

FÓRUM ARCHIVÁROV

ROČ. XXX. Č. 2

MÁJ-AUGUST 2021

NEPREDAJNÉ

budúcnosť znovuotvorenie súčasnosť
pomoc
pracovníci kolábovatel'ňaspolupráca
spracovávanie otázky komplikácie kolegialita
svedectvo databáza vyhladávanie digitalizácia
identita pracovníci činnosť homeoffice
situácia môžu archívny kvantita správcovia
odborníci zdroje počet kolegovia
archívne kríza sféra veda
facebook podmienky kvalita
fondy katalóg inventár
prevádzka materiál pomôcky archívny výskum
bádat' spolupatričnosť stav webinár
nečinnosť snaha akvizície
SSA režim služba ľudia úzavretie diskusia
neaktuálnosť nedostatok dedičstvo musíme
verejnú financie krajinu zbierky
kultúra impulz web
komunita problém výzva konferencia registratúra
stretnutie pandémia ľudia úzavretie dedičstvo krajinu
inštitúcie informácie manažment
minulosť obmedzenie
odpovede vzdelanosť online technológie
reštaurovanie
poddimenzovanosť
sprístupňovanie

OBSAH

EDITORIÁL

Martina Orosová #EmpoweringArchives /04

OZNAMY

Drahomír Velička Ustanovujúce zasadnutie redakčnej rady ročenky Archívny almanach /08

VÝBOR(N)OVINY

Zápisnica zo zasadnutia výboru Spoločnosti slovenských archivarov z 28. júna 2021 v Bratislave /09

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ ZAMESTNANCOV ŠTÁTNYCH ARCHÍVOV ZA ROK 2019 (2. ČASŤ)

/10

NOVINKY Z ICA

/17

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – ODBORNÉ ČLÁNKY A ROZHOVORY

Katarína Nádaská Medzi historickým prameňom a artefaktom. Archívne dokumenty na výstave Umením a slovom vo Východoslovenskej galérii /18

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – SPRÁVY

Barbora Kollárová Ženy v tieni dejín.
Premeny postavenia žien v spoločnosti (Správa z podujatia) /21

Miriama Fialkovičová Profesor Ladislav Tajták (1921 – 2020)
70 rokov v službách histórie (Online výstava) /24

Daniela Ihnátová Výstava Epidémie a choroby v archívnych dokumentoch
vo vranovskom archíve /25

Ladislav Jurányi Archívy v dobe pandemickej –
správa o XXIV. archívnom dni 2021 /26

Judita Szekeresová Kováčsová Deň otvorených dverí v archíve v Šali /29

Daniela Ihnátová Výstava Ján Ihnát ml. – zabudnutý spisovateľ
v archíve Vranov nad Topľou /31

Jana Gubášová Baherníková Pramene mlčia... našou vinou? Perspektívy výskumu
sériových prameňov v kontexte ochrany osobných údajov /32

Terézia Májková Zdravotníctvo vtedy a dnes –
výstava archívnych dokumentov v skalickom archíve /34

Barbora Kollárová Kráľovský hudobný nástroj v slobodnom kráľovskom meste.
Slávnostné otvorenie výstavy v Štátnom archíve v Trnave /36

Z MINULOSTI NAŠICH ARCHÍVOV

Mária Feješová Osobnosti slovenského archívnicka (4). Alexander Zrebený /38

DO VAŠEJ KNIŽNICE – RECENZIE

Jozef Meliš BABIRÁT, Marián – CSIBA, Balázs (eds.).
Documenta Posoniensia II. Diplomatar šľachtického rodu Kondé /49

DO VAŠEJ KNIŽNICE – ANOTÁCIE

Marián Babirát Ivana Červenková	PORUBÄN, Roman. Drevený artikulárny kostol VAŘEKA, Marek – ZÁŘICKÝ, Aleš (eds.). Císařovna Marie Terezie a střední Evropa. 300 let od narození reformátorky	/51 /52
Martin Garek	ČERVENKA, Juraj. Lietali pod vlajkou monarchie. Rakúsko-uhorskí vojenský letci z územia Slovenska v rokoch 1914 – 1918	/54
Erik Dulovič	KAHUDA, Jan (ed.). KAZBUNDA, Karel. Mé archivní posláni ve Vídni 1919 – 1923	/57

SPOMÍNAME

Helena Hollá	Helena Lalková, rod. Jeleníková	/60
--------------	---------------------------------	-----

FÓRUM ARCHIVÁROV

2021, roč. XXX, č. 2
ISSN 1339-8423 (online)
ISSN 1335-6658 (tlačené vydanie)

Vydáva:
Spoločnosť slovenských archivárov
Adresa: Drotárska cesta 42
P. O. BOX 115
840 05 Bratislava 45
Slovenská republika
www.archivari.sk

E-mail redakcie:
forum.archivarov@gmail.com

Šéfredaktorka:
Katarína Kučerová Bodnárová

Redakčná rada:
Marta Bednárová, Ivana Červenková, Mária Feješová,
Štefan Hrivňák

Jazyková korektúra: Ivana Červenková, Mária Feješová

Grafická úprava: Bronislava Porubská

Texty: © Marián Babirát, Ivana Červenková, Erik Dulovič,
Mária Feješová, Miriama Fialkovičová, Martin Garek,
Jana Gubášová Baherníková, Helena Hollá, Štefan Hrivňák,
Daniela Ihnátová, Ladislav Jurányi, Barbora Kollárová,
Katarína Kučerová Bodnárová, Terézia Májková, Jozef Meliš,
Katarína Nádaská, Martina Orosová,
Judita Szekeresová Kováčsová, Drahomír Velička

Vychádza trikrát ročne v elektronickej podobe,
nepredajné. Povolilo: MK SR 1 472/96.

Autorské práva vyhradené.
Akékoľvek rozmnožovanie textu a fotografií len
s predchádzajúcim písomným súhlasom vydavateľa.

Staršie čísla na www.archivari.sk.

Na obálke: Koláž slov, ktoré odzneli na XXIV. archívnom dni
2021. Autorka: Katarína Kučerová Bodnárová.

EDITORIÁL

#EmpoweringArchives

Sme tým, čo si zvolíme pamätať si, ale sme aj tým, čo sa rozhodneme zabudnúť.¹

Milí čitatelia,

v tomto možno trochu dlhšom a možno trochu viac náučnom úvodníku Vám chcem priblížiť dianie vo svetovom archívnictve prostredníctvom informácií o Medzinárodnom dni, resp. týždni archívov. Archivári a správcovia registratúr na celom svete oslavujú 9. júna Medzinárodný deň archívov, o ktorom sa v roku 2007 uznieslo valné zhromaždenie Medzinárodnej rady archívov (ICA, *The International Council on Archives*). V tento deň v roku 1948 bola v Paríži pod záštitou UNESCO vytvorená ICA ako medzinárodná nevládna organizácia podporujúca kooperáciu archívov a archivárov na celom svete. Cieľom Medzinárodného dňa archívov je zvýšiť informovanosť verejnosti o dôležitosti registratúr a archívov; zvýšiť informovanosť vedúcich pracovníkov s rozhodovacími právomocami o výhodách správy registratúry pre dobrú správu vecí verejných; zlepšiť chápanie verejného a súkromného sektora o potrebe dlhodobej archivácie a prístupu k archívnym dokumentom; predviesť jedinečné, mimoriadne a vzácne dokumenty zachované v archívnych inštitúciách a vylepšovať obraz archívov, aby sa zvýšila ich viditeľnosť na celom svete. Medzinárodný deň archívov prijali za svoj sviatok aj slovenskí archivári a pravidelne otvárajú brány svojich archívov širokej verejnosti. Tento rok, žiaľ, boli možnosti osobných návštev obmedzené a aj aktivity ICA a iných archívov vo svete sa preniesli do online priestoru.² O úspešných aktivitách slovenských archívov si prečítajte na ďalších stránkach Fóra archivárov.

Od roku 2009 bola oslava archívov a archivárov rozšírená na celý týždeň. Medzinárodný týždeň archívov (*International Archives Week*) sa tento rok slávil od pondelka 7. júna do piatku 11. júna na tému #EmpoweringArchives, ktorú by sme mohli preložiť ako #Posilňujúce archívy. ICA pozvala profesionálov, aby diskutovali o tom, ako archívy posilňujú zodpovednosť a transparentnosť prostredníctvom

prístupu k informáciám, ako zabezpečujú to, aby občania mohli chrániť svoje práva; ako nám „sieťovanie“ (*networking*) a spolupráca umožňujú posilniť archívy a profesiu archivára a ľahšie tak dosiahnuť svoje ciele a ako je možné prostredníctvom podpory príbuzných profesií pomôcť iným sektorom a širokej verejnosti porozumieť tomu, čo robíme; ako pretvoriť súčasnú archívnu teóriu a prax, aby bola rozmanitejšia a zahŕňala rôzne hlasy s rôznou históriou. Téma #EmpoweringArchives nadväzuje na strategický plán ICA *Empowering Archives and the Profession 2021 – 2024*, ktorý bol vydaný v novembri 2020, ako aj na tému kongresu ICA v Abú Dhabí #EmpoweringKnowledgeSocieties, ktorý sa bude konať 9. – 12. októbra 2023. Zameriava sa na tri oblasti: zodpovednosť a transparentnosť, spolupráca a vytváranie sietí, rozmanitosť a inklúzia.

V rámci tohtoročného Medzinárodného týždňa archívov sa ICA podieľala na 12 webinároch, na ktorých vystúpilo 40 rečníkov zo všetkých svetadielov, ktorí hovorili v troch svetových jazykoch (anglicky, španielsky, francúzsky).³ Pandémiou vyvolaná nutnosť a potreba spájania sa a komunikovania vo virtuálnom priestore je pozitívna v tom, že každému prináša slobodný a otvorený prístup na podujatia, ktorých by sa mohol zúčastniť len s veľkými ťažkosťami, či skôr nijako. Ponúkam Vám stručný pohľad na všetky uskutočnené webináre a niekoľko nie vždy príjemných otázok, ktoré mi bezprostredne napadali, a ktoré Vás chcú podnietiť k diskusii. Možno aj Vy v týchto správach nájdete inšpiráciu pre premýšľanie o slovenskom archívnictve a svojej práci. Možno upevníte svoju hrdosť na povolanie archivára a poslanie, ktoré plní v súčasnej spoločnosti. A možno sa aj Vás zmocnia zvláštne pocity, ktoré som mala pri počúvaní prejavu zástupcu Západnej Afriky o stratégii digitalizácie, či latinskoamerických archivárov o tom, ako pomáhajú odhaľovať zločiny vojenských júnť v ich krajinách...

¹ Tandanya-Adelaide Declaration – Preambula, s. 2 [online]. Dostupné na: https://www.ica.org/sites/default/files/tandanya_adelaide_declaration_eng.pdf.

² V slovenskom éteri odznela reportáž Janky Bleyovej z Rádia Regina o Slovenskom národnom archíve a Archíve Pamiatkového úradu SR. Celú reláciu nájdete v podcastoch RTVS alebo v archíve RTVS: <https://www.rtvs.sk/radio/archiv/1603/1581992>.

³ #IAW2021 Webinar Programme – International Archives Week 2021 [online]. Dostupné na: <https://www.ica.org/en/iaw2021-webinar-programme>.

* *Transparentnosť a zodpovednosť*⁴ – na webinári diskutovali zástupcovia ICA pre ľudské práva, Národného inštitútu pre transparentnosť, prístup k informáciám a ochrane údajov Mexika a odborníci z Iberoamerickej siete archívneho univerzitného vzdelávania o tom, ako posilniť a oceniť úlohu archívov v oblasti zodpovednosti a transparentnosti vychádzajúc z presvedčenia, že archívy sú nielen dôležitými inštitúciami kultúrneho dedičstva, ale plnia svoju rolu aj v oblasti ochrany práv občanov pred vládami, ktoré musia niesť zodpovednosť za svoje rozhodnutia a činy. Archívy sú tak zároveň kľúčovým faktorom pre zachovanie demokracie a spravodlivosti. V tejto súvislosti myslím na úlohu archívov a najmä správcov registratúr pri starostlivom dokumentovaní a uchovávaní všetkých dokladov o postupe našej vlády v boji s vírusovou pandemiou. Len neviem, či dokážeme uchovať záznamy z tlačových konferencií prezentovaných na sociálnych sieťach...

* 25. výročie založenia Medzinárodného komitétu Modrého štítu⁵ – Modrý štít je jedinečná organizácia, ktorej cieľom je chrániť svetové kultúrne a prírodné bohatstvo v prípade ozbrojeného konfliktu, prírodných alebo humanitárnych katastrof. Založili ho štyri mimovládne organizácie ICA, IFLA, ICOMOS a ICOM, ktoré zastupujú profesijné organizácie v oblasti archívov, knižníc, múzeí, pamiatok a sídiel. V týchto dňoch sa na Slovensku zakladá slovenský komitét Modrého štítu, ktorého zakladajúcim členom je aj Spoločnosť slovenských archívárov.⁶

* *Koho príbehy rozprávame? Nová platforma pre stratégiu digitalizácie*⁷ – uvedomili ste si niekedy, že výberom dokumentov na digitalizáciu a ich online sprístupnením verejnosti vlastne vedome či nevedome ovplyvňujú archivári, čo sa stáva známym, prístupným, priam populárnym, o čom sa diskutuje a koho príbehy rozprávame? Kto a aké príbehy ostávajú bokom, nepovšimnuté a zabudnuté v archívoch? Účastníci webinára sa zamýšľali najmä nad prehliadaním marginalizovaných skupín či domoro-

dého obyvateľstva. Keby sme na Slovensku mali nejakú stratégiu digitalizácie, aké dokumenty by sme uprednostnili? Koho príbehy by sme chceli rozprávať a prezentovať verejnosti? Mimochodom, *storytelling* najnovšie hýbe virtuálnym svetom GLAM⁸ inštitúcií a aj my by sme sa mohli uberať týmto smerom.

* *Posilnenie kultúrnej zmeny: reakcie vládnych archívov na implementáciu Deklarácie z Tandanya-Adelaide*⁹ – problémy pôvodného obyvateľstva krajín kolonizovaných „bielym mužom“ možno nie sú v hľadáčiku slovenských archívárov, napriek tomu považujem túto diskusiu aj samotnú deklaráciu za veľmi inšpiratívnu, keďže predstavuje význam archívov ako pútavého modelu sociálnej pamäte. Nedá mi pritom nepoložiť provokatívnu otázku: Aký signál vysielame verejnosti naším archívnym zákonom definíciou archívneho dokumentu ako záznamu, ktorý má trvalú dokumentárnu hodnotu pre poznanie dejín Slovenska a Slovákov?

* *Budovanie digitálnych mostov: digitalizácia pre spoluprácu a vytváranie sietí (UNESCO)*¹⁰ – webinár sa zameriaval na digitalizáciu dokumentov UNESCO pri príležitosti jeho 75. výročia, ale prednášajúci sa zamýšľali nad výzvami a príležitosťami, ktoré ponúka digitalizácia na posilnenie postavenia archívnych komunit na celom svete. Priznávali tiež, že digitalizácia je komplexný proces náročný na zdroje, že kladie zásadné otázky o globálnej nerovnováhe, hlboko zakorenených systémových procesoch a vlastníctve archívnych fondov. Môže to však byť aj mechanizmus, ktorý pomáha vybudovať partnerské vzťahy a uľahčuje dialóg. Na tomto mieste mi opäť napadá otázka: Nepremeškali sme svoju príležitosť pri významných výročiach našich dejín, ktoré sme mohli verejnosti sprostredkovať online prístupnými zdigitalizovanými dokumentmi? Národný projekt digitalizácie z nedávnych rokov mal za cieľ zdigitalizovať najvýznamnejšie slovaciká. Existujú atraktívnejšie slovaciká ako záznamy o Milanovi Rastislavovi Štefánikovi? Prečo nie sme schopní prezentovať tohto „národného“ hrdinu na-

⁴ #EmpoweringArchives. Transparency and Accountability [online]. Dostupné na: <https://www.ica.org/en/empoweringarchives-transparency-and-accountability>.

⁵ 25th Anniversary of the International Committee for Blue Shield [online]. Dostupné na: <https://www.ica.org/en/25th-anniversary-of-the-international-committee-for-blue-shield>.

⁶ Podrobnosti vám prinesieme v niektorom z nasledujúcich čísel Fóra archívárov.

⁷ Whose Stories Do We Tell?: A New Professionals Picnic Blanket on Digitisation Strategy [online]. Dostupné na: <https://www.ica.org/en/whose-stories-do-we-tell-a-new-professionals-picnic-blanket-on-digitisation-strategy>.

⁸ GLAM – skratka anglických slov *galleries, libraries, archives, and museums*, t. j. galérie, knižnice, archívy a múzeá, označuje kultúrne inštitúcie s poslaním poskytovať prístup k poznatkom [online]. Dostupné na: [https://en.wikipedia.org/wiki/GLAM_\(cultural_heritage\)](https://en.wikipedia.org/wiki/GLAM_(cultural_heritage)).

⁹ Tandanya – Adelaide Declaration [online]. Dostupné na: https://www.ica.org/sites/default/files/tandanya_adelaide_declaration_eng.pdf.

¹⁰ Building Digital Bridges: Digitisation for Collaboration and Networking (UNESCO) [online]. Dostupné na: <https://www.ica.org/en/building-digital-bridges-digitisation-for-collaboration-and-networking-unesco>.

príklad formou online „encyklopédie“ akú pripravujú českí kolegovia o T. G. Masarykovi?¹¹ A to je len jeden príklad z našich pestrých dejín, o ktorých verejnosť vie len veľmi málo.

* *Čo by som chcel, aby som vedel* o digitálnom uchovávaní: Spolupráca a vytváranie sietí¹² – webinár na tému dôležitosti spolupráce a vytvárania sietí pri dosahovaní cieľov digitálneho uchovávanie pod záštitou spoločnosti *Digital Preservation Coalition*. Je to britská nezisková spoločnosť, ktorá sa snaží zabezpečiť uchovanie digitálnych zdrojov vo Veľkej Británii na medzinárodnej úrovni s cieľom zabezpečiť globálnu digitálnu pamäť a vedomostnú základňu. Na jej stránke nájdete množstvo hodnotného obsahu.¹³

* *Seminár ALA #EmpoweringArchives*¹⁴ – webinár Asociácie latinskoamerických archivárov (*ALA – The Association of Latin American Archivists*), v ktorom významní svetoví archivári prezentovali svoje názory na význam, potrebu a vplyv rozprávania o posilnení postavenia archívov v troch hlavných oblastiach programu ICA. Bola medzi nimi aj známa profesorka archivistiky a diplomatiky na Univerzite vo Vancouveri v Britskej Kolumbii Luciana Duranti, bývalá predsedníčka Spoločnosti amerických archivárov a Spoločnosti kanadských archivárov, a od roku 1998 riaditeľka projektu *InterPARES (International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems)*. Na webinári predstavila misiu projektu a jeho ciele do roku 2027. Opäť musí slovenský archivár s úžasom sledovať, do akých veľkolepých a zmysluplných aktivít sa zapájajú archivári vo svete, a priam hmatateľne cíti sebedomie, ktoré vyžarujú. Nemožno si nevšimnúť, že vôbec nie sú „zahľadení do minulosti“, naopak, žijú nanajvýš aktuálnymi a páľčivými témami súčasnosti. Projekt *InterPARES* (lat. medzi rovnými, rovesníkmi) verí v solidaritu, nie v charitu, ako prístup k medzinárodnej spolupráci. Jeho programy sa vo veľkej miere zameriavajú na šesť globálnych problémov: potravinovú sebestačnosť, rovnosť žien, mier a demokraciu, ekonomickú spravodlivosť, zdravie a migráciu.¹⁵ Cieľom Luciany Duranti bolo vytvoriť tím archivárov-výskumníkov, v ktorom by každý člen rovnako prispieval k objavom a produktom,

ktoré patria všetkým, tvorili by medzinárodnú vedeckú komunitu, akú dovtedy nepoznali, a ktorej členovia by zase budovali nové výskumné tímy prístupujúce k novým problémom z viacerých strán. Projekt v súčasnosti zahŕňa vyše 500 výskumníkov zo 42 krajín. Za jeho úspechom stoja tieto zásady: a) Ak chcete ísť rýchlo, choďte sami; ak idete ďaleko, choďte spolu, t. j. nikdy nebudete musieť presvedčať zainteresované strany, aby si kúpili vaše produkty a objavy, ak prispeli k ich rozvoju; b) Úžasné množstvo práce je možné vykonať, ak nikoho nezaujímá, kto získa kredit, t. j. výsledky výskumu patria každému výskumníkovi; c) Študenti sú najväčším bohatstvom každého projektu a prispjú k jeho kontinuite v ďalších rokoch; d) Pretože archívna veda (*archival science*) je zároveň „čistá“ aj aplikovaná veda, výskumníci musia byť akademikmi aj profesionálmi; e) Nič nenapomáha kreativite viac ako vášnivé hádky. V nasledujúcich rokoch sa projekt zameriava na dva problémy: 1. zachovanie dôveryhodnosti digitálnych záznamov v priebehu času, 2. digitálne prostriedky umožňujúce dôveryhodný prístup k záznamom a ich uchovávanie vo všetkých médiách a formách. V oblasti technológií bude využívať systémy umelej inteligencie. Čo však archivári vedia o umelej inteligencii? Isteže sa nevyhnú intenzívnej komunikácii s informatikmi, no musia sa držať svojich odborných znalostí. Archívy a archivári musia zostať tou infraštruktúrou, prostredníctvom ktorej spoločnosť presadzuje svoje presvedčenia a hodnoty a chápe ich. Iba archivári môžu zaistiť, aby záznamy o spoločnosti zostali prirodzené, vzájomne prepojené, nestranné a autentické, a zároveň dôveryhodné. Archivári sa preto musia držať zásad svojho odboru, ale zároveň musia podporovať vedecký rozvoj. Slovanmi L. Duranti, „môže to byť ťažko dosiahnuteľné, ale bolo by nerozumné to neskúsiť“.¹⁶ V mnohých projektoch panuje hmatateľné napätie medzi potrebami archívov a umelou inteligenciou, preto stojí za úvahu obrátiť tento mocenský vzťah a pokúsiť sa o vytvorenie nástrojov umelej inteligencie na základe archívnej teórie.

* *ArchiLab: Spolupráca v centre nášho archívneho vzdelávania*¹⁷ – ArchiLab je jedinečné archívne

¹¹ Encyklopedie života a díla TGM [online]. Dostupné na: <http://tg-masaryk.cz/publikace/encyklopedie-tgm/>.

¹² What I wish I knew about digital preservation: Collaboration and Networking Edition [online]. Dostupné na: <https://www.ica.org/en/what-i-wish-i-knew-about-digital-preservation-collaboration-and-networking-edition>.

¹³ Digital Preservation Coalition [online]. Dostupné na: <https://www.dpconline.org/>.

¹⁴ ALA Seminar #EmpoweringArchives [online]. Dostupné na: <https://www.ica.org/en/ala-seminar-empoweringarchives>.

¹⁵ Inter PARES : globalize equality [online]. Dostupné na: <https://inter pares.ca/content/about-us>.

¹⁶ ALA Seminar #EmpoweringArchives [online]. Prezentácia Luciany Duranti. Dostupné na: <https://www.ica.org/en/ala-seminar-empoweringarchives>.

¹⁷ ArchiLab: Cooperation at the heart of our archival education [online]. Dostupné na: <https://www.ica.org/en/archilab-cooperation-at-the-heart-of-our-archival-education>.

laboratórium vo Švajčiarsku vybavené novými špičkovými technológiami na školenie budúcich profesionálov v oblasti digitalizácie archívneho dedičstva. Bolo založené na oddelení informačných vied Ženevskej univerzity manažmentu (*La Haute école de gestion de Genève*) a vedie ho profesorka Basma Makhoul Shabou.¹⁸ ArchiLab tvoria dve miestnosti: učebňa – vybavená 20 pracovnými stanicami s počítačmi, na ktorých študenti spoznávajú a testujú rôzne softvéry na správu dokumentov, ktoré používajú profesionáli; digitalizačné pracovisko – pozostáva zo šiestich spracovateľských staníc a poskytuje študentom možnosť zoznámiť sa so všetkými fázami procesu digitalizácie prostredníctvom simulácie a praktickej aplikácie. Webinár vo francúzskom jazyku poskytol úvod do projektu ArchiLab a jeho cieľov. V diskusii odborníkov sa hovorilo o význame spolupráce a vytvárania sietí pri posilňovaní archívnej odbornej prípravy a vzdelávania. Inšpiratívny projekt pre našu akademickú inštitúciu, ktorá sa najnovšie snaží zapojiť digitalizáciu kultúrneho dedičstva priamo do vzdelávacieho procesu.

* *Spolupráca a vytváranie sietí: Pohľad z verejného, súkromného a asociačného sektora*¹⁹ – v diskusii sa stretli tri francúzske archivárky zastupujúce rôzne sektory, ktoré sa zhodli na potrebe budovania spojenectiev nielen v rámci príbuzných profesií, ale aj v širšom okruhu. Spoznávanie práce archivárov z rôznych pohľadov pomáha dekonštruovať stereotypy o archívnej práci. Predsedníčka Spoločnosti francúzskych archivárov Célin Guyon vyvíja úsilie, aby členovia prezentovali svoje myšlienky o úlohe archívov a funkcii archivárov v rezolútne digitálne orientovanej spoločnosti. Moderátorkou webinára bola generálna tajomníčka ICA Anthea Seles.

* *Archívy a ľudské práva*²⁰ – organizátorom a hosťiteľom webinára bola Knižnica a archív Organizácie spojených národov v Ženeve (*The United Nations Library & Archives Geneva*). Výber témy bol inšpirovaný nedávno publikovanou knihou z vydavateľstva ICA *Archives and Human Rights* a v diskusii s vysokou komisárkou OSN pre ľudské práva Michelle Bachelet sa stretli editori publikácie Jens Boel, Perrine Canavaggio a Antonio González Quin-

tana, členovia a predseda výkonného výboru sekcie ICA pre archívy a ľudské práva. Link na diskusiu je nedostupný, ale kniha je prístupná online a ponúka zaujímavé čítanie.²¹ Okrem editorov do nej prispeli prípadovými štúdiami z Afriky, Latinskej Ameriky, Ázie a Európy ďalší 17 autori.

* *Umelá inteligencia a rozmanitosť: Zlom v archívnej praxi*²² – obrovský objem informácií a digitálneho obsahu, ktorý musia archívy do budúcnosti uchovávať, komplikujú prácu archivárov, ktorí už nie sú schopní fyzicky sa starať o digitálne záznamy. Tie si vyžadujú iné prístupy a práve umelá inteligencia môže archivárom veľmi uľahčiť prácu. Tí však musia zvážiť svoje praktické postupy a hlavne predsudky, aby sa mohli pohnúť vpred. Na webinári predstavili dve americké specialistky Rebecca Bayeck a Azure Stewart projekt Centra pre výskum umelej inteligencie v archívoch (*Hub for Artificial Intelligence Research in Archives – HAIRA*). Webinárom opäť sprevádzala Anthea Seles. Na otázku z publika, či bude umelá inteligencia zaradená do učebných osnov archivárov, zhodne odpovedali, že univerzity budú musieť v najbližšej budúcnosti zmeniť učebné osnovy. Archivár v digitálnom archíve totiž potrebuje iné kompetencie a iné zručnosti, aby zvládol nové postupy archívnej praxe, a hlavne, aby vedel klásť tie správne otázky.

Na záver tejto témy dodám, že umelej inteligencie sa nemusíme báť, veď už teraz je súčasťou nášho každodenného života a len málokto vedome vníma algoritmy, ktoré ovplyvňujú naše správanie. Nové systémy nám môžu priniesť hlbšie porozumenie archívneho dedičstvu, môžu vytvoriť nový kontext, ktorý sme vo svojej prirodzenej zaujatosti a subjektívnosti nevideli, môžu nám pomôcť odpovedať na otázku, kto sme a aký je náš príbeh. Naša úloha je ustriechnúť, aby bola umelá inteligencia využívaná na posilnenie humanity, všetkého toho, čo robí človeka človekom, veď ľudia a ich príbehy sú tým najúžasnejším a najsilnejším bodom vo vesmíre a my časť z neho chránime v archívoch. Rozhodujme sa zodpovedne, čo uchováme a čo skartujeme.

Martina Orosová
Predsedníčka SSA

¹⁸ Haute école de gestion Genève – ArchiLab [online]. Dostupné na: <https://www.hesge.ch/heg/archilab/accueil>.

¹⁹ Collaboration and Networking: A view from the public, private and associative sectors [online]. Dostupné na: <https://www.ica.org/en/collaboration-and-networking-a-view-from-the-public-private-and-associative-sectors>.

²⁰ Archives and Human Rights [online]. Dostupné na: <https://www.ica.org/en/archives-and-human-rights-0>.

²¹ BOEL, Jens – CANAVAGGIO, Perrine – QUINTANA, Antonio Gonzales (eds.). *Archives and Human Rights*. London – New York : Routledge, 2021, 330 s. [online]. Dostupné na: https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/50007/external_content.pdf?sequence=1.

²² Artificial Intelligence and Diversity: A turning point in archival practice [online]. Dostupné na: <https://www.ica.org/en/artificial-intelligence-and-diversity-a-turning-point-in-archival-practice>.

OZNAMY

USTANOVUJÚCE ZASADNUTIE REDAKČNEJ RADY ROČENKY ARCHÍVNY ALMANACH

V piatok 16. júla 2021 sa v zasadacej miestnosti Pamiatkového úradu SR v Bratislave uskutočnilo ustanovujúce zasadnutie redakčnej rady vedeckého časopisu (ročanky) Archívny almanach. Prítomní boli okrem samotných členov rady aj predsedovia a štatutári vydávajúcich združení: Spoločnosti slovenských archivárov (Martina Orosová) a Spolku Pro Archivis (Drahomír Velička) a tajomník Spoločnosti slovenských archivárov Štefan Hrivňák.

Najpodstatnejším bodom programu bolo zvolenie vedeckého, výkonného a hlavného redaktora z prítomných členov. Po predstavení kandidátov a hlasovaní bolo rozhodnuté, že vedeckým redaktorom sa stane prof. L. Sokolovský, ktorý však nebol prítomný, preto sa dohodlo, že bude zo strany SSA oslovený osobne. Hlavným redaktorom sa stal Miroslav Martinický, výkonným redaktorom Jozef Meliš, a napokon prítomní zvolili aj jazykovú redaktorku, ktorou sa stala Mária

Feješová. Jednotliví redaktori budú pri príprave ročenky vzájomne kooperovať, a zároveň budú poskytovať potrebné informácie zástupcom vydavateľov ročenky.

Na zasadnutí sa riešili aj otázky naplnenia tohtoročného čísla, kde M. Martinický menoval predbežne dohodnuté príspevky do rubriky Štúdie. V tejto súvislosti bolo dohodnuté, že D. Velička pripraví výzvu na publikovanie v elektronickej podobe, ktorá bude rozoslaná na archívne pracoviská. Hovorilo sa tiež o obsahových zmenách niektorých rubriek, aby sa Archívny almanach odlišoval od obnovenej Slovenskej archivistiky (napr. aby neboli anotované tie isté zahraničné periodiká v oboch časopisoch). V minulosti bol daný podnet, aby sa v Archívnom almanachu postupne publikovali stredoveké listiny zo slovenských archívov i dokumenty k dejinám archívov. Návrh koncepcie pre edovanie stredovekých listín vypracuje J. Meliš. V diskusii sa členovia rady dotkli aj viacerých praktických otázok, napr. licenčných a autorských zmlúv, možnosti distribúcie ročenky, jej vizuálu, grafiky či výberu tlačiarne. Termín uzávierky na odovzdanie príspevkov bol stanovený na 30. október príslušného roka.

*Drahomír Velička
Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči,
pracovisko Archív Čadca*

Účastníci zasadnutia redakčnej rady Archívneho almanachu v Bratislave. Foto: Štefan Hrivňák.

VÝBOR(N)OVINY

ZÁPISNICA ZO ZASADNUTIA VÝBORU SPOLOČNOSTI SLOVENSÝCH ARCHIVÁROV Z 28. JÚNA 2021 V BRATISLAVE

Program:

Webinár Archívy v dobe pandemickej – zhodnotenie
Seminár z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva
Workshop Osobné fondy
Edičná činnosť SSA
Archívny almanach
Rôzne

Na zasadnutí sa zúčastnilo sedem členov výboru a revíznej komisie SSA, štyria sa ospravedlnili. Prihľadána na rokovanie bola aj Jana Gubášová-Baherníková z Archívu SAV.

Webinár Archívy v dobe pandemickej, ktorý bol usporiadaný v rámci XXIV. archívnych dní v Slovenskej republike, sa konal 20. mája 2021. Bol rozdelený do troch diskusných blokov, v ktorých debatovali domáci aj zahraniční odborníci. Webinár usporiadala Spoločnosť slovenských archivárov v spolupráci s Archívom SAV a Sekciou archívnictva a PVH SHS pri SAV.

Predsedačka Martina Orosová zhodnotila seminár ako úspešný. Prihlásených na webinár bolo počas jeho konania priemerne 80 – 90 účtov, pričom z niektorých účtov sledovali jeho priebeh viaceré osoby. M. Orosová však zároveň uviedla, že počas webinára neboli konsenzuálne definované problémy, ktoré by sťažovali, resp. bránili v efektívnej práci archivárov počas pandémie Covid-19.

V diskusii sa členovia postupne presunuli k aktuálnym otázkam slovenskej archívnej legislatívy. Aktuálne prijatá novela zákona o archívnictve vyvolala medzi odbornou aj laickou verejnosťou pri najmenšom otázku. Ide predovšetkým o paragraf, v ktorom sa uvádza: Žiadateľ o prístup k archívnym dokumentom na účel historického výskumu alebo iného vedeckého výskumu predloží písomné potvrdenie subjektu, pre ktorý výskum realizuje; ak žiadateľ písomné potvrdenie nepredloží, archív žiadateľovi prístup k archívnym dokumentom obmedzí. Otázky, aký bude mať novela dosah na prax, vyvolávajú aj ďalšie doplnky, napríklad problematika schvaľovania zapožičania archívnych dokumentov na výstavy OAR. Členovia výboru sa rozhodli, že sformulujú písomnú žiadosť adresovanú OAR, v kto-

rej budú žiadať oficiálne stanovisko k niektorým praktickým otázkam novely zákona o archívnictve.

Na ďalší ročník seminára z cyklu Osobnosti slovenského archívnictva výbor SSA dosiaľ neurčil osobnosť, ktorej by bol venovaný. V minulosti bol navrhnutý Teodor Lamoš, ktorý by tento rok oslávil storočnicu, no návrh dosiaľ nebol prijatý. Výbor spoločnosti opätovne navrhnutie T. Lamoša schválil. Vzhľadom na neistú situáciu, ktorá zrejme opätovne nastane v septembri tohto roku, sa jeho členovia rozhodli, že seminár sa opäť uskutoční ako webinár.

Ohľadom workshopu Osobné fondy zodpovedná vedúca projektu Katarína Kučerová Bodnárová uviedla, že sa na jeseň plánuje ďalšie pracovné stretnutie. Vzhľadom na pandemickú situáciu nie je isté, či sa aj reálne uskutoční.

K. Kučerová Bodnárová uviedla, že redakčná rada Fóra archivárov sa stretla 15. júna na Železnej studničke a práce na tvorbe ďalšieho čísla prebiehajú podľa harmonogramu. Š. Hrivňák avizoval, že práce na Zborníku SSA 2019 sa od februára nepohli dopredu. Niektorí autori jemu, resp. Petrovi Kerestešovi nezaslali dopracované štúdie, vzhľadom na situáciu sa však neponáhľali s kompletizáciou zborníka. Navrhol jeho vydanie na koniec roka 2021, s čím výbor súhlasil. Otvorila sa otázka publikovania príspevkov, ktoré odzneli na webinári venovanom storočnici Zory Viestovej. Predbežne sa rozhodlo, že štúdie venované Zore Viestovej a Teodorovi Lamošovi budú publikované v samostatnom zborníku. Keďže minulý rok sa archívne dni neuskutočnili, a ani tento rok z nich nebude publikačný výstup, bude to náhrada za dva nevydané ročníky 2020 a 2021. Š. Hrivňák zároveň dostal na starosť viesť agendu týkajúcu sa objednávok publikačných titulov, ktoré vydala SSA.

M. Orosová informovala členov výboru, že z pozície predsedu i člena Spolku Pro archivis odstúpil Miroslav Martinický. Za nového predsedu bol zvolený Drahomír Velička. Je nutné zvolať ustanovujúce zasadnutie redakčnej rady, ktorá bola vymenovaná približne pred rokom.

M. Orosová ďalej uviedla, že potrebuje kúpiť technické zariadenie na tvorbu videí (statív, mikrofón, osvetlenie). Výbor jej jednohlasne schválil nákup techniky. Jednohlasne bolo schválené prijatie nových členiek: Renaty Glaser-Opitzovej (správca registratúry, Ministerstvo spravodlivosti SR), Kataríny Stankovič (správca registratúry, Slovenský metrologický ústav Bratislava), Barbory Kollárovej (Štátny archív v Trnave). Na záver predsedníčka SSA M. Orosová poďakovala členom výboru za účasť na zasadnutí.

Zapísal: Štefan Hrivňák
Overila: Martina Orosová

PUBLIKAČNÁ ČINNOSŤ ZAMESTNANCOV ŠTÁTNYCH ARCHÍVOV ZA ROK 2019 (2. ČASŤ)

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE

KRUPOVÁ, Alena – PIROŠÍK, Vladimír – KOVÁČOVÁ, Ľubica. *Praktická kronika pre kronikárov*. Prešov: Regionálne vzdelávacie centrum, 2019, 191 s., ISBN 978-80-971358-1-2.

MARHEFKOVÁ, Kamila. Výstava Tajomstvá uchované v kronikách. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Spoločnosť a dejiny (človek – priestor – kultúra) II*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2019, s. 124-125, ISBN 978-80-555-2368-2. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/pdf/web/viewer.html?file=/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova8/subor/zbornik.pdf>.

MARHEFKOVÁ, Kamila. Kroniky uložené v Štátnom archíve v Prešove a jeho pracoviskách. In *Fórum Archivárov*, roč. XXVIII, 2019, č. 1, s. 41-42, ISSN 1339-8423.

MIŠÍKOVÁ, Alena. Šľachtické rody na území panstva Michalovce v 18. a prvej polovici 19. storočia. In *Nové obzory 35. Šľachtické rody na východnom Slovensku v období stredoveku a novoveku*. Prešov: Krajské múzeum v Prešove, 2019, s. 130-147, ISBN 978-80-89952-08-3.

MIŠÍKOVÁ, Alena – MARHEFKOVÁ, Kamila. *Výstava pri príležitosti 720. výročia udelenia mestských výsad Prešovu v roku 1299*. Dostupné na internete: https://www.presov.sk/vzadne-dokumenty-na-radnici-oznam/mid/311356/.html#m_311356.

MIŠÍKOVÁ, Alena – MARHEFKOVÁ, Kamila. Deň otvorených dverí spojený s výstavou archívnych dokumentov k 30. výročiu Nežnej revolúcie. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Spoločnosť a dejiny (človek – priestor – kultúra) II*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2019, s. 121-124, ISBN 978-80-555-2368-2. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/pdf/web/viewer.html?file=/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova8/subor/zbornik.pdf>.

PAVLOVIČOVÁ, Petra. (Anotácia) JARINKOVIČ, Martin – KÁRPÁTY, Vojtech – DULOVIČ, Erik. *Košice 1918 – 1938: Zrod metropoly východného Slovenska*. Košice: Štátny archív v Košiciach – Východoslovenské múzeum v Košiciach, 2018, 184 s., ISBN 978-80-973178-0-5. In *Fórum archivárov*, roč. XXVIII, 2019, č. 2, s. 73-75, ISSN 1339-8423.

PELLOVÁ, Daniela. Čriepky zo života posledných majiteľov kaštieľa v Trebišove. In *Nové obzory 35. Šľachtické rody na východnom Slovensku v období stredoveku a novoveku*. Prešov: Krajské múzeum v Prešove, 2019, s. 243-256, ISBN 978-80-89952-08-3.

PELLOVÁ, Daniela. Z histórie kaštieľa v Záborskom. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Spoločnosť a dejiny (človek – priestor – kultúra) II*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2019, s. 27-37, ISBN 978-80-555-2368-2. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/pdf/web/viewer.html?file=/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova8/subor/zbornik.pdf>.

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE, ŠPECIALIZOVANÉ PRACOVISKO SPIŠSKÝ ARCHÍV V LEVOČI

FEKIAČOVÁ, Monika. 80 rokov od vypuknutia druhej svetovej vojny. In *Limka. Informačný magazín mesta Levoče*, roč. IV, 2019, č. 9, s. 12.

FEKIAČOVÁ, Monika. Katalóg diel. In *Lócse 1918 – Levoča 1919. Katalóg k výstave*. Levoča, 2019, s. 49-94.

GABRÍKOVÁ, Štefánia. Z histórie Štátnej učiteľskej akadémie v Levoči. In *Limka. Informačný magazín mesta Levoče*, roč. IV, 2019, č. 6, s. 12.

KREDATUS, Roman. Viktor Greschik (1862 – 1946). In *Limka. Informačný magazín mesta Levoče*, roč. IV, 2019, č. 5, s. 12.

KREDATUSOVÁ, Alena. Levoča si pripomína 770.

- výročie prvej písomnej správy. In *Limka. Informačný magazín mesta Levoče*, roč. IV, 2019, č. 1, s. 16-17.
- KREDATUSOVÁ, Alena. O počiatkoch mesta Levoča. In *Limka. Informačný magazín mesta Levoče*, roč. IV, 2019, č. 8, s. 4-5.
- KREDATUSOVÁ, Alena. O storočnej vojne medzi Levočou a Kežmarkom. In *Limka. Informačný magazín mesta Levoče*, roč. IV, 2019, č. 11, s. 8-9.
- KREDATUSOVÁ, Alena. Katalóg diel. In *Lôcse 1918 – Levoča 1919. Katalóg k výstave*. Levoča, 2019, s. 7.
- KURINOVSKÁ, Michaela. Cech v dejinách Levoče. In *Limka. Informačný magazín mesta Levoče*, roč. IV, 2019, č. 3, s. 12-13.
- KURINOVSKÁ, Michaela. Kronika významného levočského meštana Gašpara Haina. In *Limka. Informačný magazín mesta Levoče*, roč. IV, 2019, č. 10, s. 12-13.
- KURINOVSKÁ, Michaela. (Anotácia) BARÁTHOVÁ, Nora (zost.). *História Kežmarku od 2. polovice 18. storočia*. Kežmarok, 2017, 495 s. In SOJÁK, Marián – ŽIFČÁK, František (zost.). *Z minulosti Spiša XXVII. Ročenka Spišského dejepisného spolku v Levoči*, 2019, s. 286-288, ISBN 978-80-971553-6-0.
- KURINOVSKÁ, Michaela. (Anotácia) MÜLLER, Karel – VRTEL, Ladislav (eds.). *Vocabularium internationale sigillographicum*. Bratislava: Veda, 2016, 618 s., ISBN 978-80-224-1526-2. In DOMENOVÁ, Marcela (ed.). *Spoločnosť a dejiny (človek – priestor – kultúra) II*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2019, s. 133-134, ISBN 978-80-555-2368-2. Dostupné na internete: <http://www.pulib.sk/web/pdf/web/viewer.html?file=/web/kniznica/elpub/dokument/Domenova8/subor/zbornik.pdf>.
- ONDRIOVÁ, Andrea. Ján Henckel. In *Limka. Informačný magazín mesta Levoče*, roč. IV, 2019, č. 4, s. 12-13.
- SÁMELOVÁ, Slávka. História a význam levočských kníhtlačiarňí. In *Limka. Informačný magazín mesta Levoče*, roč. IV, 2019, č. 2, s. 12-13.
- SÁMELOVÁ, Slávka. Kultúrny a spolkový život v Levoči v 1. polovici 20. storočia. In *Limka. Informačný magazín mesta Levoče*, roč. IV, 2019, č. 7, s. 12-13.
- SÁMELOVÁ, Slávka. Premeny názvov levočských ulíc v priebehu stáročí. In *Limka. Informačný magazín mesta Levoče*, roč. IV, 2019, č. 12, s. 8-9.
- ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE, PRACOVISKO ARCHÍV BARDEJOV**
- PETROVIČ, Jozef. Wanted v Uhorsku. In *Bardejovské novosti*, 2019, č. 47, s. 5.
- PETROVIČ, Jozef. Výzbroj bardejovských mešťanov na konci stredoveku. In *Bardejovské novosti*, 2019, č. 51-52, s. 11-12.
- PETROVIČ, Jozef. Strelné zbrane hradbového systému slobodného kráľovského mesta Bardejov. In *Bardejovské novosti*, 2019, č. 51-52, s. 12.
- ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE, PRACOVISKO ARCHÍV HUMENNÉ**
- bez publikačnej činnosti
- ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE, PRACOVISKO ARCHÍV POPRAD**
- JANIGOVÁ, Ingrid. Nežná revolúcia vo Vysokých Tatrách naštartovala zjednotenie a administratívnu samostatnosť. In *Tatranský dvojtýždenník*, roč. 30, 14. 11. 2019, č. 43, s. 9-10.
- JANIGOVÁ, Ingrid. Nežná revolúcia pod Tatrami. In *Poprad*, roč. 30, 13. 11. 2019, č. 44, s. 6-7.
- JAVORSKÁ, Darina. Populárne matriky (1). In *Poprad*, roč. 30, 20. 2. 2019, č. 7, s. 6.
- JAVORSKÁ, Darina. Sprístupňovanie matrik v popradskom archíve (2). In *Poprad*, roč. 30, 27. 2. 2019, č. 8, s. 6.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Alois Chytil – fotograf a organizátor spoločenského života vo Vysokých Tatrách. In GRESCHOVÁ, Eva (zost.). *Tatry v dokumentoch*. Liptovský Mikuláš: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2019, s. 97-106, ISBN 978-80-89933-19-8.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Vystahovalectvo obyvateľov Štrby v 19. a 20. storočí. In MAJERÍKOVÁ-MOLITORIS, Milica – MOLITORIS, Ľubomír. *Almanach Slováci v Poľsku*. Krakov: Spolok Slovákov v Poľsku, 2019, s. 151-165.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V januári si pripomínáme. In *Poprad*, roč. 30, 16. 1. 2019, č. 2, s. 6.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. Vo februári si pripomínáme. In *Poprad*, roč. 30, 13. 2. 2019, č. 6, s. 6.

- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Nezabúdame...? In *Poprad*, roč. 30, 20. 3. 2019, č. 11, s. 6.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V marci si pripomínáme. In *Poprad*, roč. 30, 20. 3. 2019, č. 11, s. 8.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V apríli si pripomínáme. In *Poprad*, roč. 30, 10. 4. 2019, č. 14, s. 6.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V máji si pripomínáme. In *Poprad*, roč. 30, 29. 5. 2019, č. 20, s. 7.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V júni si pripomínáme (1). In *Poprad*, roč. 30, 19. 6. 2019, č. 23, s. 6.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V júni si pripomínáme (2). In *Poprad*, roč. 30, 26. 6. 2019, č. 24, s. 6.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V júli si pripomínáme (1). In *Poprad*, roč. 30, 10. 7. 2019, č. 26, s. 5.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V júli si pripomínáme (2). In *Poprad*, roč. 30, 24. 7. 2019, č. 28, s. 5.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Požiar, ktorý zmenil tvár mesta Poprad (40 rokov od zhorenia Popradskej pily). In *Poprad*, roč. 30, 31. 7. 2019, č. 29, s. 4.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Hotel Tatra v Poprade. In *Poprad*, roč. 30, 21. 8. 2019, č. 32, s. 5.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V auguste si pripomínáme. In *Poprad*, roč. 30, 4. 9. 2019, č. 33-34, s. 6.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V septembri si pripomínáme. In *Poprad*, roč. 30, 11. 9. 2019, č. 35, s. 8.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Duchovná cesta rodiny Scholtzovej z Matejoviec. In *Poprad*, roč. 30, 18. 9. 2019, č. 36, s. 6.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V októbri si pripomínáme. In *Poprad*, roč. 30, 23. 10. 2019, č. 41, s. 6.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V novembri si pripomínáme. In *Poprad*, roč. 30, 20. 11. 2019, č. 45, s. 6.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V novembri si pripomínáme (2). In *Poprad*, roč. 30, 27. 11. 2019, č. 46, s. 6.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Biografický slovník osobností mesta Poprad. V decembri si pripomínáme. In *Poprad*, roč. 30, 18. 12. 2019, č. 49-50, s. 9.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Venované dobrodincovi chorých (O Dr. Augustínovi Szászovi). In *Poprad*, roč. 30, 18. 12. 2019, č. 49-50, s. 10.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Obdobie vzniku Československej republiky vo Vysokých Tatrách a v blízkom okolí. In *Tatry*, roč. 58, 2019, č. 1, s. 26-30.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Úspechy a pády klimatických kúpeľov Štrbské Pleso (1). In *Tatry*, roč. 58, 2019, č. 4, s. 28-30.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Úspechy a pády klimatických kúpeľov Štrbské Pleso (2). In *Tatry*, roč. 58, 2019, č. 5, s. 26-30.
- KOLLÁROVÁ, Zuzana. Kroniky a ich význam v mapovaní kultúrneho dedičstva obce/mesta – odporúčania pre prax. Dostupné na internete: www.nocka.sk/ako-pisat-kroniky-a-monografie.
- MALOVCOVÁ, Božena. Bohatá činnosť popradskej archívárky. In *Poprad*, roč. 30, 30. 1. 2019, č. 4, s. 5.
- MALOVCOVÁ, Božena. Z dejín archívu slobodného kráľovského mesta Kežmarok (1. časť). In *Noviny Kežmarok*, roč. 4, november 2019, s. 17.
- MALOVCOVÁ, Božena. Z dejín archívu slobodného kráľovského mesta Kežmarok (2. časť). In *Noviny Kežmarok*, roč. 4, december 2019, s. 19.
- ŠLAMPOVÁ, Martina. Prehľad výsledkov volieb prezidenta Slovenskej republiky v rokoch 1999 – 2014. In *Tatranský dvojtýždenník*, roč. 30, 4. 4. 2019, č. 7, s. 2.
- ŠLAMPOVÁ, Martina. Prehľad výsledkov volieb do Európskeho parlamentu. In *Tatranský dvojtýždenník*, roč. 30, 16. 5. 2019, č. 10, s. 3.

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE, PRACOVISKO ARCHÍV STARÁ ĽUBOVŇA

LAMPART, Filip. O strážmajstrovi Fáberovi – život naplnený túžbou. In *Ľubovnianske noviny*, roč. 44, 6. 8. 2019, č. 28, s. 2.

LAMPART, Filip. 580 rokov od bitky pod hradom Ľubovňa. In *Ľubovnianske noviny*, roč. 44, 11. 6. 2019, č. 23, s. 6-7.

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE, PRACOVISKO ARCHÍV SVIDNÍK

bez publikačnej činnosti

ŠTÁTNY ARCHÍV V PREŠOVE, PRACOVISKO ARCHÍV VRANOV NAD TOPĽOU

- IHNÁTOVÁ, Daniela. Deň otvorených dverí v Archíve Vranov nad Topľou. In *Fórum archivárov*, roč. XXVIII, 2019, č. 2, s. 48, ISSN 1339-8423.
- IHNÁTOVÁ, Daniela. Deň otvorených dverí v Archíve Vranov nad Topľou. In *Vranovské novinky*, roč. XXIII, 24. jún 2019, č. 26, s. 4.

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRNAVE

- ANDERÁKOVÁ, Simona. Suplikačné registre vo Vatikánskom tajnom archíve. In DĚDOVÁ, Mária – HALÁSZOVÁ, Ingrid – LOPATKOVÁ, Zuzana (eds.). *Doctorandum dies 2019*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej Univerzity v Trnave, 2019, s. 29-35, ISBN 978-80-568-0389-9.
- ČERVEŇOVÁ, Katarína. Vznik Oravského komposesorátu v 17. storočí. In *Archívny almanach*, roč. II, 2019, s. 22-29, ISBN 978-80-972999-1-0.
- ČERVEŇOVÁ, Katarína – RAGAČOVÁ, Júlia. Vďační za slobodu? Pripomenieme si udalosti Novembra '89. In *Novinky z radnice. Život a kultúra Trnavy*. Trnava: Mesto Trnava, roč. XXX, 2019, č. 10, s. 30, ISSN 1339-8989.
- LANČARIČ, Adrián. Sociálno-ekonomické postavenie poddaných v Moravskom Svätom Jáne – sídle Ostrokamenského panstva na začiatku druhej polovice 18. storočia. In LOPATKOVÁ, Zuzana (ed.). *Otázky zemepanského hospodárenia a správy v novoveku*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave, 2019, s. 309-317, ISBN 978-83-8111-158-4.
- LANČARIČ, Adrián. Situácia v Trnave a blízkom okolí v závere roka 1944. In MIČEV, Stanislav a kol. *Trnava a SNP. Protifašistický odboj v Trnavskom kraji*. Banská Bystrica: Múzeum Slovenského národného povstania, Západoslovenské múzeum v Trnave, Trnavský samosprávny kraj, 2019, 1. vyd., s. 123-135, ISBN 978-80-89514-64-9.
- LANČARIČ, Adrián. Štrajk sezónnych robotníkov v trnavskom Cukrovare Karola Stummera v roku 1926. In *Novinky z radnice. Život a kultúra Trnavy*. Trnava: Mesto Trnava, roč. XXX, 2019, č. 11-12, s. 18-20, ISSN 1339-8989.
- LANČARIČ, Adrián. Letecké bombardovanie Vrbového počas Vianoc 1944 – 75. výročie. In *Hlas Vrbového*. Vrbové: Mesto Vrbové, roč. XXIX, 2019, č. 24-25, s. 9-10, ISSN 1335-2687.
- LANČARIČ, Adrián. Dubová v novoveku (1590 – 1848). In TURCSÁNY, Juraj – FEJEŠOVÁ, Mária (zost.). *Dejiny obce Dubová*. Dubová: Tatran, 2019, s. 51-88, ISBN 978-80-222-0910-6.
- LUCHAVOVÁ, Romana. Význam zavedenia cirkevných matrik. In *Via historiae*, roč. 8, 2018/2019, č. 2-3, s. 16-19.
- LUCHAVOVÁ, Romana. O spolku, ktorý pozdvihol regionálne divadelníctvo. In RAGAČOVÁ, Júlia – ŠKRINÁROVÁ, Alexandra (zost.). *Kultúrne dedičstvo 2019. Divadlo v umení/umenie v divadle – zborník príspevkov z konferencie*. Banská Štiavnica: Združenie historických miest a obcí Slovenskej republiky, 2019, s. 23-32, ISBN 978-80-972880-4-4.
- PAUKOVÁ, Veronika. Seminár Slovensko pri vzniku Česko-Slovenska. In *Fórum archivárov*, roč. XXVIII, 2019, č. 2, s. 27-28, ISSN 1339-8423.
- RAGAČOVÁ, Júlia. *Vďační za slobodu. Koncert k 30. výročiu Nežnej revolúcie. Gregoriánsky chorál. Skladačka*.
- RAGAČOVÁ, Júlia. *Dni európskeho kultúrneho dedičstva 2019. Umenie a zážitok*. Skladačka.
- RAGAČOVÁ, Júlia. Divadelné aktivity Telovýchovnej jednoty SOKOL v Piešťanoch. In RAGAČOVÁ, Júlia – ŠKRINÁROVÁ, Alexandra (zost.). *Kultúrne dedičstvo 2019. Divadlo v umení/umenie v divadle – zborník príspevkov z konferencie*. Banská Štiavnica: Združenie historických miest a obcí Slovenskej republiky, 2019, s. 33-42, ISBN 978-80-972880-4-4.
- RAGAČOVÁ, Júlia – ŠKRINÁROVÁ, Alexandra (zost.). *Kultúrne dedičstvo 2019. Divadlo v umení/umenie v divadle – zborník príspevkov z konferencie*. Banská Štiavnica: Združenie historických miest a obcí Slovenskej republiky, 2019, 96 s., ISBN 978-80-972880-4-4 (zostavenie zborníka a jazyková redakcia).
- RAGAČOVÁ, Júlia. Dni európskeho kultúrneho dedičstva 2019 v znamení umenia a zážitku. In *Novinky z radnice. Život a kultúra Trnavy*. Trnava: Mesto Trnava, roč. XXX, 2019, č. 8-9, s. 39-40, ISSN 1339-8989.
- RAGAČOVÁ, Júlia. Viac o cenných kópiách Panny Márie Trnavskej sa dozvieme v refektári u františkánov. In *Novinky z radnice. Život a kultúra Trnavy*. Trnava: Mesto Trnava, roč. XXX, 2019, č. 5, s. 14-15, ISSN 1339-8989.

- RAGAČOVÁ, Júlia. Ako trnavský Štefánik predbehol Bratislavu, Košice či Martin. In *Novinky z radnice. Život a kultúra Trnavy*. Trnava: Mesto Trnava, roč. XXX, 2019, č. 5, s. 9-12, ISSN 1339-8989.
- RAGAČOVÁ, Júlia. Deň svätého Floriána s výstavou hasičskej techniky na námestí a podujatiami v archíve. In *Novinky z radnice. Život a kultúra Trnavy*. Trnava: Mesto Trnava, roč. XXX, 2019, č. 4, s. 29-30, ISSN 1339-8989.
- RAGAČOVÁ, Júlia. Nežná revolúcia v Trnave. Zvíťazilo naozaj dobro nad zlom? In *Novinky z radnice. Život a kultúra Trnavy*. Trnava: Mesto Trnava, roč. XXX, 2019, č. 11, s. 20-23, ISSN 1339-8989.
- ROHÁČ, Jakub. K dejinám Štátneho archívu v Trnave. In *Fórum archivárov*, roč. XXVIII, 2019, č. 2, s. 49-54, ISSN 1339-8423.

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRNAVE, PRACOVISKO ARCHÍV SKALICA

bez publikačnej činnosti

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRENČÍNE

- BRINDZA, Peter. Významné výročia našej národnej histórie a ich pripomenutie si v roku 2018. In Kol. autorov. *Štátne archívy v roku 2018*. Bratislava, 2019, s. 68-79, ISBN 978-80-973256-1-9.
- BRINDZA, Peter. „Czo se mojeho maliczkeho ymania doticze“. Sonda do testamentov trenčianskych obyvateľov (16. – 19. storočie). In *Zborník Trenčianskeho múzea v Trenčíne 2019*. B. m.: 2019, s. 21-46, ISBN 978-80-972123-2-2.
- BRINDZA, Peter. Zbierka na zlatý poklad Slovenskej republiky v roku 1939 a jej ohlas medzi obyvateľmi Lysej pod Makytou. In *Zborník Trenčianskeho múzea v Trenčíne 2018*. B. m.: 2019, s. 224-234, ISBN 978-80-973248-0-3.
- BRINDZA, Peter. 100 rokov od smrti Štefánika. In *eZvesti*, 2019, č. 5, s. 1.
- BRINDZA, Peter. ...s kľúčmi v ruke ku slobode... – tzv. archívne okienko, zverejnené na webe mesta Trenčín.
- BUBENÍKOVÁ, Petra. Výstava Ja sa prebijem... v Štátnom archíve v Trenčíne. In *Fórum archivárov*, roč. XXVIII, 2019, č. 2, s. 33-35, ISSN 1339-8423.
- ŠPIRKO, Peter. 375 rokov od povstania Juraja I.

- Rákociho – tzv. archívne okienko, zverejnené na webe mesta Trenčín.
- ŠPIRKO, Peter. Jezuiti v luteránskom Ríme – 370 rokov gymnázia v Trenčíne – tzv. archívne okienko, zverejnené na webe mesta Trenčín.
- ŠPIRKO, Peter. 145 rokov od založenia Trenčianskeho speváckeho spolku – tzv. archívne okienko, zverejnené na webe mesta Trenčín.
- ŠPIRKO, Peter. Trenčín v rukách povstalcov – tzv. archívne okienko, zverejnené na webe mesta Trenčín.
- ŠPIRKO, Peter. „Mesto módy“ na vzostupe – 80 rokov od vzniku Nehera, spol. s r. o., v Trenčíne – tzv. archívne okienko, zverejnené na webe mesta Trenčín.
- ŠPIRKO, Peter. Sto rokov od „príletu“ Sokola do Trenčína – tzv. archívne okienko, zverejnené na webe mesta Trenčín.
- ŠPIRKO, Peter. Desiatistícový Trenčín – tzv. archívne okienko, zverejnené na webe mesta Trenčín.
- ŠPIRKO, Peter. Génus mal byť zabudnutý – výstavba Mestskej sporiteľne v Trenčíne – tzv. archívne okienko, zverejnené na webe mesta Trenčín.
- ŠPIRKO, Peter. Hrad proti mestu – nástup Ilešháziouvcov v Trenčíne – tzv. archívne okienko, zverejnené na webe mesta Trenčín.

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRENČÍNE, PRACOVISKO ARCHÍV BOJNICE

- KOTIANOVÁ, Zuzana. Výstava Na vlastné oči. In *Fórum archivárov*, roč. XXVIII, 2019, č. 1, s. 38-39, ISSN 1339-8423.
- KOTIANOVÁ, Zuzana. Výstava Poznáte ich? In *Fórum archivárov*, roč. XXVIII, 2019, č. 3, s. 29-34, ISSN 1339-8423.

ŠTÁTNY ARCHÍV V TRENČÍNE, PRACOVISKO POVAŽSKÁ BYSTRICA

bez publikačnej činnosti

ŠTÁTNY ARCHÍV V ŽILINE SO SÍDLOM V BYTČI

- KEREŠOVÁ, Michaela. Vlastnícké vzťahy a sociálne pomery v prvých rokoch ČSR na príklade obce

- Súľov-Hradná. In *Archívny almanach*, roč. II, 2019, s. 69-77, ISBN 978-80-972999-1-0.
- KEREŠOVÁ, Michaela. Medzinárodná konferencia Historické výročia v roku 2018. In *Archívny almanach*, roč. II, 2019, s. 121-123, ISBN 978-80-972999-1-0.
- MARTINICKÝ, Miroslav. Bitka v Kotešovej 5. decembra 1918. In *Historické výročia v roku 2018*. Zborník z konferencie a katalóg z výstavy, ktorá sa konala 26. septembra 2018 v Bytči. MV SR Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči a Považské múzeum v Žiline, 2019, s. 26-69.
- MARTINICKÝ, Miroslav. Jasenica v písomných prameňoch z rokov 1269 – 1526. In PEKÁR, Richard (zost.). *Jasenica v premenách času*. Obec Jasenica, 2019, s. 45-55, ISBN 978-80-570-1112-5.
- MARTINICKÝ, Miroslav. Chotárne hranice Veľkej a Malej Jasenice. In PEKÁR, Richard (zost.). *Jasenica v premenách času*. Obec Jasenica, 2019, s. 57-62, ISBN 978-80-570-1112-5.
- MARTINICKÝ, Miroslav. Veľká Jasenica v rokoch 1526 – 1848. In PEKÁR, Richard (zost.). *Jasenica v premenách času*. Obec Jasenica, 2019, s. 65-78, ISBN 978-80-570-1112-5.
- MARTINICKÝ, Miroslav. Malá Jasenica v rokoch 1526 – 1848. In PEKÁR, Richard (zost.). *Jasenica v premenách času*. Obec Jasenica, 2019, s. 81-99, ISBN 978-80-570-1112-5.
- MARTINICKÝ, Miroslav. Listinár : Výber dokumentov k dejinám Jasenice 1269 – 1828. In PEKÁR, Richard (zost.). *Jasenica v premenách času*. Obec Jasenica, 2019, s. 268-291, ISBN 978-80-570-1112-5.
- MARTINICKÝ, Miroslav. Prehľad priezvisk obyvateľov Jasenice v rokoch 1526 – 1895. In PEKÁR, Richard (zost.). *Jasenica v premenách času*. Obec Jasenica, 2019, s. 293-298, ISBN 978-80-570-1112-5.
- MARTINICKÝ, Miroslav – VÍTEK, Peter – LAUČÍK, Peter – VANĚK, Oldřich. *Žiar: dejiny obce*. Obec Žiar, 2019, 144 s., ISBN 978-80-570-0961-0.
- MARTINICKÝ, Miroslav – VÍTEK, Peter – LAUČÍK, Peter. *Východná: dejiny obce*. Obec Východná, 2019, 184 s., ISBN 978-80-570-1431-7.
- MARTINICKÝ, Miroslav. Literárny archív 41. In *Archívny almanach*, roč. II, 2019, s. 112-113, ISBN 978-80-972999-1-0.
- WEINBERGEROVÁ, Mária. Malá a Veľká Jasenica v rokoch 1848 – 1918. In PEKÁR, Richard (zost.). *Jasenica v premenách času*. Obec Jasenica, 2019, s. 101-115, ISBN 978-80-570-1112-5.
- ŠTÁTNY ARCHÍV V ŽILINE SO SÍDLOM V BYTČI, PRACOVISKO ARCHÍV ČADCA**
- MITKOVÁ, Alena. Výsledky sčítania ľudu vo Vysokej nad Kysucou v roku 1938. In *Terra Kisucensis*, roč. VII, 2019, s. 57-66.
- VELIČKA, Drahomír. Turzovka na stránkach tlaču v 19. storočí. In *Turzovský spolkový kalendár*, 2019, s. 83-91.
- VELIČKA, Drahomír. Z historického miestopisu Turzovky. In *Turzovský spolkový kalendár*, 2019, s. 93-103.
- VELIČKA, Drahomír. Hádzanársky zázrak alebo keď bola Turzovka ligová. In *Turzovský spolkový kalendár*, 2019, s. 107-114.
- VELIČKA, Drahomír. Turzovské kríže ako duchovno-kultúrne dedičstvo. In *Turzovský spolkový kalendár*, 2019, s. 119-128.
- VELIČKA, Drahomír. Archivnomiae Kisucensis prima domina. In *Terra Kisucensis*, roč. VII, 2019, s. 5-11.
- VELIČKA, Drahomír. Mikrosonda do dejín jedného starého rodu z Vysokej (Rod Odnoga). In *Terra Kisucensis*, roč. VII, 2019, s. 15-23.
- VELIČKA, Drahomír. Seminár Archivnomiae Kisucensis prima domina v čadčianskom archíve. In *Fórum archivárov*, roč. XXVIII, 2019, č. 3, s. 34-36, ISSN 1339-8423.
- VELIČKA, Drahomír. (Anotácia) Archivní časopis 2018/1-4. In *Archívny almanach*, roč. II, 2019, s. 102-105, ISBN 978-80-972999-1-0.
- VELIČKA, Drahomír. (Anotácia) Szkice archiwalno-historyczne 2017/14. In *Archívny almanach*, roč. II, 2019, s. 113-115, ISBN 978-80-972999-1-0.
- VELIČKA, Drahomír. (Anotácia) KERESTEŠ, Peter (ed.). Najstaršia kniha mesta Nitry (1671) 1681 – 1693. Pramenná edícia najstaršej zachovanej mestskej knihy so štúdiami k starším dejinám mesta. Nitra: mesto Nitra, 2018, 239 s., ISBN 978-80-9726662-5-7. In *Archívny almanach*, roč. II, 2019, s. 100-101, ISBN 978-80-972999-1-0.
- VELIČKA, Drahomír. Poznámky k dejinám Rakovej do roku 1770. In PAŠTRNÁK, Ladislav a kol. *Raková, dejiny, ľudia, príbehy*. Čadca: Magma, 2019, s. 19-28, ISBN 978-80-89172-49-8.
- VELIČKA, Drahomír. Cirkevné dejiny Rakovej. In PAŠTRNÁK, Ladislav a kol. *Raková, dejiny, ľudia, príbehy*. Čadca: Magma, 2019, s. 109-133, ISBN 978-80-89172-49-8.

VELIČKA, Drahomír. Obecná symbolika. In PAŠTRNÁK, Ladislav a kol. *Raková, dejiny, ľudia, príbehy*. Čadca: Magma, 2019, s. 15-17, ISBN 978-80-89172-49-8.

VELIČKA, Drahomír (spoluautor). *Dziedzictwo historyczne Kęt i Turzovki. Historické dedičstvo Kęt a Turzovky*. Kęty: Gmina Kęty, 2019, s. 211-243.

VELIČKA, Drahomír (spoluautor). Pramene k dejinám Kysúc I./II. stredoveké pramene z obdobia 1400 – 1526. In *Terra Kisucensis*, roč. VII, 2019, s. 79-121.

ŠTÁTNY ARCHÍV V ŽILINE SO SÍDLOM V BYTČI, PRACOVISKO ARCHÍV DOLNÝ KUBÍN

MREKAJ, Michal. Prevrat. In *Zákamenčan*, 2019, č. 1, s. 18-19.

ŠTÁTNY ARCHÍV V ŽILINE SO SÍDLOM V BYTČI, PRACOVISKO ARCHÍV LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ

VÍTEK, Peter – MARTINICKÝ, Miroslav – LAUČÍK, Peter – VANĚK, Oldřich. *Žiar, dejiny obce*. Obec Žiar, 2019, 144 s., ISBN 978-80-570-0961-0.

VÍTEK, Peter. *Liptovský hrad*. Liptovský Mikuláš: OZ Castrum Liptov, 2019, 39 s., ISBN 978-80-570-1224-5.

VÍTEK, Peter a kol. *Z dejín Liptovskej Kokavy*. 2. vydanie, Liptovský Mikuláš, 2019, 256 s. ISBN 978-80-570-0960-3.

MARTINICKÝ, Miroslav – VÍTEK, Peter – LAUČÍK, Peter. *Východná: dejiny obce*. Obec Východná, 2019, 184 s., ISBN 978-80-570-1431-7.

VÍTEK, Peter. Dejiny pošty v Liptove. In *Archívny almanach*, roč. II, 2019, s. 57-68, ISBN 978-80-972999-1-0.

VÍTEK, Peter. Prefekti Likavsko-hrádckého panstva a ochrana tatranských lesov. In *Tatry v dokumentoch: zborník vedeckých príspevkov a referátov z medzinárodnej vedeckej konferencie: 12. – 13. septembra 2018*. Liptovský Mikuláš: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2019, s. 167-183, ISBN 978-80-89933-19-8.

VÍTEK, Peter. Otakar Ladislav Šťastný *1877 – †1971. In *Českí jaskyniari, ochranári a turisti na Slovensku v období 1. ČSR. Zborník referátov z konferencie k 100. výročiu vzniku ČSR*. Liptovský Mikuláš: Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva, 2019, s. 77-87, ISBN 978-80-89933-20-4.

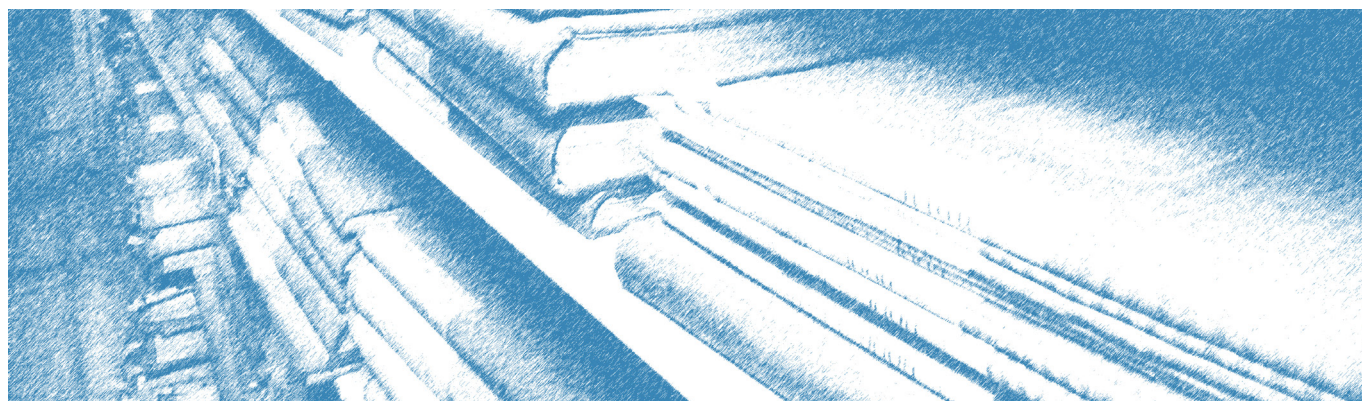
PETROVITSOVÁ, Silvia Mária – VÍTEK, Peter. Kniežací dom von und zu Liechtenstein v našich dejinách a jeho vnímanie vo svetle prameňov. In *Liechtenšteinské kniežatstvo a jeho kniežací dom v kontexte našich dejín a súčasnosť*. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava: MeAM Stiftung, 2019, s. 135-168, ISBN 978-80-97347-01-7.

ŠTÁTNY ARCHÍV V ŽILINE SO SÍDLOM V BYTČI, PRACOVISKO ARCHÍV MARTIN

bez publikačnej činnosti

Zdroj: výročná správa štátnych archívov SR za rok 2019
a informácie zaslané od autorov

Spracovala: Ivana Červenková, Slovenský národný archív

NOVINKY Z ICA

Koncom apríla 2021 zverejnila Medzinárodná rada archívov (ďalej len ICA) na svojej webovej stránke výročnú správu za rok 2020. V plnom znení si ju môžete prečítať na <https://www.ica.org/en/ica-annual-report-2020>. Ako skonštatoval predseda ICA David Fricker, rok 2020 bol špeciálny ako dosiaľ žiaden iný. Nielenže postavil pred organizáciu mnoho výziev, ale bol aj obdobím, keď sme sa museli naučiť pracovať vo virtuálnom priestore a hľadať spôsoby spolupráce na diaľku. Prechod do virtuálneho prostredia sa podaril najmä vďaka inovatívnym pracovným skupinám, ktoré boli činné na sekretariáte ICA. Vzhľadom na pandémiu COVID-19 sa ICA podarilo niekoľko kampaní, ako napríklad *Archívy sú prístupné* (*Archives are Accessible*), ktorá v podobe interaktívnej mapy sprostredkovala informácie o 800 inštitúciách z 82 štátov poskytujúcich svoje služby počas pandémie; ICA sa stala signatárom výzvy UNESCO s názvom *Premenenie hrozby z COVID-19 na príležitosť pre dokumentárne dedičstvo* (*Turning the Threat of COVID-19 into an Opportunity for Documentary Heritage*); vyhlásenie ICA k situácii COVID-19 s názvom *ICA – COVID-19: povinnosť dokumentovať sa v kríze nekončí, ale stáva sa o to zásadnejšou* (*ICA – COVID-19: the Duty to Document Does Not Cease in a Crisis, it Becomes More Essential*). ICA rovnako v roku 2020 nadviazala nové partnerstvá, stala sa napríklad členom Siete klimatického dedičstva (*Climate Heritage Network*). O väčšine týchto pozitívnych udalostí sme informovali aj na stránkach časopisu Fórum archivárov.

A aké aktuality sa udiali v prostredí ICA v tomto roku? Dvadsiateho šiesteho apríla si ICA pripomenula Svetový deň duševného vlastníctva (*World Intellectual Property Day*). O tejto udalosti referovala vo svojom blogu Jean Drydenová, zástupkyňa ICA vo Svetovej organizácii duševného vlastníctva (*World Intellectual Property Organization*) (<https://blog-ica.org/2021/04/26/its-april-26th-celebrate-world-intellectual-property-day-2021/>). Od roku 2010 je ICA zastúpená v tejto organizácii, a to v Stálom výbore pre autorské právo a súvisiace práva (*Standing Committee on Copyright and Related Rights*). Cieľom výboru je stanovenie základných pravidiel a výnimiek z autorského práva, ktoré by umožnili archívom, múzeám a knižniciam na celom svete plniť svoje poslanie sprístupňovať svoje fondy verejnosti.

Dňa 30. apríla 2021 oznámila ICA opätovné posunutie ICA kongresu v Abu Dhabi na rok 2023. Dôvodom je pretrvávajúca celosvetová neistota ohľadom situácie s pandémiou COVID-19 vo svete, ktorá umocnila rozhodnutie presunúť kongres na október 2023.

Začiatok júna bol v ICA v znamení osláv Medzinárodného dňa archívov (9. 6.), pričom už po tretíkrát bolo toto podujatie predĺžené do podoby osláv Medzinárodného týždňa archívov. Jeho téma bola venovaná posilneniu významu archívov. S akciou bola spojená séria 12 webinárov, program môžete nájsť na <https://www.ica.org/en/iaw2021-webinar-programme> a dodatočne si ich môžete vypočuť na https://www.youtube.com/channel/UC-SakaQQ_FV7EFL_4fAp7yw. Cieľom všetkých týchto aktivít bolo zvýšiť povedomie o dôležitosti našich inštitúcií.

Katarína Kučerová Bodnárová
Archív výtvarného umenia SNG

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – ODBORNÉ ČLÁNKY A ROZHOVORY

MEDZI HISTORICKÝM PRAMEŇOM A ARTEFAKTOM

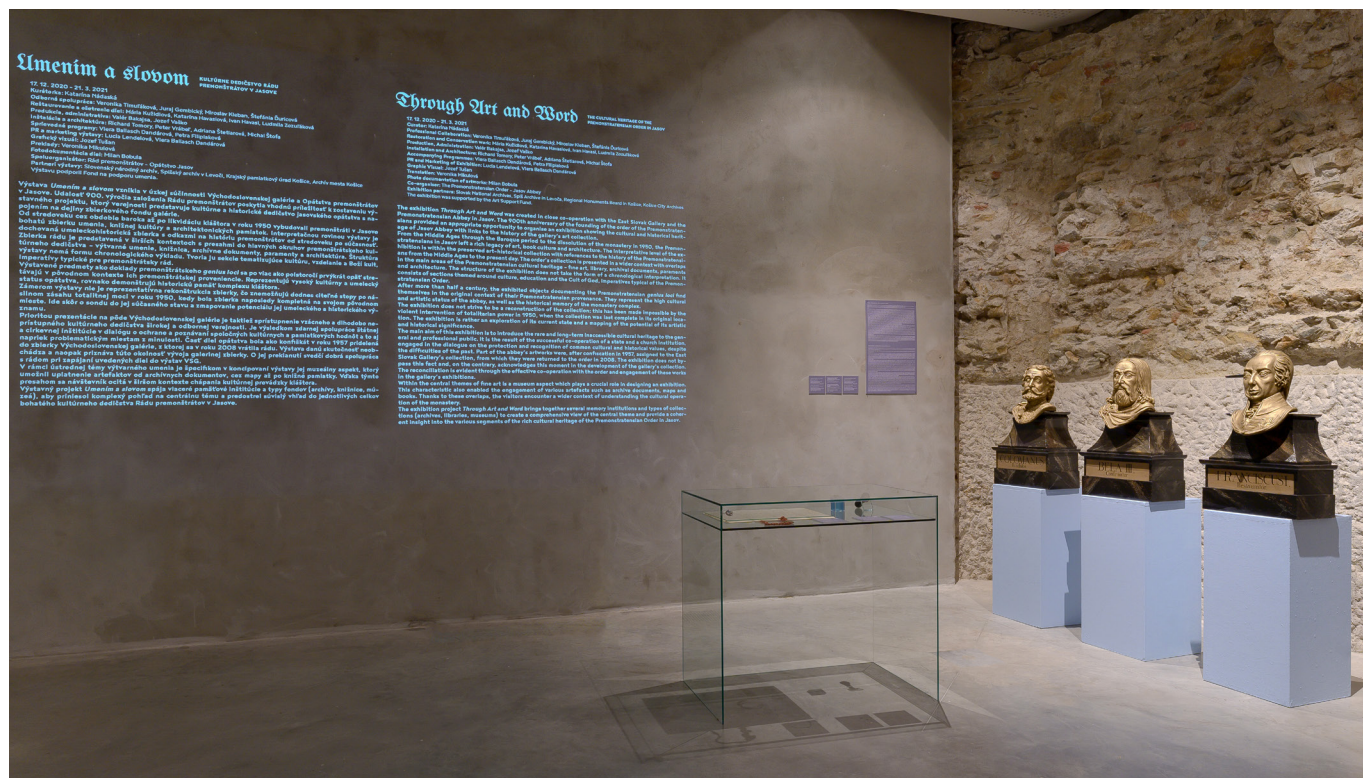
Archívne dokumenty na výstave Umením a slovom vo Východoslovenskej galérii

Prezentačný potenciál fondových a pamäťových inštitúcií na Slovensku je stále otvorenou otázkou v prostredí odbornej obce. Prepájanie úloh rôznych odborných inštitúcií a sprístupňovanie ich fondov verejnosti je aktuálnym trendom a prínosnou cestou, ktorá rozširuje kontext fungovania kultúrnych inštitúcií. Konkrétnym príkladom je využitie archívnych dokumentov na prezentačné účely vo výstavných projektoch múzeí a galérií. Objavovanie benefitov tohto multidisciplinárneho prístupu zhodnocuje skúmané fondy vo vzťahu k verejnosti a významne skvalitňuje úroveň výstavnej inštalácie. Prezentačná činnosť, ktorej výstupom sú pre-

dovšetkým výstavy, patrí k hlavným odborným činnostiam múzeí a galérií. Je zásadnou platformou prezentácie múzejných/galerijných zbierok a realizovaných výskumov.

Archívne dokumenty na pôde múzeí a galérií získavajú dvojité status. Vystupujú jednak ako historický prameň pri výskume, ale môžu mať tiež status artefaktu dokumentujúceho fenomén skúmaný výstavou. Tento dvojitý význam prináša práve formát výstavy. Prepája prezentáciu zrealizovaného výskumu s vizuálnou prehliadkou predmetov zastupujúcich danú tému. Pre historika je spracovanie výsledkov výskumu spôsobom výstavy určitou nadstavbou, ktorá vizualizuje autentický prameň a dopĺňa výklad odborného textu. Konceptia samotnej výstavy následne prináša vlastnú interpretáciu témy, skúmaných prameňov a utvára kontext vystavených predmetov.

Východoslovenská galéria v spolupráci s Opátstvom v Jasove pripravila výstavný projekt *Umením a slovom, kultúrne dedičstvo Rádu premonštrátov v Jasove* (Východoslovenská galéria, Košice, 17. 12. 2020 – 25. 8. 2021), ktorý v celej šírke predstavil bohatý pamiatkový fond premonštrátov v Jasove – výtvarné umenie, knižnica, archívne dokumenty, paramenty a architektúra. Výstave predchádzal rozsiahly multidisciplinárny výskum, publikovaný v katalógu výstavy, ktorý obsahol všetky hlavné okruhy kultúrneho dedičstva rádu. Spočíval v terénnych obhlídkach zachovaného historického fon-

Pohľad do úvodnej sekcie výstavy. Foto: Tibor Czitó.

du opátstva, a zároveň v intenzívnom archívnom výskume. Súčasťou finálnej výstavnej prezentácie bolo osem na seba voľne nadväzujúcich sekcií – história; architektúra; paramenty a liturgické predmety; premonštráti a ich portréty; kráľovská dynastia, cirkevní hodnostári a šľachta; zbierka opátstva – kultúra, vzdelanie, hospodárstvo; umenie ako pilier premonštrátskej spirituality; knižnica.

Kľúčové miesto vo výklade výstavy mali archívne dokumenty. Patria k nosnému celku kultúrneho dedičstva Opátstva v Jasove naprieč celými jeho dejinami. Najdôležitejšími archívnymi fondmi pre jasovských premonštrátov sú ich súkromný archív, archív hodnoverného miesta a hospodársky archív konventov v Jasove a Lelese.¹ Zároveň ide o archívne fondy celoslovenského významu, ktoré sa po likvidácii jasovského kláštora v roku 1950 dostali do správy Pôdohospodárskeho archívu, neskôr Štátneho slovenského ústredného archívu (dnes Slovenský národný archív). Na základe správy archívu hodnoverného miesta v Jasove Pôdohospodárskym archívom nemali prístup do jeho priestorov zložky Slovenského náboženského fondu, čo uchránilo jeho mobiliár od presunov či straty. V prípade hospodárskeho archívu bola delimitácia realizovaná do Spišského archívu v Levoči (dnes špecializované pracovisko Štátneho archívu v Prešove) ako fond Správy majetkov Jasovského prepoštstva.

Podobne ako ostatné časti kultúrneho dedičstva rádu zaistené počas Barbarskej noci boli aj archívne celky poštátnené. Vďaka ich významu nepripadli Poverenictvu vnútra ako iné cirkevné archívy, ale Poverenictvu školstva, vied a umení, čím sa im dostalo vyššej pozornosti odbornej obce a v krátkom čase aj bádateľskej návštevnosti akademikov rôznych vedných odborov. Ešte koncom apríla roku 1950 prejavil záujem o prevzatie archívu a knižnice opátstva Ústredný banský archív s odôvodnením, že ide o závažné fondy k vývoju baníctva a hámorníctva na území Slovenska, a preto vyslovil požiadavku o prevzatie kláštorného archívu do ich inštitúcie, čomu však nebolo vyhovené z dôvodu snahy o zachovanie celistvosti inventára konventu bez jeho presúvania.² Po roku 1990 boli archívne fondy premonštrátov deponované rádu s ponechaním

Inštalácia odkazujúca na vzťahy opátstva s prostredím šľachty najmä v rámci jeho pôsobenia ako hodnoverného miesta. Foto: Tibor Czitó.

odbornej správy príslušného archívu. Tento *modus operandi* sa ukazuje ako veľmi funkčný, čo preukázala aj výborná spolupráca pri príprave výstavy a výpožičkách dokumentov.

Archívne dokumenty sprevádzali výklad takmer všetkých sekcií výstavy. Dominovali sekcií histórie a architektúry. Pomáhali kontextualizovať „každodennosť“ zbierky výtvarného umenia napríklad poukázaním na úctu k sv. Magdaléne, zachytenú nielen na maľbách, ale tiež na banskej mape so štôľňou sv. Magdalény z 19. storočia, čo prepája hospodársku činnosť a duchovné zameranie rádu.

Z vystavených dokumentov možno vyzdvihnúť stredovekú listinu z kancelárie Bela IV. z roku 1255, ktorá potvrdzovala práva a výsady Jasovského konventu a patrí k najstarším predmetom výstavy. Významnou sfragistickou pamiatkou z arpádovského obdobia je pečatidlo hodnoverného miesta konventu v Jasove z konca 13. storočia, používané počas celého fungovania úradu. Do archívneho fondu premonštrátov v Slovenskom národnom archíve sa zaradilo ako recentný nález z roku 2011. Spolu s pečatidlom Jasovskej prepozitúry zo začiatku 20. storočia približovali v sekcií histórie chronologický rámec dejín konventu a inštitucionálnu náplň jeho pôsobenia. Hodnoverné miesto zohrávalo dôležitú úlohu v kontaktoch premonštrátov s prostredím šľachty, čo okrem portrétov husárskych dôstojníkov

¹ Analýze archívneho kultúrneho dedičstva premonštrátov v Jasove venuje osobitnú pozornosť jedna zo štúdií katalógu k výstave: MARETTA, Robert Gregor. Archívne kultúrne dedičstvo premonštrátov v Jasove. In NÁDASKÁ, Katarína (ed.). *Umením a slovom*. Košice: Východoslovenská galéria, Rád premonštrátov – Opátstvo Jasov, 2021, s. 60-73.

² Konceptia zachovania celistvosti zariadenia opátstva v jeho objekte bola zakrátko zamietnutá určením areálu na rekreačné účely pre pionierov a neskôr sociálne zariadenie. Zmena pôvodného účelu budovy znamenala výrazne negatívny zásah do pamiatkových hodnôt historickej stavby kláštora. NÁDASKÁ, Katarína. Kultúrne dedičstvo premonštrátov v Jasove z pohľadu likvidácie rádu v roku 1950. In NÁDASKÁ, Katarína (ed.). *Umením a slovom*. Košice: Východoslovenská galéria, Rád premonštrátov – Opátstvo Jasov, 2021, s. 86.

*Pečatidlá hodnoverného miesta konventu v Jasove a Jasovskej prepozitúry.
Foto: Tibor Czitó.*

z miestnosti archívu hodnoverného miesta dokladuje aj erbová listina uhorského kráľa Ferdinanda I. z roku 1560 ako príklad písomností uchovávaných jasovským *locus credibilis*. Mapy, veduty, architektonické plány a návrhy na oltárne realizácie podávali okrem vizuálneho aspektu výpoveď o úrovni hospodárskej správy a vývoja architektúry konventu. Jednotlivé položky archívnych dokumentov sú publikované v katalógu s obrazovou prílohou a bibliografickými odkazmi.

Fotografie a pohľadnice z archívnych fondov ako dobový materiál k zariadeniu interiérov a pô-

vodnému umiestneniu predmetov boli dôležitým zdrojom poznatkov k vystaveným artefaktom. Veľkoryso boli uplatnené predovšetkým vo výstavnom katalógu.

Koncepcia výberu archívnych dokumentov spočívala v ich historickej hodnote ako nositeľovi dôležitej informácie pre zámer výstavy. V prípade najstarších dokumentov vystupovali ako jednotliviny, boli autonómnymi zástupcami dejinných faktov a súvislostí. Ďalšie archívne dokumenty utvárali alebo rozširovali kontext výstavných okruhov. Cieľom uplatnenia súboru archívnych dokumentov bola ich prezentácia ako významnej zložky kultúrneho dedičstva rádu, ktoré je neoddeliteľnou súčasťou historickej identity Slovenska a slovenského archívnictva.

Výstava v značnej miere nadväzovala na archívno-historické výskumy, ktoré boli súčasťou rozsiahleho pamiatkového výskumu konventu a záhrady v rokoch 2011 a 2012.³ Doplnili poznatky ku kláštornu o viaceré nové súvislosti. Potvrdili autorstvo Franza Antona Pilgrama ako architekta barokovej prestavby. Taktiež vďaka objaveniu korešpondencie vniesli svetlo do pozície opáta Andreja Sauberera ako mecéna a ideového hýbateľa, ktorý stál za tímom prvotriednych umelcov svojej doby ako realizátorov jeho predstavy kláštornej prestavby.

Transport a adjustácia archívnych dokumentov podliehali odbornému dohľadu so zachovaním všetkých podmienok ochrany a bezpečnosti. Použitý výstavný fundus vyzdvihoval obsahový a vizuálny aspekt dokumentov bez narušenia ich integrity.

Podat' celistvý pohľad na bohaté kultúrne dedičstvo, za ktoré premonštrátom vďačíme, by nebolo možné uskutočniť bez uplatnenia archívnych dokumentov ako historického prameňa, ale tiež ako artefaktu, ktorým sa na pôde múzejnej prezentácie stávajú na základe svojej autenticity. Multidisciplinárny prístup pri zostavení výstavy Umením a slovom spojil viacero typov pamäťových a fondových ustanovizní (múzeá, galérie, archívy, knižnice, cirkevné a súkromné zbierky), aby ukázal potenciál spolupráce pre dobro ochrany a sprístupňovania historických fondov, ktoré prácu rôznych inštitúcií na poli kultúrneho dedičstva spájajú.

*Katarína Nádaská
Východoslovenská galéria*

³ ŽAŽOVÁ, Henrieta. Archívno-historický výskum objektu. Konvent sv. Jána Krstiteľa v Jasove. In ZVAROVÁ, Zuzana et al. *Jasov. Kláštor premonštrátov. Architektonicko-historický a archívny výskum objektu*. Archív Krajského pamiatkového úradu v Košiciach, nepublikovaný rukopis, 2011, s. 329-337. ŽAŽOVÁ, Henrieta. Archívno-historický výskum. Konvent sv. Jána Krstiteľa v Jasove s okolím. In JANOVSÁ, Magdaléna et al. *Park v Jasove. Kláštor premonštrátov. Architektonicko-historický výskum*. Archív Krajského pamiatkového úradu v Košiciach, nepublikovaný rukopis, 2012, kapitola 11, príloha, s. 1-13.

AKTUÁLNE ZO ŽIVOTA ARCHIVÁROV – SPRÁVY

ŽENY V TIENI DEJÍN. PREMENY POSTAVENIA ŽIEN V SPOLOČNOSTI

(Správa z podujatia)

V dňoch 19. a 20. apríla 2021 usporiadali členovia Katedry histórie na Filozofickej fakulte Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre (ďalej FF UKF) medzinárodnú interdisciplinárnu vedeckú konferenciu, do centra pozornosti ktorej postavili ženu a problematiku jej vnímania a pôsobenia naprieč históriou. Cieľom jednotlivých príspevkov, ale aj konferencie ako takej, mala byť prezentácia výskumu v oblasti rodovej rovnosti. Hoci samotný pojem rodovej alebo genderovej rovnosti sa u nás dostáva do popredia až posledných niekoľko rokov, a aj to nie je väčšinou vnímaný pozitívne, i keď neprávom, spomínaná konferencia je dôkazom toho, že problematika postavenia žien v spoločnosti nie je v našich dejinách nijakou novinkou. Svedčí o tom už fakt, že účastníci konferencie absolvovali dva dni plné kvalitných príspevkov z rôzneho obdobia a na rôzne témy. Prednášajúcimi boli ženy aj muži pôsobiaci nielen na Slovensku, ale i na českých univerzitách a vedeckých ústavoch.

V rámci obidvoch dní boli príspevky rozdelené do sekcií, z ktorých každá mala inú tému a striedali sa v nich i moderátori konferencie. Prvý deň konferencie otvorila jedna z jej organizátorov Adriana Kičková, a následne všetkých pripojených účastníkov privítala dekanka FF UKF v Nitre Jarmila Maximová. Prvá sekcia príspevkov niesla názov *Žena na vzostupe dejín* a moderovala ju profesorka archeológie Janka Hečková. Archeologičkou bola aj autorka prvého príspevku Michaela Mandák Niklová, ktorá publiku priniesla tému *Žena v spoločnosti mladšej doby kamennej a jej genderový odraz v hrobových celkoch kultúry s lineárnou keramikou*. Cieľom príspevku bolo overenie hypotézy o tom, či celkovo nevýrazný odraz v pohrebnom ríte – ktorému nasvedčoval atypický inventár, menej hrovej výbavy či pochovávanie na sídliskách – bol dôkazom nižšieho spoločenského postavenia žien a detí. Autorka sa rovnako snažila o vysledovanie potenciálnej genderovej špecifickosti ženského hrobového inventára.

O postavení žien v spoločnosti antického Ríma rozprávala Daniela Rošková v príspevku s názvom *Skrytá moc rímskych žien*. Príspevok bol založený na literárnych i epigrafických prameňoch latinskej proveniencie, pričom z epigrafických prameňov bola značná pozornosť venovaná aj náhrobným nápisiom. Autorka načrtla i problematiku rozdielu medzi právami rímskych žien a realitou ich každodenného života, ktoré sa nie vždy zhodovali, a už mnohé rímske ženy stáli o zmysluplné využitie svojho času.

V období staroveku sa odohrali aj príbehy, ktoré poslucháčom predstavil Emanuel Jirkal, rozprávajúci o *Sobášnej politike a manželkách v živote kráľa Dávida a kráľa Heroda*.

Mimoriadne zaujímavým bol príspevok Michala Holeščáka z Archeologického ústavu SAV v Nitre. Ten pojednával o *Ženách v stredovekých nomádskych spoločnostiach*. Na mušku si vzal ženy u Mongolov a ženy u Kumánov. Vysvetlil, že v kočovných spoločnostiach fungovala medzi mužmi a ženami väčšia rodová rovnosť; nie však v tom, že ženy mali viac práv a slobôd, ale skôr viac povinností. Hoci boli ženy schopné zastať takmer všetky práce, organizovať presuny kmeňov, dokonca niektoré boli aj bojovníčkami, napriek tomu žena ako taká nedokázala sama osebe prežiť ako jednotka – zodpovednosť za ňu mal vždy muž a jeho rodina.

Druhá sekcia príspevkov niesla názov *Miesto žien v novovekej spoločnosti*. Moderátorsky sa ho ujala Beáta Pintérová. Sekciu otvorila Mária Molnárová, ktorá analyzovala korešpondenciu Uršule Kanižayovej, manželky Tomáša Nádašdyho, ako prameň poznania dobovej spoločnosti. Pramennú bázu výskumu jej poskytol archív rodiny Nádašdy uložený v Maďarskom národnom archíve.

Ako ďalšia prišla na rad Mária Letzová s témou *Žofia Bosniaková a jej sociálne dielo*, v rámci ktorej nám predstavila krátky, no aj napriek tomu pestrý život Žofie Bosniakovej a jej sociálnych prejavov, dôležitou črtou ktorých bola zbožnosť, a práve prejavom tejto zbožnosti bola jej dobročinnosť.

Druhá sekciu ukončil príspevok s názvom *Život evanġeličky v Čechách na konci 18. storočia: obraz ženy v korespondenci tolerančných luterských kazateľů ze Slovenska*. Jeho autorkou bola Hana Stoklasová z Ústavu historických vied Filozofickej fakulty Univerzity Pardubice. Pojednávala o osudoch a úlohách manželiek evanġelických kazateľov v 18. storočí i o ich postavení ako žien v evanġelickej komunite.

Po obednej prestávke nasledovala tretia a v ten deň zároveň posledná sekcia moderovaná už spomínanou docentkou Kičkovou. Jej názov znel *So ženami na prahu modernej doby*. V nej Mile-

KATEDRA HISTÓRIE FF UKF V NITRE

Vás pozýva na konferenciu

ŽENY V TIENI DEJÍN

Premeny postavenia žien v spoločnosti

19. – 20. apríla 2021

na Lenderová z Ústavu historických vied Filozofickej fakulty Univerzity Pardubice, zaoberajúca sa aj dejinami každodennosti 19. storočia alebo gender history 19. storočia, upozornila na možnosti pohľadu na ženy vo Francúzskej revolúcii, ktoré ponúka česká odborná i populárna literatúra.

Z rovnakej inštitúcie pochádzala i autorka nasledujúceho príspevku Jana Strániková. Priblížila v ňom možnosti výskumu korešpondencie, ktorá nám môže slúžiť ako prameň spoznávania vzdelania a výchovy remeselníckych dcér v 19. storočí.

Aktívnou účastníčkou konferencie bola aj Marie Bahenská z Masarykovho ústavu a Archívu AV ČR pôsobiaca v oddelení osobných a historických fondov. Jej príspevok niesol názov *První žena v Karolinu* a pojednával o počiatkoch a možnostiach vysokoškolského vzdelania žien u nás; rovnako predstavila

príbeh a vedeckú činnosť prvej českej doktorky filozofie – Marie Zdeňky Baborovej (vydatej Čihákovej).

Nasledoval obzvlášť zaujímavý príspevok Martiny Halířovej z Národného pedagogického múzea a knižnice J. A. Komenského s názvom *Nezákonná praxe anděličkářek: pachatelky a jejich klientky*. Predstavila nám legislatívu spojenú s touto praxou, zázemie a príbehy jej vykonávateľiek, ale aj žien, ktoré sa k tomuto v tom čase mimoriadne nebezpečnému zákroku uchýlili.

V závere prvého dňa konferencie sme mali možnosť vypočúť si príspevok venovaný Anne Miloslave Čajakovej, rod. Švehlovej, zapojenej do československého odboja a o jej zásluhách o vznik Československej republiky. Autorkou príspevku bola Marta Dobrotková z Katedry histórie Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity.

Druhý deň konferencie otvorila sekcia s názvom *Ženy v dobe modernej*. Jej moderátorom bol Róbert Arpáš. Na úvod sme si mohli vypočúť dva príspevky s takmer zhodnou tematikou, prvý z úst Gabriely Dudekovej

Kováčovej a druhý od Karola Hollého, oboch z Historického ústavu SAV. Týkali sa volebného práva žien na začiatku 20. storočia a celkového postoja „ľudákov“ a „agrárnikov“ k ženskej otázke.

Nasledoval príspevok Evy Škorvankovej z Katedry všeobecných dejín FF UK v Bratislave na tému *Slovenské ženy a politika – očakávania a realita*. Napriek tomu, že ženy mali de iure volebné právo a rovnoprávnosť, i tak sa v politickom a spoločenskom živote ocitali na vedľajšej koľaji. Túto situáciu v období pred vypuknutím druhej svetovej vojny využili radikáli tým, že sa snažili aktivizovať aj ženskú časť populácie.

Následne Marína Zavacká z Historického ústavu SAV predstavila výskum *pôsobenia členiek medzivojnových „štátotvorných“ spolkov v organizačnom pozadí druhého a tretieho odboja*. Dozvedeli sme sa

o formácii slovenských zdravotných a sociálnych sestier v Československom Červenom kríži. Pozoruhodným bol aj fakt, že práve ženským spolkom sa počas ľudáckeho režimu úspešne darilo vzdorovať nútenej centralizácii.

Posledná, a zároveň najrozsiahlejšia sekcia niesla názov *Ženy v období vymožeností*. Moderátorsky sa jej ujala Mária Molnárová. Otvorila ju autorka pochádzajúca z radov slovenských archivárov – Marta Švoliková zo Štátneho archívu v Nitre, pracovisko Archív Levice. Jej príspevok bol venovaný spisovateľke Terézii Engelovej, známej pod umeleckým menom Rudný Teréz, a dostal veľmi výstižný podtitul *Veľký príbeh takmer zabudnutej ženy*. Opísaná bola nielen jej spisovateľská kariéra, ale aj ťažký osud jej rodiny počas druhej svetovej vojny, mesiace strávené v koncentračnom tábore a jej tragická smrť takpovediac zapríčinená jej túžbou po vydaní posledného románu.

Príspevok Dany Musilovej z Historického ústavu FF Univerzity Hradec Králové bol nazvaný *Jmenování prvních profesorek v Československu*. Mohli sme sa v ňom dozvedieť i to, že Česká republika bola premiantom v menovaní žien za profesorky; ostatné stredoeurópske krajiny s tým začali až neskôr.

Ženy ve stínu zakladatelů moderní fyziky a chemie – tak znel názov inšpiratívneho príspevku Libuše Heczkovej z Filozofickej fakulty Karlovej univerzity v Prahe. Priblížila v ňom, ako počas prvej ČSR ženy vstupovali do priestorov, ktoré boli – a dodnes mnohými neprávom stále sú – pokladané za mužské. Medzi fyzikou a chémiou však v tomto období vznikali „novátorské“ odbory, ktoré nemali vytvorené zaužívané štruktúry a pozície a tu ženy správne videli možnosť naplno využiť svoj vedecký potenciál. Súčasťou tejto témy bola aj debata o – pre ženu takmer nezlučiteľnom – vzťahu medzi vedecovou kariérou a rodinným životom.

Jedna z organizátorov, Adriana Kičková, vystúpila na konferencii s príspevkom na tému *Ženy v tieni československej diplomacie*. Ukázalo sa, že hoci nikde nebolo napísané, že žena nemôže nastúpiť diplomatickú službu, napriek tomu im tieto dvere spočiatku zostávali zatvorené. Postupne sa im však – i keď po malých častiach – otvárali aj tie.

Inšpiratívny príbeh priniesol príspevok Evy Morovicovej z Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Predstavila ním osobnú i profesionálnu cestu slovenskej lekárky Márie Dziakovej-Böhmovej. Opísala napríklad aj obdobie zvyšujúceho sa záujmu žien o medicínu či prelomenie bariér prístupu k ženám – lekárkam.

Konferenciu uzavrel opäť príspevok autorky z radov našich archivárov, Silvie Marinovej, ktorá pôsobí v oddelení služieb verejnosti Slovenského národného archívu. Prezentovala možnosti využitia archívneho fondu Únia žien Slovenska na účely výskumu dejín ženského hnutia. Predstavila archívny fond, jeho organizáciu, a rovnako i možnosti prístupu k nemu.

Po každej sekcii nasledovala rozsiahla diskusia obohacujúca takmer každú z prednesených tém, čo je dôkazom, že jednotlivé príspevky boli kvalitne spracované a podnetné.

Aj napriek občasnému prekonávaniu drobných technických problémov bola účasť na online konferencii veľmi obohacujúca a môžeme povedať, že z odborného hľadiska sa mohla takmer rovnať fyzickej účasti na konferencii, ktorú si v týchto dňoch, žiaľ, nemôžeme dovoliť. Zostáva nám len dúfať, že jednotlivé príspevky budú publikované v sľubovaných pripravovaných zborníkoch alebo v časopise *Studia Historica Nitriensia* a budú tak prínosom i pre tých, ktorí sa konferencie zúčastniť nemohli.

Barbora Kollárová
Štátny archív v Trnave

PROFESOR LADISLAV TAJTÁK (1921 – 2020). 70 ROKOV V SLUŽBÁCH HISTÓRIE

(Online výstava)

Výsledkom spolupráce Katedry histórie Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (ďalej FiF UPJŠ), Východoslovenského múzea v Košiciach a Štátneho archívu v Košiciach (ďalej ŠAKE) je netradičná online výstava k stému výročiu narodenia profesora Ladislava Tajtáka. Výstava je kvôli pretrvávajúcej pandémie koronavírusu sprístupnená verejnosti na webovej stránke www.tajtak100.sk od 27. apríla 2021. Verejnosť sa tak môže dostupnou formou oboznámiť so životom a dielom košického historika rozdelenými do siedmich kapitol v chronologicko-tematickej postupnosti. Výstavu tvorí obrazový materiál pochádzajúci z archívnych dokumentov štátnych, mestských a univerzitných archívov v Prešove, Košiciach, Bratislave a Budapešti, ako aj z knižníc a osobnej pozostalosti L. Tajtáka. V blízkej budúcnosti sa ráta s vydaním publikácie o tejto výstave. Autormi textov jednotlivých kapitol výstavy sú Erik Dulovič (ŠAKE) a Slávka Otčenášová (UPJŠ), úvodné slovo napísal vedúci Katedry histórie FiF UPJŠ Martin Pekár.

Prvá kapitola výstavy *Mladosť v Košiciach* oboznamuje návštevníkov s faktormi, ktoré L. Tajtáka ovplyvnili v jeho detstve – rodina, mesto Košice, politický režim medzivojnového Československa. Kapitulu obohacujú ukážky matričných dokladov rodičov i samotného Ladislava, dobové fotografie košických ulíc, v ktorých bývala rodina Tajtákovcov, školské fotografie a vysvedčenia. V nasledujúcej kapitole *Študentom v horthyovskom Maďarsku* sú prostredníctvom dobových fotografií, novinových článkov, gymnaziálnych vysvedčení, dokumentov z univerzitných aktivít v Budapešti prezentované dramatické udalosti z rokov 1938 – 1944 súvisiace s Viedenskou arbitrážou a svetovou vojnou. Súčasťou tejto kapitoly sú štyri podkapitoly venované jeho generačným druhom (Ján Bačik, Tibor Figuš, Michal Potemra, Ladislav Saučin), s ktorými Tajtáka spájali myšlienky upevňovania slovenskej národnej identity, antifašizmu a obnovy Československa. V súvislosti so stupňujúcim sa prenasledovaním Židov v roku 1944 L. Tajták prerušil

štúdium a začal sa venovať záchranným aktivitám v ich prospech. Tejto dramatickej etape jeho života sa venuje tretia kapitola výstavy *Spravodlivý medzi národmi*. V poradí štvrtá kapitola výstavy *Tajták – historik* sa zameriava na jeho profesionálnu kariéru historika. Predmetom výskumu L. Tajtáka boli najmä regionálne dejiny východného Slovenska v období uhorského kapitalizmu, teda od polovice 19. storočia po rozpad monarchie. Kapitola o. i. prezentuje diplomy, vyznamenania a medaily, ktoré L. Tajták počas svojho života získal za vedeckú činnosť. Podkapitola *Výberová bibliografia* obsahuje súhrn najvýznamnejších historických prác L. Tajtáka. Dlhoročnú polemiku medzi L. Tajtákom a košickým historikom Ondrejom Halagom k otázke osobitosti východných Slovákov približuje piata kapitola výstavy *Halaga a Tajták – dve cesty východoslovenskej historiografie*. Kapitulu dopĺňajú dobové dokumenty s príslušnými komentármi Halagu a Tajtáka, aby sa návštevník oboznámil s obidvoma pohľadmi na danú problematiku a mohol si tak vytvoriť vlastný názor. Šiesta kapitola výstavy *Tajták – pedagóg* zachytáva jeho učiteľskú dráhu, ktorú začal ako stredoškolský profesor koncom 40. rokov v rodných Košiciach. Neskôr sa stal jedným zo zakladajúcich členov a v roku 1968 vedúcim Katedry dejín na Filozofickej fakulte UPJŠ v Prešove, kde pôsobil tri desaťročia. Kapitulu dopĺňajú okrem iného aj dobové školské fotografie žiakov L. Tajtáka. Posledná kapitola virtuálnej výstavy *Na pôde východoslovenskej pobočky Slovenskej historickej spoločnosti* predstavuje návštevníkom aktivity L. Tajtáka v organizačnej oblasti. Ako dlhoročný funkcionár pobočky SHS výrazne formoval vývoj historiografie na východnom Slovensku. Prednášal, organizoval vedecké konferencie, podieľal sa na zakladaní miestnych historických krúžkov, tvorbe monografií k dejinám miest. Výstavu uzatvára zoznam použitých prameňov a literatúry.

Online výstava k nedožitým stým narodeninám Ladislava Tajtáka prezentuje veľké množstvo archívnych dokumentov a fotografií. Svojou prístupnou formou je vhodná nielen pre úzky okruh záujemcov z oblasti dejín historiografie. Prostredníctvom životných osudov profesora histórie ponúka návštevníkom pohľad na meniace sa Slovensko v 20. storočí.

Miriama Fialkovičová
Štátny archív v Košiciach

VÝSTAVA EPIDÉMIE A CHOROBY V ARCHÍVNÝCH DOKUMENTOCH VO VRANOVSKOM ARCHÍVE

Ľudstvo odpradáva sužujú rôzne ničivé udalosti. Či už sú to živelné pohromy, choroby, epidémie, ba i pandémie. Aj v súčasnosti sa učíme žiť v dobe pandemickej – v dobe covidu.

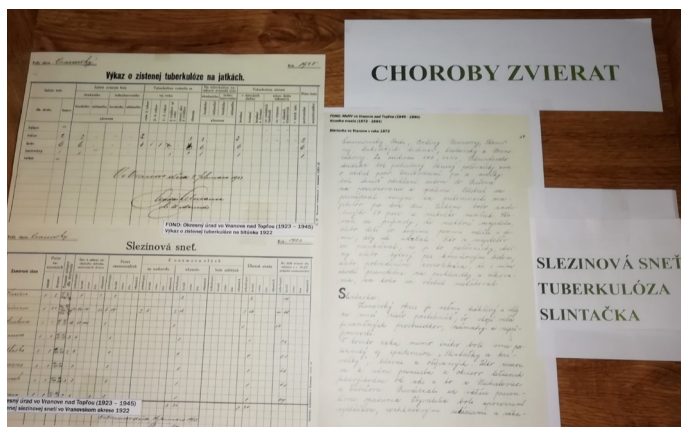
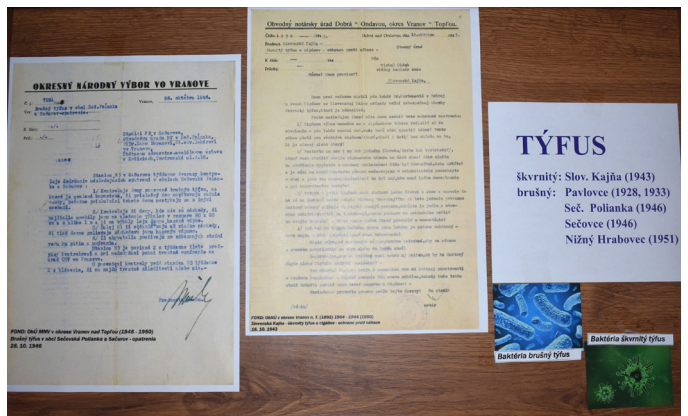
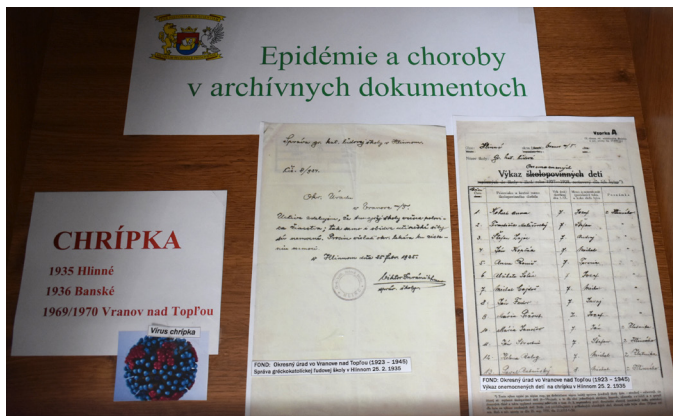
Aktuálna nepriaznivá epidemiologická situácia nás motivovala načrieť do histórie a čo to zistiť o živote v minulosti cez zápisy v archívnych dokumentoch. Našli sme v nich zmienky o infekčných chorobách, ako napr. chrípka, záškrt, týfus, detská obrna, osýpky, ktoré kvárilí ľudí v 20. storočí, ale aj opatrenia, návody, odporúčania a rôzne nástroje boja, ako zvíťaziť nad danou infekciou. Niektoré prijímané súčasné opatrenia v boji s Covidom-19 sú viac-menej porovnateľné s tými, ktoré sa kedysi využívali a osvedčili. Napríklad zavádzanie karantény; uzavretie obce a zabezpečenie domácnosti drevom a potravinami; zákaz verejného zhromažďovania (zrušenie koncertu populárnej speváčky Marcely Laiferovej v roku 1972); zrušenie bohoslužieb atď. Nemôžeme nespomenúť najúčinnnejšie odporúčané opatrenie, akým bolo a ostáva očkovanie.

Kolektív zamestnancov vranovského archívu sa rozhodol inštalovať v priestoroch archívu výstavu s príznačným názvom *Epidémie a choroby v archívnych dokumentoch*. Kópie vystavených archívnych dokumentov poskytujú reálny pohľad na danú nepriaznivú situáciu v jednotlivých obciach nášho okresu v minulom storočí. Vystavené sú aj kópie dokumentov poskytujúcich informácie o výskyte infekčných chorôb u zvierat (slintačka, slezinová sneť, tuberkulóza), ktoré takisto tvoria súčasť nášho každodenného života. Inštalácia výstavy potrvá od 3. mája 2021 do decembra 2021.

Pre popularizáciu výstavy sme v čase obmedzenia sociálnych kontaktov pripravili k inštalovanej výstave prezentáciu s identickým názvom, ktorá je publikovaná na webovej stránke nášho pracoviska.

Veríme, že zložitá epidemiologická situácia čoskoro skončí a zamestnanci archívu budú môcť aj osobne predstaviť výstavu verejnosti. Dovidania v archíve.

Daniela Ihnátová
Štátny archív v Prešove,
pracovisko Archív Vranov nad Topľou

Epidémie a choroby v archívnych dokumentoch. Kópie vystavených archívnych dokumentov. Foto: Štefan Vožár.

ARCHÍVY V DOBE PANDEMICKEJ – SPRÁVA O XXIV. ARCHÍVNOM DNI 2021

Pretrvávajúca pandemická situácia znemožnila uskutočnenie minuloročných XXIV. archívnych dní, ktoré sa mali konať v dňoch 5. až 7. mája 2020 na Smolenickom zámku. Tie sa museli z pochopiteľných dôvodov presunúť na ďalší termín – 27. až 29. apríl 2021. Vtedy ešte netušiac, aké rozmery táto mimoriadna situácia naberie, ako dlho bude pretrvávať, žiaľ ani to, koľkí z nás stratia kolegov, priateľov i blízkych. Pandémia značne zasiahla do životov každého z nás a ovplyvnila tak našu rodinnú sféru, ako aj činnosť na našich pracoviskách. V „dobe kovidovej“ sme boli nútení prispôbiť sa novým, doteraz nepoznaným podmienkam. Veľa ľudí malo nariadenú prácu z domu, pracovné porady sa konali / konajú online, bádateľne zostali prázdne, pre bádateľov fyzicky zatvorené. Čoskoro vyšlo najavo, že ani presunutý aprílový termín archívnych dní nebude reálny. V tomto marazme skrsla v našom kolektíve Archívu SAV myšlienka predsa len niečo skúsiť online spôsobom. Po dohode s Výborom Spoločnosti slovenských archivárov sa začalo s organizovaním archívneho dňa na tému *Archívy v dobe pandemickej*, po prvýkrát vo forme online webinára.

V súčinnosti so Spoločnosťou slovenských archivárov a Slovenskou historickou spoločnosťou pri SAV sa nakoniec archívny deň (v poradí už XXIV.) podarilo uskutočniť aj s medzinárodnou

účasťou dňa 20. mája 2021. Na webinár bola potrebná registrácia účastníkov, ktorí pred jeho uskutočnením získali na svoj e-mail link na prihlásenie. Pri prípravách sa ukázal i menší problém. Bolo totiž prihlásených viac ako 100 účastníkov a platforma ZOOM, cez ktorú sa webinár realizoval, bola limitovaná týmto počtom prihlásených IP adries. Bolo treba účastníkov o tomto probléme upovedomiť. Jediným možným riešením situácie bolo, aby sa viacerí zaregistrovaní kolegovia z jedného pracoviska prihlásili spoločne iba z jedného zariadenia. Takýmto spôsobom sa online webinára zúčastnil aj celý kolektív Archívu SAV.

Archívny deň 2021 sa na rozdiel od tých predchádzajúcich líšil i tým, že tradičné prednášky a prezentácie aktívnych účastníkov boli nahradené diskusnými „stretnutiami“ kolegov archivárov, ktorí sa podelili so skúsenosťami i problémami na pracoviskách počas pandemickej doby. Program archívneho dňa bol rozdelený na tri diskusné bloky.

Archívny deň začal o 9.00 úvodným otvorením a príhovorom predsedníčky SSA Martiny Orosovej (Archív Pamiatkového úradu SR), ktorá privítala účastníkov, a zároveň moderovala i prvý diskusný blok. V prvom bloku s názvom *Archívy zahraničných susedov v dobe pandemickej* diskutovali zahraniční kolegovia: Andrea Farkas z Maďarského národného archívu v Budapešti, David Valůšek zo Štátneho okresného archívu v Zlíne a Karel Halla zo Štátneho okresného archívu v Chebe. Zahraniční kolegovia načrtli exkurz do spôsobov

vyrovnávania sa so zmenami vo fungovaní archívov v susedných krajinách počas pandémie. Veľmi inšpiratívnou bola prezentácia Andrey Farkas o online výuke a archívnej vizuálnej pedagogike ako spôsobe doplnenia učiva dejepisu pre žiakov a študentov interaktívnym spôsobom. Pri home-office mali maďarskí archivári povinnosť mať pracovné konto na doma. Českí kolegovia predstavili fungovanie ich pracovísk. Kolega Valůšek poukázal ohľadom digitalizácie na zásadnú vec. Až po „eufórii digitalizácie“, keď sa digitalizovalo všetko rad za radom, sa časom ukázal takýto spôsob digitalizácie ako neefektívny a zbytočne nákladný. Dôležitá je

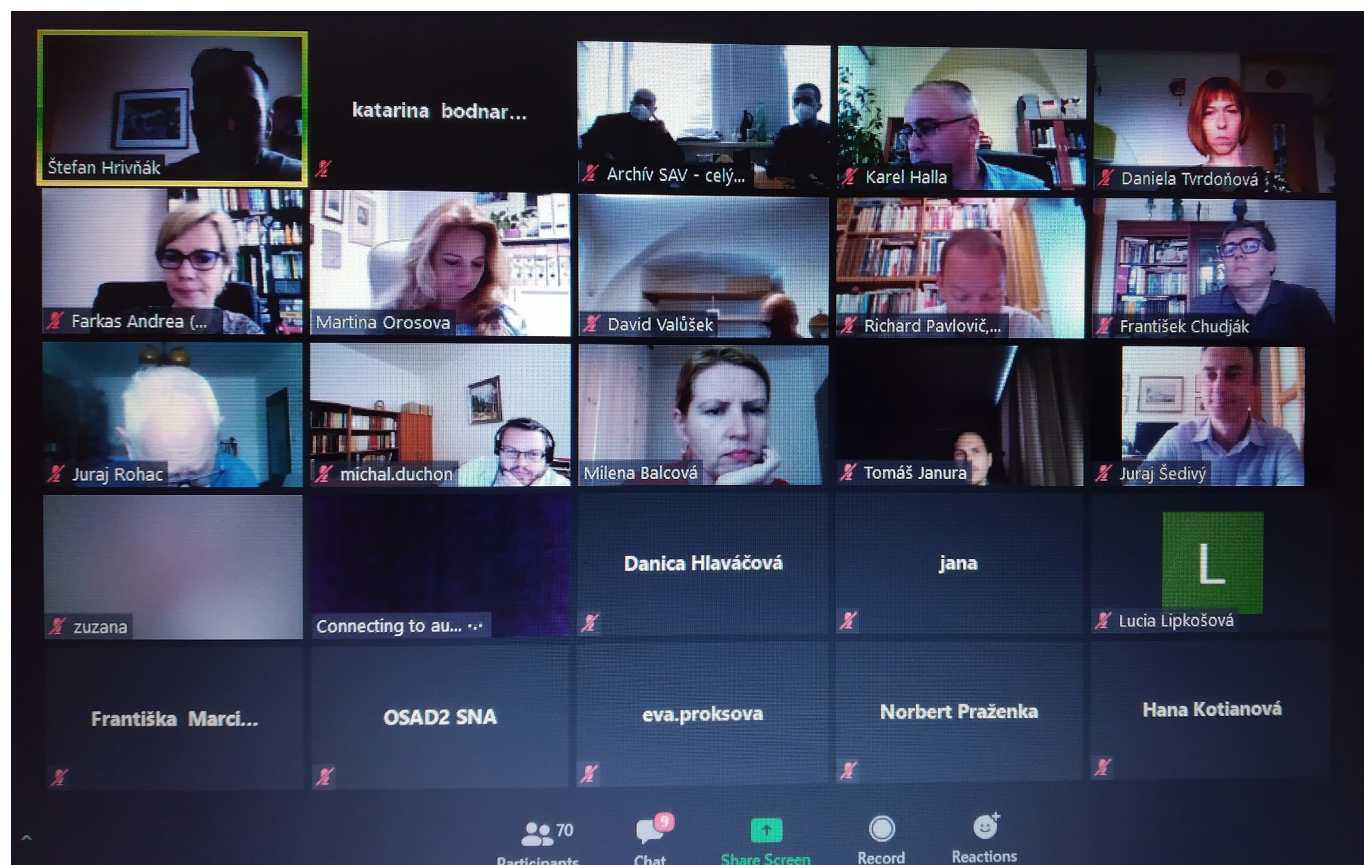

Diskutujúci prvého bloku Archívy zahraničných susedov v dobe pandemickej. Predsedníčka SSA Martina Orosová otvára Archívny deň príhovorom (vľavo hore), Andrea Farkas z Maďarského národného archívu v Budapešti (vpravo hore), David Valůšek zo Štátneho okresného archívu v Zlíne, ktorý zároveň predniesol prípitok na úspešné podujatie (vľavo dolu), a Karel Halla zo Štátneho okresného archívu v Chebe (vpravo dolu). Fotokoláž: Katarína Kučerová Bodnárová.

určitá selekcia dokumentov. Zmysluplné je zdigitalizovať bádateľsky atraktívne, najviac žiadané dokumenty, akými sú napríklad matriky. Najdôležitejšou úlohou je však to, aby sa najprv dostali k ľuďom informácie o informáciách, čiže zdigitalizovať, zverejniť a sprístupniť archívne pomôcky. Nie vždy je nutné všetko plošne digitalizovať a potom to náročne udržiavať. Kolega Halla okrem fungovania archívu v Chebe účastníkov webinára oboznámil aj so situáciou v Bavorsku, kde sa počas obdobia pandémie zvýšil záujem online vyhľadávania na stránke archívu. Počet online bádateľov už presiahol 2 000 užívateľov denne. Diskusný blok zahraničných kolegov jednoznačne ukázal výhody, prednosti a význam digitalizácie, a tiež využitie internetového priestoru na sprístupnenie archívneho kultúrneho dedičstva bádateľom. Medzi jednotlivými blokmi boli prestávky. Treba však poznamenať, že i počas týchto prestávok sa medzi účastníkmi webinára viedli intenzívne, živé a plodné diskusie.

Druhý diskusný blok s názvom *Archívy a vnútorné zdroje* viedla Daniela Tvrdoňová (Slovenský národný archív), ktorá na začiatku bloku oboznámila účastníkov s fungovaním svojho pracoviska v obmedzených podmienkach. Témami diskusie boli home-office ako pracovný režim, prevádzka archí-

vu v obmedzenom režime, personálny manažment v neštandardných situáciách, komplikácie, ale aj nové impulzy a výzvy, ktoré sa v tejto dobe objavili. Diskutujúcimi druhého bloku boli Monika Péková (odbor archívov a registratúr), Richard Pavlovič (Štátny archív v Košiciach) a Mária Feješová (Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra). Kolegyňa Péková pripomenula návrh koncepcie MV SR, podľa ktorej by bolo vhodné pre odborných pracovníkov štátnych archívov v rámci publikačnej činnosti zaviesť nárok na home-office v rozsahu 1-2 dni v mesiaci. Pracovníci štátnych archívov nemali z domu prístup k pracovným e-mailom, na prácu z domu využívali súkromné e-maily. Nemali tiež nárok na pomôcky. MV SR má totiž manuál pre zamestnancov, na základe ktorého je určené podľa hierarchie – končiac úrovňou riaditeľa, kto má nárok na pracovné pomôcky (notebook, tablet, telefón). Odbor archívov a registratúr MV SR plánuje po odstránení porúch zverejniť archívne pomôcky na stránke Elektronického archívu SR. Štátne archívy zatiaľ nevytvárajú pomôcky v Elektronickom archíve z dôvodu neaktívnej funkcionality, preto je zatiaľ možné vložiť iba staršie digitalizované pomôcky. Diskutujúci ocenili zlepšenie pracovnej e-mailovej komunikácie v porovnaní s obdobím pred pandemiou. Kolega Pavlovič

Časť virtuálneho auditória Archívneho dňa. Foto: Katarína Kučerová Bodnárová.

Pracovníci Archívu SAV pri sledovaní Archívneho dňa.
Foto: Archív SAV.

spomenul riešenie fungovania Štátneho archívu v Košiciach v období pandémie, a to striedaním sa kolegov v práci, ktorí vykonávali služby. Kolegyňa Feješová uviedla, že na pracovisku v Modre chodili do práce naďalej všetci. Pretože ide o malý kolektív a viacerí nepracujú bezprostredne vedľa seba, nebola potrebná v ich prípade práca z domu. Zaujímavá diskusia sa rozvinula v četových správach na tému home-office. Z nich možno spomenúť reakciu Lenky Bernátovej, že počas tohto obdobia v súkromnej sfére stúpila výkonnosť zamestnancov, ktorí boli nútení ostať pracovať na home-office. Týka sa to i žien, ktoré mali počas home-office doma aj školopovinné deti. Na základe uvedeného sa uvažuje o stave, keď sa na pracovisko počas bežnej prevádzky nevráti ani 50% zamestnancov. Čo sa týka najvypuklejších problémov slovenského archívnictva, ktoré kríza odhalila, Juraj Šedivý v komentároch uviedol „len“ dva – nedostatok ľudí a nedostatok financií. Archív SAV k otázke digitalizácie poukázal na to, že *de facto* má všetky inventáre spracovaných fondov v elektronickej podobe (170 inventárov a 1 zdigitalizovaná zbierka medailí a plakiet, a to má Archív SAV spolu 7 zamestnancov; pozn. autora). Bádatelia tak majú možnosť už vopred z pohodlia domova si preštudovať archívnu pomôcku, a tiež si vyžiadať predmetný dokument vopred. V Slovenskom národnom archíve sa na zverejnení inventárov na webe podľa slov kolegyne Tvrdoňovej zatiaľ pracuje, ide približne o niečo vyše 1 000 inventárov.

Posledný tretí diskusný blok s názvom *Archívy a verejnosť*, ktorého témou bola správna agenda a archívny dozor počas obmedzeného režimu, „on-line“ bádateľňa – technologické vybavenie archívov, digitálne zručnosti archivarov, stav digitalizácie a legislatívne možnosti, moderoval Jozef Meliš (Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali). V tomto bloku diskutovali Juraj Šedivý (Katedra archívnictva a PVH, Filozofická fakulta UK), František Chudják (Archív Národnej banky Slovenska) a Tomáš Janura (Historický ústav SAV). Kolega Meliš spomenul ťažkosti svojho pracoviska, ktoré sa však týkajú všetkých štátnych archívov, a to, že pracoviská nezískali financie na nové akvizície. J. Šedivý účastníkov oboznámil s využitím a výhodami už rozšíreného projektu Pampap. Podľa neho by mali byť základné meta-pomôcky bez problémov dostupné a bezplatne poskytnuté verejnosti. Kolega Chudják predstavil výsledky dotazníka pre špecializované archívy, ktorý bol zameraný na zistenie ich spôsobu fungovania počas pandemického obdobia. Z výsledkov dotazníka sa účastníci dozvedeli zaujímavé informácie, napríklad o 93% zaočkovanosti pracovníkov košického mestského archívu. Načrtnol aj spôsob poskytovania služieb bádateľom cez web-stránku Archívu NBS. V diskusii poukázal na fakt, že „archívy ako správcovia majetku štátu by mali poskytovať verejnú službu občanom“. Kolega Janura predostrel základný problém slovenských archívov z aspektu bádateľa, čím je v porovnaní so susednými krajinami nízky stupeň digitalizácie archívnych dokumentov a malý počet inventárov k archívnym fondom na webe. Tiež sa dotkol problematiky aktuálnosti inventárov, keďže na základe vlastnej skúsenosti prišiel na problém straty archívneho materiálu vyžiadaného podľa neaktuálneho inventára z fondu Turčianskej stolice. Pripomenul tiež spôsob bádania stredovekých listín zo slovenských archívov na maďarskej stránke hungaricana.hu, čo môžeme „naším južným susedom slepo závidieť“. Načrtnol aj druhy archívnych dokumentov, ktoré by bolo vhodné z obdobia rokov 1526 až 1918 zdigitalizovať. Ide o dokumenty bohaté na zdroje informácií, ktoré majú pre bádateľov veľkú

hodnotu, napríklad matriky, zbierky máp, plány, mestské protokoly, stoličné kongregačné protokoly, autentické protokoly hodnoverných miest, ale aj mestské knihy a fondy krajských súdov. Vyžaduje si to však tiež čas na spracovanie veľkého množstva informácií a prípravu metadát. Podľa Tomáša Januru je aj z dôvodu poddimenzovanosti slovenského archívniectva množstvo dokumentov z obdobia 16. až 19. storočia doteraz nespracovaných.

Po treťom diskusnom bloku bol ešte priestor na otázky k hlavným diskutujúcim, a tiež pokračovali diskusie na nastolené témy. Možno spomenúť pripomienku kolegu Michala Duchoňa (Archív mesta Bratislavy) ohľadom problematiky digitalizácie archívnych dokumentov väčších rozmerov. Ide napríklad o mapy a plány, ktoré je potrebné pred digitalizovaním najprv zreštaurovať, čo tiež stojí nemalé financie – a tie chýbajú. Kolegyňa Katarína Kučerová Bodnárová (Archív Slovenskej národnej galérie) tiež poznamenala, že jej pracovisko už druhý rok nedostalo financie na akvizičnú činnosť. Podľa kolegyne L. Bernátovej je potreba veľkých investícií nielen do technológií (napríklad hardvéru), ale aj personálneho obsadenia v oblasti korporátnej správy registratúr.

Webinár archívneho dňa 2021 bol ukončený až po 16. hodine a evidentne naplnil svoj účel. Na konci voľnej diskusie ktosi ocenil nápad webinára, že by sa mohli takého online stretnutia kolegov archivárov realizovať aj častejšie. Samozrejme, osobná účasť na archívnych dňoch je aj o niečom inom. Preto si držíme palce a dúfajme, že archívne dni 2022 sa na budúci rok podarí zorganizovať tradičným spôsobom na Smolenickom zámku.

*Ladislav Jurányi
Archív SAV*

DEŇ OTVORENÝCH DVERÍ V ARCHÍVE V ŠALI

Letné obdobie prináša so sebou nielen dobré počasie, ale aj mnohé krásne a zaujímavé podujatia. Medzi takéto, v archivárskej spoločnosti neodmysliteľné podujatia, patria Dni otvorených dverí v archívoch. Každý archivár sa teší, že môže predstaviť svoju prácu širokej laickej verejnosti. Mnoho návštevníkov archívov sa nevie dočkať, kedy bude môcť navštíviť takúto inštitúciu a obdivovať zaujímavú prácu jej zamestnancov. Ako každý rok, ani v tomto roku to nebolo inak v Štátnom archíve v Trnave, pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali.

Budova kaštieľa v Šali bola otvorená verejnosti dva dni, a to 9. a 10. júna 2021. Počas týchto Dní otvorených dverí prišlo veľa vedomostičtivých návštevníkov. Boli medzi nimi nielen žiaci základných škôl, študenti stredných škôl, ale aj dospelí jednotlivci. V priestoroch archívu sa všetci návštevníci dobre zabavili, a zároveň i niečo nové spoznali a naučili sa. Mnohí návštevníci sa nášho podujatia zúčastňujú každý rok a nevedia sa ho dočkať. Veľa žiakov návšteva ovplyvnila tak, že sa ešte vrátili aj so svojimi rodičmi, lebo v nich archív a jeho šikovní pracovníci zanechali hlbokú stopu.

Účastníci Dňa otvorených dverí. Zdroj: Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali.

Účastníci Dňa otvorených dverí. Zdroj: Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali.

Už na nádvorí čakalo najmenších návštevníkov milé prekvapenie. Mohli zo skladačiek vytvoriť obrázky, ktoré zobrazujú historickú podobu kaštieľa, listinu Štefana I. i historickú mapu Európy.

Tradíciou a neodmysliteľnou súčasťou Dňa otvorených dverí v archíve je historické písanie a pečatenie. Na prízemí kaštieľa sa mohli návštevníci archívu vrátiť v čase, zahrať sa na pisárov, mníchov a vyskúšať si písanie husím brkom, a taktiež pečatiť ako naši predkovia.

Podujatie sa nieslo v duchu *Odievania v minulosti*. Na prvom poschodí bola pre návštevníkov pripravená výstava na tému odievania, kde si mohli prezrieť dobové truhlice na uskladňovanie výbavy neviest. Zaujímavosť sa dočítali a z pútavého výkladu archivárov dozvedeli i čosi nové o sobášnych venách v minulosti. Archivári pripravili účastníkom menšiu výstavu s unikátnymi dokumentmi týkajúcimi sa problematiky priemyselnej výroby v oblasti odievania, ale aj na tému rôznych sociálnych výpomocí, ktoré sa uskutočňovali v oblasti odievania obyvateľstva.

Okrem týchto zaujímavých činností mali návštevníci možnosť zúčastniť sa na prehliadke výstavy o dejinách kaštieľa, ktorá sa nachádza v suteréne kaštieľa, ako aj výstavy pod názvom *Divadelníctvo v našom regióne*. Táto výstava bola otvorená v rámci medzinárodnej konferencie na jeseň v roku 2020 a bola inštalovaná na prvom poschodí archívu. Oboznámila návštevníkov s mnohými zaujímavosťami týkajúcimi sa problematiky divadelníctva na území regiónu Matúšovej zeme a Žitného ostrova. Obe výstavy boli sprístupnené pre verejnosť do konca júla 2021. Pre tých najzaujímavejších bola pripravená možnosť nazrieť do matrik a vďaka odbornému výkladu sa mohli priblížiť ku genealogickému výskumu.

Po dvojdnovom podujatí môžu archivári šalianskeho archívu smelo vyhlásiť, že aj v tomto roku podujatie úspešne zvládli. Archív navštívilo vyše 360 návštevníkov, boli to predovšetkým žiaci a študenti zo šalianskych škôl, ale aj kolegovia zo Štátneho archívu v Trnave, z Galantského vlastivedného múzea i seniori zo Zariadenia pre seniorov Solidarita v Šali.

Tieto dni sa stali pre viacerých krásnym a nezapomenuteľným zážitkom. Všetci si so sebou odnášali mnoho nových vedomostí, nápadov, ale aj spokojnosť a úsmev.

Judita Szekeresová Kováčsová
Štátny archív v Trnave,
pracovisko Archív Galanta so sídlom v Šali

VÝSTAVA JÁN IHNÁT ML. – ZABUDNUTÝ SPISOVATEĽ V ARCHÍVE VRANOV NAD TOPĽOU

Pracovníci archívu vo Vranove nad Topľou pripravili vo svojich priestoroch výstavu *Ján Ihnát ml. – zabudnutý spisovateľ*, ktorá je venovaná spomienke na regionálneho básnika, prozaika, literárneho kritika. Cieľom výstavy je upriamiť pozornosť na náš región cez osobu skvelého, ale zabudnutého spisovateľa.

Ján Ihnát sa narodil 27. marca 1918 v Hanušovciach nad Topľou a zomrel 22. júla 1941 vo veku nedožitých 24 rokov. V júli tohto roku uplynie od jeho smrti 80 rokov.

Jeho meno je verejnosti pomerne málo známe. Literárna historiografia mu nevenovala dostatočnú pozornosť. Život a literárna tvorba Jána Ihnáta sa dlhé roky zanedbávali, takže v súvislosti s ním môžeme právom hovoriť ako o zabudnutom spisovateľovi. Jeho životný príbeh je častokrát porov-

návaný s osudom známeho českého spisovateľa Jiřího Wolkra. Smrť prerušila tvorivé plány nádejného spisovateľa hneď na začiatku jeho krátkej spisovateľskej kariéry.

Na výstavných paneloch sa nachádzajú kópie fotografií členov jeho rodiny, kópie, ktoré dokumentujú roky štúdia, život počas liečenia, či ponúkajú prierez jeho bohatou literárnou tvorbou. Táto je prezentovaná výberom ukážok z rukopisov básní, noviel či jeho najvýznamnejšieho autobiografického románu *Zápisky o mŕtvych*. Výstavu obohacujú kópie fotodokumentácie bienále literárnej autorskej súťaže *Ihnátove Hanušovce*, ktorá sa koná na počesť spisovateľa v rodných Hanušovciach nad Topľou, ako aj kópia fotografie synovca Milana Ihnáta žijúceho v Kanade, ktorý bol v rokoch 2008 a 2012 čestným hosťom spomínanej autorskej súťaže a v roku 2019 navštívil náš archív pri príležitosti odovzdania zbierkových dokumentov rodiny Ihnátovej.

Výstava je inštalovaná v priestoroch archívu od 14. júna 2021 a potrvá do decembra 2021. Pre popularizáciu výstavy sme pripravili prezentáciu, ktorá je publikovaná na webovej stránke nášho pracoviska.

Veríme, že návrat do normálu umožní zamestnancom archívu osobne privítať čo najviac návštevníkov na výstave a predstaviť im doteraz tak málo poznanú našu významnú zabudnutú regionálnu literárnu osobnosť – Jána Ihnáta ml.

Dovidenia v archíve.

Daniela Ihnátová

Štátny archív v Prešove,
pracovisko Archív Vranov nad Topľou

*Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Prešove,
pracovisko Archív Vranov nad Topľou*

Pracovníci archívu pripravili pre verejnosť výstavu s názvom

„JÁN IHNÁT ml. - ZABUDNUTÝ SPISOVATEĽ“

Výstava je venovaná spomienke na regionálneho básnika, spisovateľa a literárneho kritika.

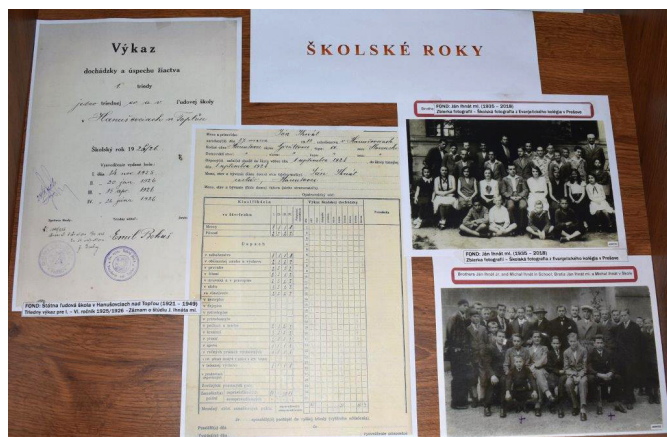
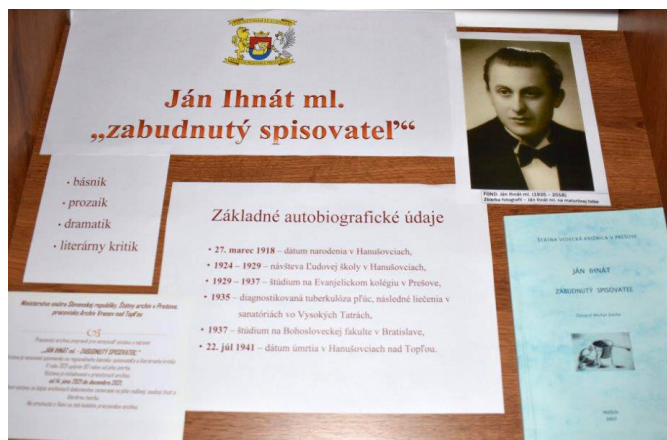
V roku 2021 uplynie 80 rokov od jeho úmrtia.

Výstava je inštalovaná v priestoroch archívu

od 14. júna 2021 do decembra 2021.

Obsahom výstavy sú kópie archívnych dokumentov zamerané na jeho rodinný, osobný život a literárnu tvorbu.

Na stretnutie s Vami sa teší kolektív pracovníkov archívu.

*Výstava Ján Ihnát ml. – zabudnutý spisovateľ. Kópie vystavených archívnych dokumentov.
Foto: Štefan Vozár.*

PRAMENE MLČIA... NAŠOU VINOU? PERSPEKTÍVY VÝSKUMU SÉRIOVÝCH PRAMEŇOV V KONTEXTE OCHRANY OSOBNÝCH ÚDAJOV

Národný archív v Prahe, Štátny oblastný archív v Prahe a Ústav pomocných vied historických a archívnictva Filozofickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne pripravili 15. júna 2021 online workshop s mierne provokatívnym názvom *Pramene mlčia... našou vinou? Perspektívy výskumu sériových prameňov v kontexte ochrany osobných údajov*. Vznikol v rámci projektu Štátneho oblastného archívu v Prahe a Národného archívu v Prahe s názvom *Analýza spracovania osobných údajov v archívnych dokumentoch*. Projekt schválený na obdobie 2019 – 2022 je financovaný prostredníctvom Bezpečnostného výskumu.

Výhodou situácie, ktorá znemožnila klasické usporadúvanie vedeckých podujatí s prezenčnou účasťou je, že hoci si práve čítate správu o podujatí, ktoré sa už uskutočnilo, môžete sa ho ex post „zúčastniť“. Celý záznam aj samostatné prezentácie prednášajúcich sú dostupné na webovom sídle podujatia <https://digi.nacr.cz/prameny-mlci/> alebo <https://www.youtube.com/watch?v=64LHH-LnCHA>.

Cieľom podujatia bolo podľa organizátorov iniciovať diskusiu o súčasnej i budúcej praxi a možnostiach legislatívnych úprav v oblasti ochrany osobných údajov v archívoch tak, aby sa protichodné občianske práva – právo na slobodu bádania, právo na informácie z činnosti štátnych inštitúcií a právo občana na informačné sebaurčenie a ochranu osobnosti dostali do čo najväčšej rovnováhy.

Celý workshop viedol a moderoval Stanislav Bárta (Filozofická fakulta Masarykovej univerzity v Brne). Úvodné slovo predniesol prodekan tejto fakulty Lukáš Fasora. Zdôraznil, že archívy sú posledných dvadsať rokov v zmatku a neistote, pričom hľadajú ďalšie možnosti rozvoja spôsobov, ako sa prispôsobiť dobe.

V rámci prvého bloku s názvom *Ochrana osobných údajov v perspektíve (nielen) historického výskumu* boli prednesené dva príspevky. Autorom prvého s názvom *Prečo nestačí osobný fond? Biografický výskum slávnych i neznámych osobností v ére zániku privátneho priestoru* bol Jiří Němec (Filozofická fakulta Masarykovej univerzity v Brne). Venoval sa v ňom otázke vzťahu historika k osobným údajom, možnostiam využívania biografických údajov, pričom svoj príspevok nadnesene nazval „obrana historickej práce“, keďže poslaním historika je skúmať

človeka a ľudskú spoločnosť v premenách času. Spomenul prvú úpravu na ochranu osobných údajov z roku 1981 – Dohodu o ochrane osôb so zreteľom na automatizované spracovanie osobných dát, ktorá uvádzala, že údaje majú byť uchovávané iba počas doby trvania účelu, na ktoré sú získavané, čo je v priamom rozpore s potrebami historickej vedy. Na záver sa vrátil k otázke z názvu jeho príspevku. Osobné fondy podľa neho nie sú dostatočujúce najmä z dvoch dôvodov. Týkajú sa takmer výhradne iba osôb, ktoré boli v danej dobe považované za významné osobnosti, a taktiež sa pri nich nedá vyhnúť viac či menej „aranžovaniu vlastného obrazu“ pri selekcii dokumentov samotným pôvodcom. Zdôraznil potrebu neanonymizovaných dát hromadných prameňov, keďže história „potrebuje príbehy, nie len štatistiky“.

Druhým v bloku bol príspevok Mikuláša Čtvrtníka (Štátny oblastný archív v Prahe) a Karolíny Šimůnkovej (Národný archív v Prahe) *Prieskum využívania archívnych dokumentov s osobnými údajmi vo verejných archívoch: východiská a prvé výstupy*. M. Čtvrtník predstavil v krátkosti ciele projektu, v rámci ktorého sa konal aj tento workshop. Medzi hlavné patrí príprava metodiky spracovávania a sprístupňovania osobných údajov v archívoch, adaptácia archívnej legislatívy v oblasti ochrany osobných údajov a analýza rizík v oblasti ochrany osobných údajov v archívnych dokumentoch pri sprístupňovaní. Výstupy majú po ukončení projektu vyjsť aj knižne. Momentálne prebieha prieskum stavu v archívoch, nasledovať bude analýza softvérov na anonymizáciu a pseudonymizáciu dokumentov. Ako hlavné námety na diskusiu v rámci projektu vyzdvihol najmä spôsoby implementácie „práva byť zabudnutý“ v archívoch, možné mechanizmy ochrany osobnosti a osobných údajov, zavedenie postmortálnej ochrany osobnosti, testovanie proporcionality verejného záujmu vs. ochrana osobných údajov, problematika ochrannej lehoty na sprístupnenie archívnych dokumentov, aplikovanie privilegovaného prístupu k archívnym dokumentom, vytváranie krízových plánov na postup v prípade nárastu rizika zneužitia citlivých údajov v archívnych dokumentoch a zavedenie prvku dobrovoľnosti do archivovania osobných údajov vo verejnom záujme. Následne pokračovala K. Šimůnková a oboznámila poslucháčov so spôsobmi implementácie GDPR do archívnictva a spisovej služby. Pripomenula, že archívy sa tejto problematike spočiatku nevenovali v domnienke, že archívov sa netýka. Následne vzniklo aj vo verejnom priestore v rokoch 2017 – 2018 množstvo dezinterpretácií.

Potom sa iniciatívy ujalo Ministerstvo vnútra ČR, ktoré iniciovalo veľkú osvetovú kampaň, pričom na svojom webovom sídle zverejnilo viacero tipov aj so vzormi pre verejnosť, ako agendu GDPR implementovať v spisovej službe. Priblížila proces, ako niektoré články GDPR (najmä články 15 – 21) v Čechách upravili v archívnej legislatíve (§ 78 Zákona č. 499/2004 Sb. o archívnictve a spisovej službe). Ozrejmila prípravu metodík k ochrane osobných údajov v archívoch a prezentovala prieskum aktuálneho stavu ich dodržiavania v archívoch.

Po prestávke podujatie pokračovalo druhým blokom s názvom *Sériové pramene demografickej proveniencie*, v rámci ktorého ako prvý vystúpil Václav Černý (Filozofická fakulta Juhočeskej univerzity v Českých Budějoviciach) s prednáškou na tému *Limity štúdia sériových prameňov vzniknutých po roku 1900*. V krátkosti predstavil najbežnejšie typy takýchto archívnych dokumentov a úskalía práce s nimi. Ako prvé spomenul matriky, ktoré boli až do roku 1949 cirkevné, potom paralelne cirkevné a štátne. Spomenul najmä problém s prístupom k „živým“ matrikám, ktoré sa stále nachádzajú v konkrétnych úradoch. Venoval sa aj zmenám legislatívnych predpisov vzťahujúcich sa na štúdium matrik. Ako ďalšie uviedol sčítania ľudu z obdobia 1857 – 1950, a najmä nejednotný prístup k sprístupneniu sčítacích hárkov. Ako posledným sa venoval pozemkovým knihám a evidenciám vlastníctva nehnuteľností. Predstavil históriu vedenia pozemkových kníh a spôsobu evidencie nehnuteľného majetku. Aktuálny problém prístupu k týmto dokumentom je ten, že sa nachádzajú prevažne v archívoch katastrálnych úradov a nie je možné v nich voľne bádať. Iba prostredníctvom konkrétnych žiadostí za poplatok.

Po ňom sa slova opäť ujal Mikuláš Čtvrtník (Štátny oblastný archív v Prahe), tentoraz na tému *Pramene zneužitie vs. pramene využité: Dokumenty sčítania ľudu v 20. a 21. storočí, ich uchovávanie, anonymizácia a príklady nelegálneho zneužitia v zahraničnej komparácii*. Na úvod autor poukázal na vy(zne)užitie údajov zo sčítania obyvateľov generálom W. T. Shermanom počas americkej občianskej vojny, čím vznikli tzv. Shermanove mapy, do ktorých boli zakresľované údaje o obyvateľstve získané z údajov zo sčítania, čím generál nadobudol značnú taktickú výhodu v boji. Následne poukázal na zneužívanie sčítaní ľudu v 20. storočí na príklade USA z roku 1940 pri internácii japonských obyvateľov v USA alebo nacistickým režimom pri určovaní rasového pôvodu (sčítania z rokov 1933 a 1939). V nadväznosti na to spomenul, ako aj na základe

tejto historickej skutočnosti prebehlo sčítanie ľudu v Spolkovej republike Nemecko v roku 1982, kde boli oddelené individuálne údaje (Einzelangaben) a pomocné atribúty (Hilfsmerkmale), ktoré boli uložené oddelene od individuálnych údajov, pričom mali byť v čo najkratšom termíne zničené z dôvodu obáv pred rizikami zneužitia dát. V druhej časti príspevku bola pozornosť smerovaná na sčítania ľudu v 21. storočí a možnosti záchrany údajov z nich pre potreby neskoršieho historického výskumu. Na príklade Austrálie a Írska poukázal M. Čtvrtník na alternatívu v podobe využitia (na dobrovoľnej báze) časových kapsúl, ktoré budú otvorené až po 99, resp. 100 rokoch. Zaujímavým v tomto smere je napr. prístup Írska pri sčítaní ľudu v roku 2021 (presunuté na rok 2022), kde bude zároveň možnosť na zadnej strane sčítacieho hárku zanechať vlastnoručný odkaz budúcim generáciám. V diskusii zaznelo, že existuje v rámci Európy rozdiel v prístupe k ochrane osobných údajov zo sčítaní ľudu medzi anglosaskými krajinami a krajinami so skúsenosťami s okupáciou, resp. totalitným režimom. To vedie napr. aj k tomu, že pri sčítaní v Čechách v roku 2021 legislatíva neuznala argumenty archívárov v prospech zachovania údajov z jednotlivých hárkov s odkazom na európsku legislatívu i napriek tomu, že niektoré krajiny v rámci Európskej únie ich neanonymizujú.

Posledný blok *Sériové pramene biomedicínskej proveniencie* otvorili Milan Novák (Psychiatrická nemocnica Kosmonosy) a Michal V. Šimůnek (Ústav súdobých dejín AV ČR) s príspevkom *Historické zdravotnícke dáta v archívoch – problematický predmet ochrany či zdroj poznania?* Na úvod M. Novák uviedol najčastejšie dôvody, prečo ľudia zaujímajú historické zdravotné údaje a uviedol, aké možnosti prístupu má potenciálny bádateľ v súčasnosti: nemocnica otvorí staré záznamy, nemocnica neotvorí staré záznamy s odvolaním sa na zákon o zdravotných službách, nemocnica odradí záujemcu „kreatívnym“ spôsobom, archív sprístupní údaje obvyklým spôsobom, resp. prístup archívu je opatrný v snahe chrániť citlivé údaje. Ďalej uviedol historický prehľad kodifikácie lekárskeho tajomstva a jeho dnešnej úpravy v Čechách. Poukázal na rôzne paradoxy a značnú svojvôľu pri sprístupnení zdravotníckych údajov v archívoch, pričom poukázal na nález pléna Ústavného súdu 3/14 z 20. decembra 2016, ktorý uvádza, že zodpovednosť za nakladanie s informáciami zákon o archívnictve ani iný priamo súvisiaci predpis neupravuje a je tu primárne daná zodpovednosť bádateľa, ktorý túto zodpovednosť podpisuje v bádateľskom liste. Zá-

roveň výrok explicitne rozlišuje medzi pojmami sprístupnenie a zverejnenie.

Posledným prednášajúcim celého podujatia bol Zbyšek Stodůlka (Národný archív v Prahe) s príspevkom *Výber archívnych dokumentov pri (elektronickej) zdravotnej dokumentácii: efektivita, spoločenská akceptácia a hodnota biomedicínskych informácií v domácej i medzinárodnej perspektíve*. Priblížil v ňom prípravu novely Zákona č. 499/2004 Sb. o archívniectve a spisovej službe a zmeny v súvislosti s prijatím zákona o elektronizácii zdravotníctva, ktorý upravuje povinnosť uchovávať dokumenty a umožniť výber archívnych dokumentov. Ten je aktuálne veľmi obmedzený vzhľadom na enormný rozsah analógovej zdravotnej dokumentácie. V rámci infraštruktúrneho programu Európskej komisie k vytvoreniu štandardov a nástrojov na prepojenie medzi členskými štátmi Európskej únie sa nachádza aj eArchiving. V rámci neho existujú pokusy o zjednotenie postupov pri archivácii zdravotníckych informácií v elektronickej podobe, čo by znamenalo možnosť vyťažiť z prameňov oveľa viac informácií ako iba z jednotlivých dokumentov. Tie boli prezentované na príklade Nórska a Slovinska. Zahraničná prax podľa autora ukazuje, že dokumenty s biomedicínskymi údajmi majú historickú hodnotu, dôležité je však ukotviť legislatívny rámec pre ich trvalú úschovu.

V rámci záverečnej diskusie účastníci podujatia okrem už spomenutých tém diskutovali najmä o aspektoch etiky pri sprístupňovaní a zverejňovaní osobných údajov. Motiváciou k požiadavke prístupu k nim totiž nemusí byť iba seriózny výskum, ale aj možnosť využitia údajov na „bulvarizáciu“ konkrétnych osôb. Otvorilo to i tému hypotetickej možnosti legislatívne ukotviť právomoc odmietnuť prístup k archívnym dokumentom z etických dôvodov. Teoreticky by to možné bolo, ťažšia je už ale odpoveď na otázku, či je vôbec možné etiku ako takú legislatívne definovať. Skôr je schodnejšia cesta jasného definovania zodpovednosti za zneužitie údajov vo vzťahu archivár – bádateľ. Jasná zhoda v tejto problematike nie je. Pádne argumenty aj protiargumenty zazneli na každú z prednesených možností.

Na záver S. Bárta za organizátorov všetkých už vopred pozval na pokračujúci workshop na túto tému, ktorý plánujú na jeseň tohto roku aj s účasťou zahraničných hostí, ktorí prednesú skúsenosti zo svojich domovských štátov.

Jana Gubášová Baherníková
Centrum spoločných činností SAV, Archív SAV

ZDRAVOTNÍCTVO V TEDI A DNES – VÝSTAVA ARCHÍVNÝCH DOKUMENTOV V SKALICKOM ARCHÍVE

Starostlivosť o ľudské zdravie je súčasťou života už od nepamäti, no v tomto období si viac ako kedykoľvek predtým uvedomujeme, aké krehké zdravie môže byť, rovnako tak aj dôležitosť práce zdravotníkov. Práve preto sa pracovníčky Štátneho archívu v Trnave, pracoviska Archív Skalica rozhodli pripraviť výstavu zameranú na dejiny zdravotníctva v regióne.

Výstava archívnych dokumentov s názvom *Zdravotníctvo vtedy a dnes* sa konala v dňoch 21. až 25. júna v priestoroch knižnice archívu v Skalici. Vystavené dokumenty prezentovali vývoj zdravotníckych inštitúcií na príklade mesta Skalica, ktoré ako slobodné kráľovské mesto poskytovalo vhodné podmienky na ich rozvoj, a zároveň zastrešovalo oblasť zdravotníctva pre široké okolie.

Počas komentovanej prehliadky sa návštevníci dozvedeli o Ctiborovi zo Ctiboríc, zakladateľovi najstaršej sociálnej inštitúcie v meste – tzv. Štíboru, ktorá si svoju pôvodnú funkciu, starostlivosť o starých a nevládnych ľudí, plní dodnes. Zaujímavosťou boli tiež informácie o poskytovaní zdravotnej starostlivosti v časoch, keď v meste nepôsobil mestský lekár či existencii mestských kúpeľov, kto-

*Zdravotnícke pomôcky a náradie používané v minulosti zaujali malých aj veľkých návštevníkov.
Foto: Jana Hanzalíková.*

Výstava sa konala v priestoroch knižnice archívu.
Foto: Jana Hanzalíková.

Žiaci pozorne počúvali výklad k výstave a aktívne sa zapájali svojimi otázkami. Foto: Jana Hanzalíková.

Samostatná časť venovaná Slovenskému červenému krížu a jeho aktivitám. Foto: Zuzana Kosová.

ré boli prenajímané i cudzím kúpeľníkom. Zvedavé pohľady návštevníkov smerovali aj na diplom Juliany Gutekovej zo Stráží, ktorá v roku 1829 ukončila štúdium na Uhorskej kráľovskej univerzite v Pešti v odbore pôrodná asistentka. Časť výstavy bola venovaná reholi Milosrdných bratov, ktorí v Skalici prevzali kláštor po karmelitánoch a založili tu nemocnicu s lekárnou. V tejto časti si návštevníci mohli pozrieť aj niektoré z návrhov na výstavbu novej modernej nemocnice a porovnať ich s realitou. Samostatný úsek predstavovali tiež dokumenty z činnosti Slovenského červeného kríža. Vizuálnu stránku výstavy dopĺňali dobové plagáty pozývajúce napríklad na očkovanie či snímkovanie pľúc. Ozvláštnením výstavy boli dobové zdravotnícke pomôcky či pracovný odev, zapožičané z Fakultnej nemocnice v Skalici a Strednej zdravotníckej školy v Skalici. Vystavené predmety vzbudzovali záujem najmä u mladších návštevníkov, ktorí sa s ich používaním v praxi už nestretli a archivárky museli zodpovedať nejednu zvedavú otázku.

Pre najmenších návštevníkov boli pripravené aj sprievodné aktivity – puzzle a priradovanie správnych názvov k lekárskeým nástrojom. Foto: Jana Hanzalíková.

Výstava sa tešila veľkému záujmu ľudí, a to nielen zdravotníkov, cestu do archívu si našli tiež žiaci základných škôl, ktorí sú už pravidelnými účastníkmi podujatí uskutočňovaných v archíve. Na záver výstavy si nielen žiaci, ale všetci návštevníci mohli overiť vedomosti, ktoré nadobudli počas výstavy, keďže pracovníčky archívu si pre nich pripravili krátky kvíz.

Terézia Májková
Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív Skalica

KRÁĽOVSKÝ HUDOBNÝ NÁSTROJ V SLOBODNOM KRÁĽOVSKOM MESTE

Slávnostné otvorenie výstavy v Štátnom archíve v Trnave

Po nútenej takmer jeden a polročnej prestávke sa Štátny archív v Trnave konečne dočkal svojho prvého väčšieho podujatia – vernisáže výstavy *Kráľovský hudobný nástroj v slobodnom kráľovskom meste*, ktorá bola vytvorená k 25. výročiu Trnavských organových dní. Toto jubileum spomínaný festival síce oslávil už v lete minulého roka, no pripravenú výstavu kvôli zhoršujúcej sa pandemickej situácii nebolo možné otvoriť v pôvodnom termíne, teda na konci septembra 2020. Napokon sa to však predsa podarilo; výstava bola v spolupráci s Bachovou spoločnosťou na Slovensku a Stanislavom Šurinom, z ktorého iniciatívy sa festival zrodil, otvorená vo štvrtok 15. júla 2021 na nádvorí Štátneho archívu v Trnave.

Oficiálne otvorenie vernisáže bolo naplánované na piatu hodinu popoludní. Už hodnú chvíľu predtým sa začali schádzať pozvaní hostia a zástupcovia médií, ktorí postupne naplnili takmer celé nádvorie. Podujatie otvorila „Cacciniho“ *Ave Maria* (v skutočnosti dielo sovietskeho skladateľa Vladimira Vavilova) v podaní Petra Hochela za klavírom a zahraničného hosta Helmuta Hauskellera, fenomenálneho nemeckého hudobníka, ktorý je majstrom panovej flauty. Následne dojaté publikum privítala riaditeľka Štátneho archívu v Trnave Júlia Ragačová. Po jej príhovore sa ku klaviristovi Petrovi Hochelovi pridala sopranistka Zuzana Šebestová so šansónom Paula Verlaina *D'automne*, ku ktorému zložil hudbu Stanislav Šurin. Ten prebral štafetu hneď po nej a vo svojom príhovore opísal hostom

Hudobné vystúpenie nemeckého pan-flautistu Helmuta Hauskellera v klavírnom sprievode Petra Hochela. Foto: Barbora Kollárová.

Príhovor zakladateľa a organizátora Trnavských organových dní Stanislava Šurina. Foto: Barbora Kollárová.

vznik a vývoj Trnavských organových dní. Pri tejto príležitosti zo srdca poďakoval každému, kto mu bol na tejto ceste v priebehu štvrtstoročia akýmkoľvek spôsobom nápomocný. Po jeho úprimnom príhovore opäť vystúpila Zuzana Šebestová, ktorá za klavírneho sprievodu Petra Hochela zaspievala šansón Guillaumea Apollinaira *Le pont Mirabeau*, autorom hudby ktorého bol opäť sám Stanislav Šurin.

Trnavské organové dni sa po prvýkrát konali v roku 1996 ako súčasť kurzu pre chrámových organistov, ktorý vznikol z iniciatívy Stanislava Šurina. Viedla ho k tomu nutnosť vzdelávania pre slovenských organistov, ktoré nebolo počas obdobia komunizmu umožnené. Aby kurz ponúkol kultúrne vyžitie nielen pre kurzistov, ale aj pre laickú verejnosť, bol doň zahrnutý i koncert. To sa stalo tradíciou, ktorá pokračovala aj nasledujúce roky a od roku 1999 sa festival osamostatnil. Festivalu sa zúčastňovali osobnosti organovej hudby celosvetového významu, ako napríklad skladateľ Petr Eben, ktorý sa Trnavských organových dní zúčastnil so svojimi synmi v rokoch 2001 a 2002. Festival sa postupne dostával do pozornosti nielen odbornej, ale aj laickej verejnosti a napríklad 11. ročník v roku 2006 navštívilo zhruba 1 500 návštevníkov. V roku 2020 oslávili Trnavské organové dni svoje 25. výročie. Za tento čas sa podarilo zorganizovať viac ako 150 koncertov a priviesť do Trnavy veľké mená organovej hudby, okrem už spomínaného Petra Ebena bola možnosť zažiť a počuť osobnosti ako Olivier Latry, Daniel Roth či David di Fiore. Získané finančné prostriedky sa investujú do opravy vzácných trnavských organov, ako napríklad organového pozitívu Valentina Arnolda z roku 1783, ktorého rekonštrukcia získala v roku 2012 cenu ministra kultúry a tá je tiež súčasťou výstavy.

Okrem samotných Trnavských organových dní oslavoval významné jubileum aj ich zakladateľ a organizátor – Stanislav Šurin. Preto sme si i my v rámci programu vernisáže pripomenuli jeho 50. narodeniny.

Po prípitku sa hostia mohli počas celého večera zúčastniť komentovanej prehliadky už spomínanej výstavy *Kráľovský hudobný nástroj v slobodnom kráľovskom meste*. Tá pozostávala z dokumentov z osobného archívu Stanislava Šurina a Trnavských organových dní, ako aj z archívnych dokumentov uložených v depotoch Štátneho archívu v Trnave. Zvláštna pozornosť bola venovaná organovému virtuóзовi Petrovi Ebenovi.

Z fondov Štátneho archívu v Trnave bolo možné vidieť dokumenty, ktoré sú späté s organom a chrámovou hudbou. Najstaršími sú daňové a účtovné knihy zo 17. storočia. Knižná väzba týchto kníh je potiahnutá pergamenovými fragmentmi, ktoré pochádzajú zo stredovekých kancionálov prevažne z 15. storočia. Sú na nich viditeľné zápisy cirkevných skladieb vyhotovené v métsko-gotickej notácii, ktorá bola na území Uhorska najrozšírenejšia. Zo 17. storočia pochádza notovaný rukopisný zborník cirkevných skladieb františkánskeho kláštora v Trnave, ktorý zostavil františkán Edmund Beňovič. Priestor na výstave dostali aj dve trnavské osobnosti spojené s organom a chrámovou hudbou. Prvou je Ernest Schumera – organista, skladateľ a návrhár organov, ktorý sa týmto činnosťami venoval napriek tomu, že stratil zrak. Návštevníci si mohli pozrieť niektoré z jeho prepisov skladieb pre organ do Braillovhovho písma. Druhou je Július Nagy, ktorý bol organistom vo farskom Kostole sv. Mikuláša neuveriteľných 57 rokov a celý svoj život zasvätil organu. Okrem každodennej hry pri všetkých bohoslužbách sa mal starať aj o svedomitú údržbu organu. Ako odborník komunikoval s organárskymi firmami a v druhej polovici minulého storočia pomohol zadovážiť nový nástroj vo viacerých kostoloch nielen v Trnave, ale naprieč celým regiónom. Z tejto činnosti sa v jeho fonde zachovalo množstvo nákresov, ponúk, reklám friem, ako aj rozpočtov pre nové organy, ktoré boli rovnako súčasťou výstavy. Výstava obsahovala i kvitancie o výplate organistov zo začiatku 19. storočia, zápisy skladieb Cirkevného hudobného spolku v Trnave z 18. storočia či súpisy inventára farského Kostola sv. Mikuláša z prvej polovice 19. storočia obsahujúce aj sakrálna diela.

Ako to už na vernisážach býva zvykom, po ukončení oficiálnej časti programu mali účastníci mož-

*Komentovaná prehliadka výstavy.
Foto: Barbora Kollárová.*

nosť sa pri pohári vína stretnúť a pohovárať so svojimi priateľmi, známymi či skrátka len ostatnými priaznivcami hudby a organového festivalu. Pevne veríme, že hostia opúšťali náš archív plný silných umeleckých zážitkov, nových poznatkov o organovej hudbe Malého Ríma, a rovnako aj spokojní po naplnení očakávania tak dlho odkladanej vernisáže.

Výstava bola pre verejnosť prístupná do 15. septembra 2021 vo výstavných priestoroch Štátneho archívu v Trnave.

*Barbora Kollárová
Štátny archív v Trnave*

Z MINULOSTI NAŠICH ARCHÍVOV

OSOBNOSTI SLOVENSKEHO ARCHÍVNICTVA (4)

Alexander Zrebený

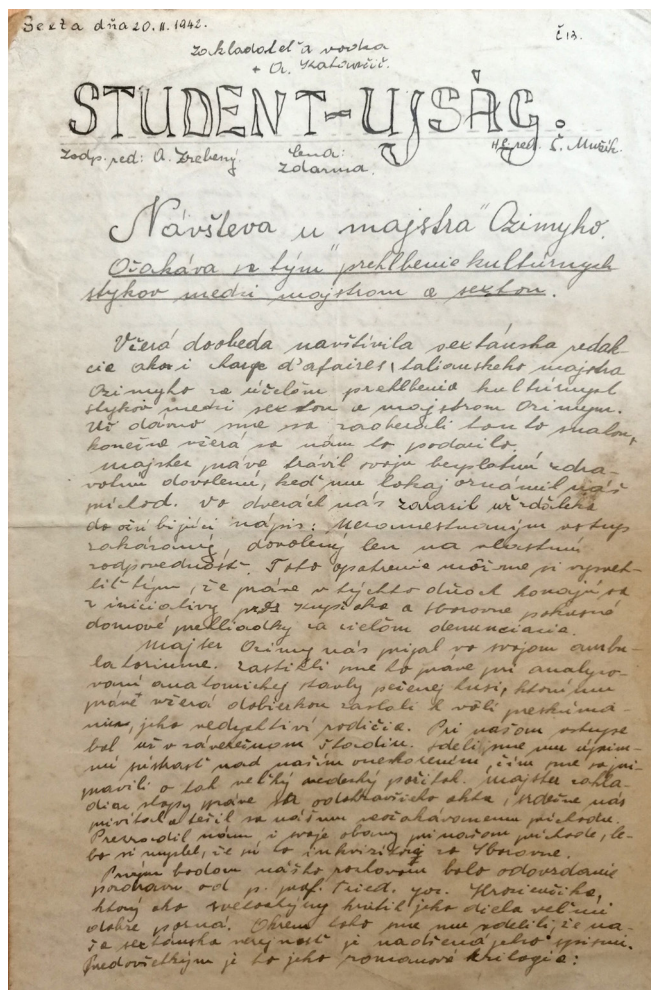
Študent

Narodil sa 22. januára 1922 v Hodruši, ktorá sa v roku 1952 premenovala na Banskú Hodrušu a od roku 1972 je súčasťou obce Hodruša-Hámre v okrese Žarnovica. Otec Alexander bol nemajetný baník, matka Katarína, rod. Dekiská. Manželia mali spolu tri deti. V rodnej obci v júni 1936 absolvoval osem ročníkov katolíckej ľudovej školy. Zo školy sa iste poznal s Martou Černickou,

budúcou herečkou a manželkou režiséra Pavla Bielika, ktorá tiež pochádzala z Hodruše a patrí k slávnym rodákovi obce. Od šk. roka 1936/37 ho prijali do druhého ročníka na františkánskom gymnáziu v Malackách, kde študoval externe (privatista). Bolo to niečo podobné ako individuálny študijný plán. Privatisti nechodili do školy každý deň a boli hodnotení až na konci školského roka. Alexander mal rád dejepis, náboženstvo a prírodopis, ale nešlo mu kreslenie, matematika ani zeme-
pis. Priemerné výsledky dosahoval v československom a nemeckom jazyku a telocviku. Do tretieho ročníka v Malackách nenastúpil. Po ročnej pauze od šk. roka 1938/39 pokračoval tretím ročníkom na reálnom gymnáziu v Banskej Štiavnici, kam každodenne dochádzal z domova pešo osem kilometrov. Cesta jedným smerom mohla trvať 1,5 až 2 hodiny. Na škole vo vyšších ročníkoch študovali neskorší známi herci Gustáv Valach a Július Pántik. V šk. roku 1940/41 prestúpil do kvinty na gymnáziu v Nitre. Od šk. roka 1941/42 opäť po-

Trieda druhá b.		Čís. 49.	
Ziakovo		Spôsob prijatia	
Meno: <i>Alexander</i>		I.	
Priezvisko: <i>Zrebený</i>		Školné	
Deň a rok narodenia: <i>22. január 1922</i>			
Rodisko: <i>Hodruša, okr. Banská Štiavnica</i>			
Zem: <i>Slovensko</i>	polrok <i>pr.</i>		
Náboženstvo: <i>rom. katol.</i>	II. polrok <i>pr.</i>		
Materská reč: <i>Slovenská</i>			
Rodičia (ich zástupca)	Otec	Matka	Poručník
meno a priezvisko	<i>Alexander Zrebený</i>		
zamestnanie	<i>robotník</i>		
bydlisko	<i>Hodruša</i>		
Výročné vysvedčenie		Celkový výsledok	
Chovanie	<i>prívatista</i>	Žiak	
Prospech v povinných predmetoch		x) <i>Zrebený v prvej rubrike najmä v myšlienke boli výborné.</i>	
v náboženstve	<i>dobry, dobrý, doctatelný, dobrý</i>	spôsobilý	
československom		postúpil	
nemeckom		do	
latinskom		vyššej triedy.	
gréckom			
francúzskom			
v dejepise - vo vlastivode	<i>dobry, doctatelný, doctatelný</i>	Vo VIII. triede:	
v zemepise	<i>dobry, doctatelný</i>	žia	
v matematike	<i>dobry, doctatelný</i>	dokončil	
v prírodopise	<i>dobry, doctatelný</i>	triedu s	
v chemii			
vo fyzike			
v deskript. geometrii - rýsovaní			
vo filozof. propedeutike			
v kreslení	<i>dobry, doctatelný</i>	Výročné vysvedčenie	
v písaní (v I. polroku)		čís. 49	
v telocviku	<i>dobry, dobrý</i>	zo dňa	
Prospech v nepovinných predmetoch		26. júna	
v speve (rel. pov.)		1937	
		bolo vydané.	
		Zamestnané	
		veelku	
		z ných	
		hodiny	
		neomluvených	

Vysvedčenie z 2. ročníka gymnázia v Malackách v šk. roku 1936/37. Zdroj: Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra, fond Gymnázium v Malackách.

Titulný list študentských novín z roku 1942. Zdroj: Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného.

Maturitné vysvedčenie z 26. mája 1944.

Zdroj: Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného.

kračoval na gymnáziu v Banskej Štiavnici, ale od konca apríla 1942 študoval ako privatista.¹

Ako *sextán* sa zapojil do vydávania študentského mini-zábavníka *STUDENT-UJSÁG* (slovensky Študentské noviny), ktorý trochu pripomína školský časopis *Rev septimy* zo známeho filmu *Škola základ života* z roku 1938. Podľa obsahu zachovaného čísla študentských novín z februára 1942 však nešlo o satiru profesorského zboru. V máji 1944 Alexander zmaturoval, pričom z nepovinných predmetov si vybral latinčinu a prírodopis. Od 16. júla do konca septembra 1944 sa zamestnal ako praktikant na

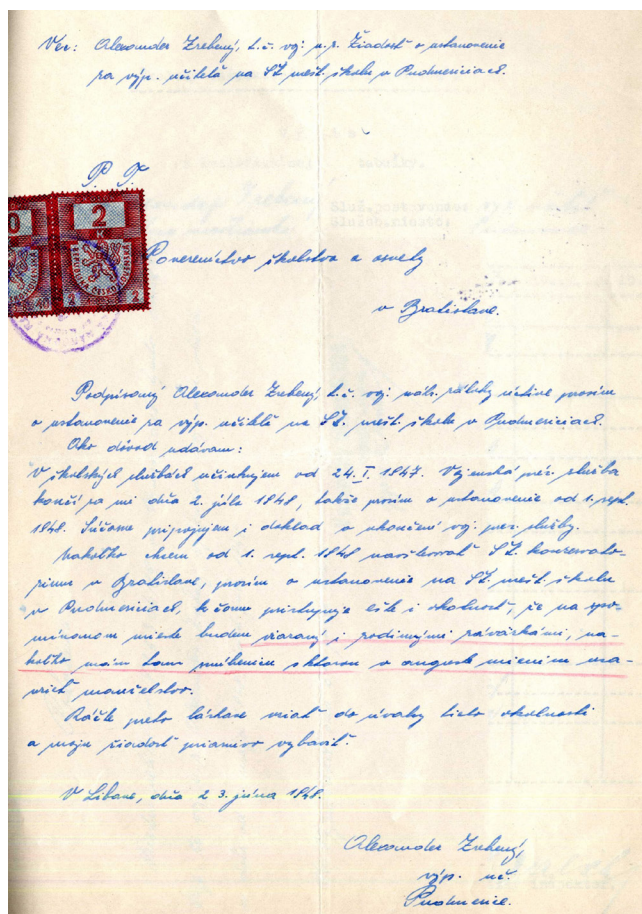
Daňovom úrade v Krupine. Z Krupiny odišiel študovať katolícku teológiu na Vysokú školu bohosloveckú v Banskej Bystrici. Práve prebiehalo Slovenské národné povstanie, ktorého sa pravdepodobne aktívne nezúčastnil. Alexandrova učiteľka slovenčiny na gymnáziu v Banskej Štiavnici Alžbeta Göllnerová-Gwerková sa zapojila do protifašistického odboja a po potlačení povstania ju nacisti popravili. V noci z 12. na 13. marca 1945 Alexander spolu s bratom Františkom a partizánom Jánom Rusnákcom štyri dni viedol jednotku Červenej armády z Hodruše do Lukavice a pomáhal zbierať ranených vojakov. V bohosloveckom seminári bol ubytovaný do 20. decembra 1946. Štúdium v 5. semestri zanechal a vrátil sa k rodičom. O dôvodoch tohto rozhodnutia nie je známe nič bližšie.²

Učiteľ

Keď zvažoval, ako ďalej nasmeruje svoj život, javila sa mu perspektíva v školstve. Od 24. januára 1947 nastúpil ako výpomocný učiteľ na Štátnu meštiansku školu v Majcichove. Jeho záľubou bola hudba. Hral na organe, husliach a klavíri. Chcel svoj talent ďalej cibriť, preto sa po príchode do Majcichova prihlásil na štúdium hudby na Štátne konzervatórium v Bratislave. Od septembra 1947 sa rozhodol pre Mestskú hudobnú školu v Trnave, ale po roku sa plánoval vrátiť študovať do Bratislavy. Súčasne si začal dopĺňať pedagogickú kvalifikáciu. Na Štátnej učiteľskej akadémii v Trnave v júni 1947 zložil diferenciálnu maturitnú skúšku. Pre získanie kvalifikácie učiteľa na meštianskych alebo ľudových školách ešte potreboval nadobudnúť dvojročnú prax a úspešne absolvovať odbornú skúšku. Po prázdninách strávených v rodnej Hodruši ho Povereníctvo školstva v šk. roku 1947/48 pridelo na Štátnu meštiansku školu do Budmeríc. Tam ho v novembri 1947 vymenovali aj za učiteľa Ľudovej hospodárskej školy v Budmericiach. Učil matematiku, ruštinu, slovenčinu, dejepis, občiansku náuku a náuku o hospodárstve. Všetci učitelia museli povinne byť členmi ROH – Zväzu zamestnancov

¹ MV SR, Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra (ďalej ŠABA, p. Modra), fond (f.) Okresný súd v Pezinku, spis č. T 245/50, šk. č. A/151; f. Okresný národný výbor (ONV) v Pezinku, osobné spisy učiteľov, Alexander Zrebený, šk. č. 910; f. Gymnázium v Malackách, triedne výkazy 2. triedy 1936/37. XXII. výročná správa Štátneho slovenského gymnázia v Nitre 1940 – 41 digitálne dostupná na <http://digit.spkg.sk>. Informácie o dejinách Gymnázia Andreja Kmeťa v Banskej Štiavnici, jej významných absolventoch a učiteľoch dostupné <https://gymb.edupage.org/text10/>. MV SR, Štátny archív v Banskej Bystrici, pracovisko Archív Banská Štiavnica, f. Štátne reálne gymnázium v Banskej Štiavnici, inv. č. 146, hlavný protokol o skúškach dospelosti 1934/35 – 1943/44. Za láskavé poskytnutie informácií o štúdiu A. Zrebeného v Banskej Štiavnici ďakujem pani kolegyni Janke Schillerovej, vedúcej archívu v Banskej Štiavnici.

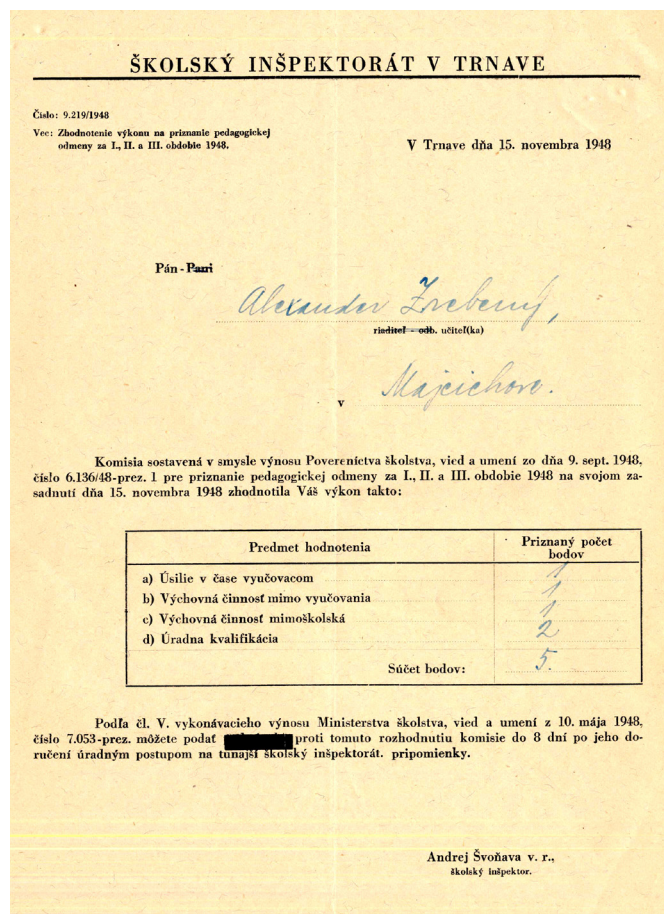
² ŠABA, p. Modra, f. Okresný súd v Pezinku, spis č. T 245/50, šk. č. A/151; f. ONV v Pezinku, osobné spisy učiteľov, Alexander Zrebený, šk. č. 910. Študentský časopis sa zachoval v osobných dokladoch v písomnej pozostalosti A. Zrebeného uložennej v Pohronskom múzeu v Novej Bani, zbierkový fond, prírastkové číslo 1988/0788. Za možnosť študovať písomnú pozostalosť A. Zrebeného ďakujem pani riaditeľke Kataríne Konečnej.

Žiadosť A. Zrebeného o učiteľské miesto v Budmericiach z júna 1948. Zdroj: Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra, fond ONV v Pezinku, osobný spis.

školstva a osvetu, do ktorého odvádzali dobrovoľné príspevky. Meštianske školy boli trojročné a budmerická mala v 1. a 2. ročníku po dve triedy. Učilo sa v piatich učebniach v dvoch budovách. Do jej obvodu patrili aj deti z Vištuka, Jablonca, Borovej a Štefanovej. Riaditeľ školy Jozef Závodský dal Alexandrovi za úlohu pripraviť si a predniesť slávnostný prejav na školskej oslave pri príležitosti vzniku ČSR 28. októbra 1947.³

Spolu s kolegami sa Alexander každú sobotu zúčastňoval prednášok organizovaných Pedagogickou fakultou Univerzity Komenského, vtedy Slovenskej univerzity v Bratislave. Bol to kurz pre učiteľov na ľudových a meštianskych školách na zvýšenie kvalifikácie. Okrem výučby sa podieľal na brannom výcviku detí. Učilo sa aj v sobotu, ale učitelia v Budmericiach mali okrem nedele ešte jeden voľný deň. Potrebovali si na miestnom národnom výbore (MNV) v čase úradných hodín vybaviť prí-

Hodnotenie práce A. Zrebeného zo strany školského inšpektora v novembri 1948. Zdroj: Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra, fond ONV v Pezinku, osobný spis.

delové lístky na nákup niektorých potravín, mydla a oblečenia, preto im riaditeľ J. Závodský vychádzal v ústrety a v tomto zmysle upravil rozvrh. Prídellový lístkový systém bol zrušený až v roku 1953. Alexander sa angažoval aj vo verejnom živote a založil miestny odbor Matice slovenskej v Budmericiach. Dvojmesačnú prezenčnú vojenskú službu si odkrútil v máji až júli 1948 v náhradnej zálohe vojenského útvaru 5332 v Opave. V júni slúžil v Libáni v okrese Jičín. Na vojenčinu odchádzal zasnúbený. Medzi budmerickými dievčatami mu padla do oka Marta Oscitá a po návrate z vojenčiny sa s ňou 18. septembra 1948 oženil. Po sobáši mladomanželia bývali v dome Martiných rodičov v Budmericiach. Svokor Štefan Oscitý mal okrem domu hospodársku budovu a takmer 7-hektárový pozemok.⁴

Komunistickí exponenti po prevzatí moci vo februári 1948 pripravili reformu školstva. Školským zákonom č. 95/1948 Zb. sa povinná školská

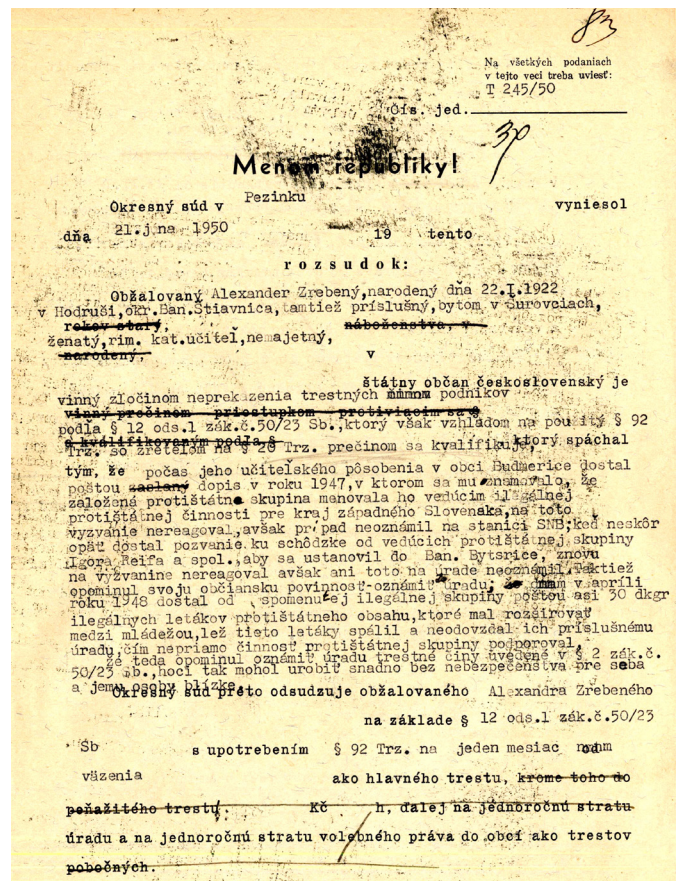
³ ŠABA, p. Modra, f. Okresný súd v Pezinku, spis č. T 245/50, šk. č. A/151; f. ONV v Pezinku, inv. č. 523, 602, Stredná škola v Budmericiach, spisy 1948, zn. 330/1949, šk. č. 246, 260; osobné spisy učiteľov, Alexander Zrebený, šk. č. 910; f. Stredná škola v Budmericiach, spisy 1948, šk. č. 3, triedne výkazy 1947/48.

⁴ Porovnaj predošlú poznámku.

dochádzka predĺžila na deväť rokov. Meštianske školy sa od šk. roka 1948/49 zmenili na štvorročné stredné školy. Štátne ľudové školy sa premenovali na národné školy a mali mať päť ročníkov. Alexander po návrate z vojenčiny pokračoval v učiteľskom povolání. Riaditeľ J. Závodský ho nechcel naspäť, Alexandrovu povahu považoval za spurnú a nerád s ním spolupracoval. V septembri 1948 mal Alexander pôvodne nastúpiť na Národnú školu v Horných alebo Dolných Salibách. Požiadal o zrušenie menovacieho dekrétu a vôbec tam nešiel. Chystal svadbu a potreboval učiteľské miesto blízko Budmeríc. Školskému inšpektorovi sa v septembri 1948 doniesli chýry, že pracuje v Coburgových závodoch v Trnave. Nevedno, čo bolo na tom pravdy, nejako sa však živiť potreboval. Školský inšpektor v Trnave bol proti tomu, aby učiteľia odchádzali pracovať do tovární, lebo ich bol veľký nedostatok. Čoskoro sa načrtlo riešenie situácie a 7. októbra 1948 Alexander začal učiť na Strednej škole v Majcichove. Majcichov mu vyhovoval, pretože v Budmericiach mohol ráno sadnúť na autobus, o 7:00 prišiel do školy a o 15:30 sa autobusom vracal domov. Podľa vtedajších pravidiel si musel od školského inšpektora zadovážiť povolenie bývať mimo sídla školy. Po vianočných prázdninách sa 4. januára 1949 vrátil na bývalú meštianku do Budmeríc, pretože v Majcichove iba zastupoval. Stal sa triednym učiteľom novootvorenej 4. triedy. Na škole v tom čase pôsobila aj jeho manželka Marta ako výpomocná učiteľka. Učila náuku o domácnosti. Medzičasom sa v Budmericiach začala plánovať stavba školskej jedálne pre strednú školu. Na konci januára 1949 za jej riaditeľa zvolili A. Zrebeného, ale on nechcel o tom ani počuť. Musel by sa venovať účtovníctvu, zabezpečovať zásobovanie kuchyne potravinami a starať sa o prevádzku a údržbu budovy. Funkcie sa zriekol.⁵

Súdny proces

V Budmericiach sa Alexandrov život skomplikoval. V novembri 1947 dostal list z Banskej Bystrice, ktorý ho vyzýval počas nastávajúcich vianočných prázdnin navštíviť mesto pod Urpínom. A. Zrebený pri neskoršom policajnom vyšetrovaní tvrdil, že išlo o anonym, ktorý hneď spálil. Pri ďalšom výsluchu 1. marca 1949 doplnil, že pisateľ mal podobné písmo ako jeho známy z Banskej Bystrice Igor Reiff. Na jar 1948 prišiel Alexandrovi ďalší list, odslaný zo Zvolena, v ktorom dostal poverenie, aby

Rozsudok Okresného súdu v Pezinku nad A. Zrebeným z júna 1950. Zdroj: Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra, fond Okresný súd v Pezinku.

ako oblastný veliteľ na Západnom Slovensku vybuďoval sieť odporcov režimu, hlavne z radov študujúcej mládeže. Na čelo každého kraja mal postaviť krajského veliteľa, ktorému by podliehali velitelia okresov. Po vytvorení či obnovení samostatného slovenského štátu sa mala z mládežníckych buniek vytvoriť organizácia podobná Hlinkovej mládeži. Súhlas s plánom mal vyjadriť zaslaním inzerátu na kúpu ruských kníh do redakcie časopisu Plameň v Trnave. List tiež spálil. Počas vyšetrovania poprel, žeby naň reagoval. Koncom apríla 1948 dostal balík so 40 až 50 kusmi cyklostylových protišťátnych letákov *V boj*. Neskôr vypovedal, že boli napísané nečitateľne, preto mu ich protišťátny obsah nebol zrejмый a zničil ich. Medzičasom sa npor. Vidiečan a jeho tím z Krajského veliteľstva Štátnej bezpečnosti (Štb) v Banskej Bystrici začali zaujímať o činnosť ilegálnej protikomunistickej skupiny v meste. Skupina si dala názov Podzemné hnutie Tisovej mládeže (PHTM), jej vedúcimi osobnosťami boli I. Reiff⁶ a Milan Jasovský, členmi Ladislav Babala,

⁵ ŠABA, p. Modra, f. ONV v Pezinku, osobné spisy učiteľov, Alexander Zrebený, šk. č. 910.

⁶ Igorovi Reiffovi ako veteránovi protikomunistického odboja bola v roku 2018 udelená Pamätná medaila Ústavu pamäti národa. In *Pamät národa*, 2018, roč. XIV, č. 4, s. 103.

Preukaz brigádnika na Trati mládeže v júli 1949.
Zdroj: Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného.

Jozef Zlatnický, Viliam Zubák, Ján Mazán a Ján Homolka. Skupina po poprave Jozefa Tisa v apríli 1947 získala v bohosloveckom seminári v Banskej Bystrici leták *Odkaz Tisu* odmietajúci súdny proces proti J. Tisovi a v roku 1948 ho začala rozširovať. U I. Reiffa bol zaistený aj leták *Tisovým vrahom smrť*. Na začiatku februára 1949 členovia PHTM lepili na stĺpy, vývesné tabule a múry v Banskej Bystrici letáky *Smrť bolševikom*. Reiff a Jasovský vraj chceli uskutočniť sabotážny čin položením delostreleckého granátu na koľajnice a odpálením vlaku. Štb od 10. februára 1949 všetkých menovaných postupne pozatýkala, okrem Babalu a Zlatnického, ktorí boli vo väzení od leta 1948. Pri vyšetrovaní tejto skupiny Štb narazila na meno A. Zrebeného. Podľa jej zistení sa nekontaktoval s vedením ilegálnej skupiny ani nevyvíjal nijakú protištátnu činnosť. Podarilo sa členom PHTM Alexandrovu účasť hrdinsky zatajiť alebo sa skutočne nezapojiť? To sa už asi nedozvieme. Nebol celkom mimo podozrenia, preto ho 27. februára 1949 vzali do vyšetrovacej väzby v Pezinku. Za vinu sa mu kládlo najmä to, že zasielky s protištátnym obsahom neodovzdal Stanici

Vysvedčenie, ktorým A. Zrebený získal kvalifikáciu učiteľa národných škôl. Zdroj: Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného.

národnej bezpečnosti alebo MNV v Budmericiach, hoci si bol vedomý ich obsahu. Bránil sa tvrdením, že listy boli plné gramatických chýb, preto ich považoval za *výčiny nezrelých mladíkov* a nechcel nimi zaťažovať úrady. Tomu sa ťažko dá uveriť. Ak sa aj rozhodol nepridať k PHTM, iste nechcel kamarátov udať. Počas vyšetrovania a následného súdneho procesu čelil podozreniu zo sympatií k vojnovému ľudáckemu režimu a musel zháňať potvrdenia, že nemá protisocialistické zmysľanie. Komunistický zákon č. 231/1948 Zb. na ochranu ľudovodemokratickej republiky začal platiť v polovici októbra 1948. Skutky tvoriace kauzu, vyšetrovacími orgánmi nazvanú Igor Reiff a spol., boli páchané od roku 1947. Preto boli Alexandrove činy posudzované podľa zákona č. 50/1923 Zb., ktorý platil v medzivojnovvej ČSR. Podľa neho každému, kto neprekazil alebo neoznámil úklady namierené proti štátu a jeho ústavným činiteľom, hrozilo väzenie v dĺžke 6 až 12 mesiacov. Vzhľadom na poľahčujúce okolnosti, ktoré sudca Okresného súdu v Pezinku JUDr. Jozef Vodnák uplatnil podľa § 92 uhorského trestného zák. čl. V/1878,⁷ A. Zrebený dostal jeden mesiac

⁷ V medzivojnovnej ČSR nedošlo k unifikácii trestného práva a ani počas existencie vojnovnej Slovenskej republiky k schváleniu Trestného zákona, preto do 1. augusta 1950, keď nadobudol platnosť komunistický Trestný zákon č. 86/1950 Zb., platil na

väzenia. V čase vynesenia rozsudku 21. júna 1950 mal takmer celý trest za sebou pobytom vo vyšetrovacej väzbe v Pezinku. Krajský súd v Bratislave v októbri 1950 zamietol odvolanie verejného obžalobcu proti rozsudku pre nízku trestnú sadzbu, ale zistil, že do odpykania trestu chýbali tri dni. Tie si A. Zrebený odsedel 27. – 30. decembra 1950 vo väznici v Pezinku.⁸

Organista

Po prepustení z väzby 24. marca 1949 školský rok dokončil v Budmericiach. Škola sa počas *Týždňa detskej radosti 1949* rozhodla zorganizovať 5-dňový výlet do okolia Banskej Bystrice. Vedúcim nebol nik iný ako A. Zrebený; mal na starosti 85 detí. Iste navrhol program a bol sprievodcom. Deti s pedagogickým dozom, ktorého súčasťou bola aj jeho manželka Marta, dvakrát nocovali v Banskej Bystrici, po jedenkrát v Banskej Štiavnici a na chate na Počúvadle. Inú skupinu s 35 deťmi sprevádzal riaditeľ J. Závodský do Terchovej, Popradu a Krompách. J. Závodský si najskôr chcel Alexandra ponechať na škole aj v šk. roku 1949/50. Zmenil však názor, pretože Alexander mal konflikty s niektorými obecnými činníkmi, vrátane neho. Alexander nepriaznivú situáciu sám vnímal, preto si podal žiadosť o preloženie do Serede. Júl 1949 strávil v rod-

Skúšobná komisia pre kantorské skúšky v Spišskej Kapitule.

Číslo matriky 22/1948

KANTORSKÝ DIPLOM

Alexander Zrebený

dňa 22. jan. r. 1922 v Hodrušín
okres Banská Štiavnica na Slovensku, ČSR

řim.-kat. náboženského vyznania, podrobil sa skúške pred skúšobnou komisiou, zriadenou Biskupským úradom v Spišskej Kapitule č. 2200/1946 zo dňa 5 sept. 1946 a dostáva toto vysvedčenie:

V liturgike	<u>veľmi dobre</u>
V súzvukovede	<u>veľmi dobre</u>
V cirkevnom speve	<u>veľmi dobre</u>
V hre na organe	<u>veľmi dobre</u>

Skúšobná komisia uznala pána Alexandra Zrebeného
za spôsobilého s významnými konávať kantorské funkcie rímsko-katolíckeho obradu.

Na uhodnotenie výsledku sme podpísali tento diplom a potvrdili pečiatkou skúšobnej komisie.

V Spišskej Kapitule dňa 30. sept. 1948.

Josef Štefák predseda skúš. komisie. Alois Štefák tajomník skúš. komisie.

členovia skúš. komisie:
Josef Ligon
Jozef Štefák

STUPNICA ZNAMOK: veľmi dobre – dobre – dosť – nedostatočne.

*Diplom profesionálneho organistu z roku 1948.
Zdroj: Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť
A. Zrebeného.*

*A. Zrebený pri hre na organ v kostole vo Zvolene v období
1975 – 1979. Zdroj: Pohronské múzeum Nová Baňa,
Archív pozitívov, č. FA 4 000410, foto: Ladislav Osvald.*

nom kraji brigádou na Trati mládeže. Pomáhal stavať horskú železničnú trať z Hronskej Dúbravy do Banskej Štiavnice, ktorá bola dokončená o niekoľko mesiacov neskôr.⁹ V auguste 1949 bol na vlastnú žiadosť preložený ako výpomocný učiteľ na Strednú školu v Šúrovciach v okrese Galanta, odkiaľ na výmenu prišla do Budmeríc tamojšia učiteľka.¹⁰ V Šúrovciach sa úspešne angažoval pri náboře nových členov miestnej organizácie zväzu mládeže a absolvoval kurz pre vedúcich a inštruktorov súborov ľudovej tvorivosti v hudobnom odbore. V apríli 1950 zložil skúšky pre učiteľov národných škôl (bývalých ľudových), čo bol predpoklad kvalifikačného postupu z miesta výpomocného na definitívneho učiteľa. V júli 1950 absolvoval praktické cvičenia z hudob-

Slovensku uhorský zák. čl. V/1878 o zločinoch a prečinoch (Trestný zákon) a zák. čl. XL/1879 o priestupkoch (Trestný zákonník). K tomu pozri FICO, Miroslav. Tripartícia trestných činov medzivojnovej Československej republiky. In *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*, 2019, roč. 7, č. 2, s. 55-56. Dostupné na <https://sic.pravo.upjs.sk/ecasopis/72019-2/5_FICO_Triparticia_trestnych_cinov.pdf>.

⁸ ŠABA, p. Modra, f. Okresný súd v Pezinku, spis č. T 245/50, šk. č. A/151.

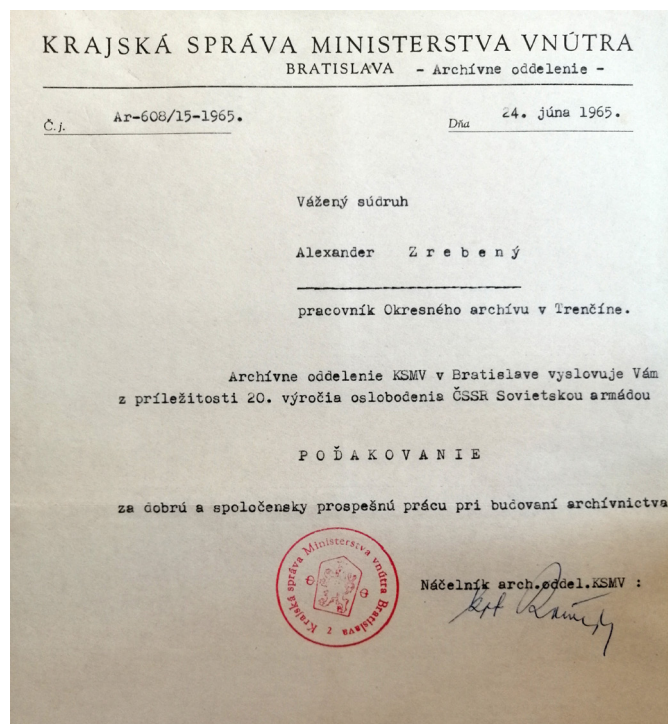
⁹ [TASR]. *Stavba železnice Trate mládeže skončila pred 60 rokmi, pozrite si to*. Dostupné na <<https://www.teraz.sk/magazin/>>.

¹⁰ ŠABA, p. Modra, f. ONV v Pezinku, inv. č. 602, Stredná škola v Budmericiach, zn. 330/1949, šk. č. 260, osobné spisy učiteľov, Alexander Zrebený, šk. č. 910; Okresný súd v Pezinku, spis č. T 245/50, šk. č. A/151.

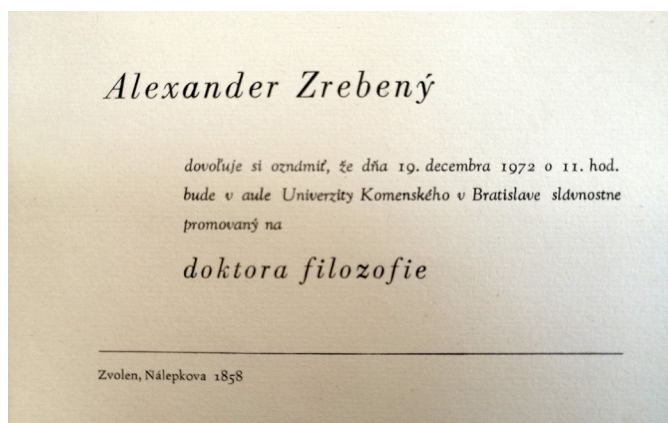
nej výchovy na Pedagogickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave. V akademickom roku 1950/51 diaľkovo pokračoval v štúdiu druhým ročníkom. Do absolvovania štátnej skúšky pre učiteľov na školách II. stupňa (bývalých meštianskych) mu chýbal ešte jeden ročník, ktorý však nedokončil. V Šúroviaciach učil do júna 1951. Prvého augusta 1951 ho preložili na Národnú školu do Lubiny na kopanice U Klačkov.¹¹ Tam však nenastúpil, hoci KNV v Bratislave ho v septembri 1951 k tomu vyzvalo a zamietlo jeho odvolanie proti preloženiu do Lubiny v okrese Nové Mesto nad Váhom. Zo zdravotných dôvodov úplne odišiel zo školstva. Zamestnal sa na systemizovanom mieste organistu ako regenschori na Rímskokatolíckom farskom úrade prepozitúry v Novom Meste nad Váhom. V septembri 1948 totiž absolvoval odbornú skúšku v Spišskej Kapitule a získal diplom kantora, čím sa stal profesionálnym organistom. V Novom Meste nad Váhom zotrval do 15. marca 1953.¹²

Archivár a historik

Dňa 16. marca 1953 nastúpil do Okresného archívu v Trenčíne. V Trenčíne bol jediným okresným archivárom, a zároveň vedúcim až do zmeny územnosprávneho členenia a následnej úpravy organizačnej štruktúry archívov v rokoch 1960 – 1961. Na dokreslenie dobových pomerov treba povedať, že v Trenčíne boli v tom čase ešte ďalšie tri archívy (mestský, pobočka krajského a pobočka Pôdohospodárskeho archívu). Pracovné podmienky boli veľmi zlé. Okresný archív sídlil v pivniciach dvoch budov ONV v Trenčíne na Palackého ulici, mal prechodné depoty aj na Vajanského ulici a v synagóge. Najskôr Alexander začal upratovať registratúrne stredisko na Palackého a usporadúvať základný fond *Okresný úrad v Trenčíne 1923 – 1945*, ktorý v roku 1953 ležal úplne rozhádzaný v trenčianskej synagóge.¹³ Koncom roka 1953 pomáhal hľadať do pobočky Krajského archívu (KA) v Bratislave nových pracovníkov. Spolu s vedúcim KA, neskôr Štátneho archívu (ŠA) v Bratislave Františkom Tomešekom a kolegom z mestského archívu Vojtechom Štibraným navštevovali profesorov bývalých gymnázií v Trenčíne a Novom Mes-

Ocenenie práce A. Zrebeného v okresnom archíve v Trenčíne v júni 1965. Zdroj: Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného.

Oznámenie o získaní titulu PhDr. v decembri 1972. Zdroj: Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného.

te nad Váhom, aby ich získali do archívu.¹⁴ S kolegami Petrom Štibraným a V. Štibraným v roku 1954 pripravili publikáciu o dejinách robotníckeho hnutia v regióne. Pod názvom *Vítazná cesta. Príspevok k dejinám robotníckeho hnutia na Trenčiansku v rokoch 1852 – 1938* vyšla až v roku 1966, keď

¹¹ MV SR, Štátny archív v Trnave, pracovisko Archív Šaľa, f. ONV v Seredi, osobné spisy, Alexander Zrebený. Za láskavé poskytnutie oskenovaných dokumentov z osobného spisu ďakujem Jozefovi Melišovi a kolegom a kolegyniam v archíve v Šali.

¹² Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného, zbierkový fond, prírastkové č. 1988/0788.

¹³ K tomu bližšie FEJEŠOVÁ, Mária. Počiatky organizovaného archívnictva v Bratislavskom kraji v rokoch 1950 – 1955. In *Slovenská archivistika*, 2020, roč. 50, č. 1, s. 85-86.

¹⁴ ŠABA, f. Archívne oddelenie Krajskej správy ministerstva vnútra v Bratislave (ďalej AO KSMV, súčasť registratúry ŠABA), spisy 1954 – 1955, správa F. Tomeška o plnení úloh ŠA v Bratislave za rok 1954 z 11. 1. 1955.

niektoré informácie dávno stratili na aktuálnosti.¹⁵ V roku 1958 Alexander pripravil dva zväzky súpisu prameňov k dejinám robotníckeho hnutia a KSČ. Bola to práca, ktorá pre svoju tendenčnú metodiku dnes už nemá takmer žiadnu hodnotu, ale v tom čase sa jej nedalo vyhnúť. Od roku 1959 Alexander už nemusel pracovať v pivnici, pretože archív dostal priestory na prízemí bývalého Domu osvetly v Trenčíne. V rokoch 1960 – 1961 vznikol nový Okresný archív v Trenčíne, ktorý zahŕňal mestský archív v Trenčíne a bývalé okresné archívy v Trenčíne a Novom Meste nad Váhom. Jeho šéfom sa stal P. Štibraný. A. Zrebený bol od 1. apríla 1961 systemizovaný na miesto samostatného archívneho pracovníka s platom 1 550 Kčs. Keďže ku koncu februára 1961 bola zrušená trenčianska pobočka ŠA v Bratislave, nový okresný archív si zobral jej priestory na 1. poschodí okresného múzea v Župnom dome. Okrem toho užíval miestnosti bývalého mestského archívu v budove Mestského národného výboru a spomenutý Dom osvetly. V roku 1962 Alexander dokončil inventarizáciu fondu *Okresný úrad v Trenčíne*. V roku 1963 s P. Štibraným zinventarizovali fond *Okresný úrad v Novom Meste nad Váhom 1923 – 1945* umiestnený po jeho prevzatí v Župnom dome. V rokoch 1965 – 1966 vyhotovil dva inventáre fondov *Katastrálny meračský úrad v Trenčíne 1850 – 1944* a *Štátny stavebný úrad v Trenčíne 1945 – 1949*.¹⁶ Dokumenty katastrálneho meračského úradu v roku 1953 v poslednej chvíli zachránil pred pracovníkmi Zberných surovín.¹⁷

Podobne ako pri nástupe do rezortu školstva sa Alexander snažil doplniť si vzdelanie. V roku 1955 prejavil záujem o diaľkové štúdium archívniectva na Filozoficko-historickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe, ktoré organizovala Archívna správa ministerstva vnútra v Prahe. Plán sa nerealizoval. V roku 1961 začal študovať archívniectvo v Bratislave, pretože na jeho systemizované miesto sa vyžadovalo vysokoškolské vzdelanie archívneho alebo historického smeru. V roku 1966 štúdium úspešne ukončil štátnicou a diplomovou prácou

Alexander
Zrebený

Z feudálnych dejín Krupiny

Titulný list monografie o dejinách Krupiny z roku 1974. Zdroj: Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra.

o pomocných protokoloch mesta Trenčín z rokov 1564 – 1700.¹⁸ Zakrátko naplno rozbehol svoju publikačnú činnosť, ktorej sa venoval nepretržite až do smrti. Vo Vlastivednom časopise a Historických štúdiách mu od druhej polovice 60. rokov vychádzali štúdie o dejinách Trenčína a Skalky pri Trenčíne. V roku 1968 vydal s fotografom Jánom Halašom turistického sprievodcu po Skalke. Od roku 1962 bol členom Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV.¹⁹

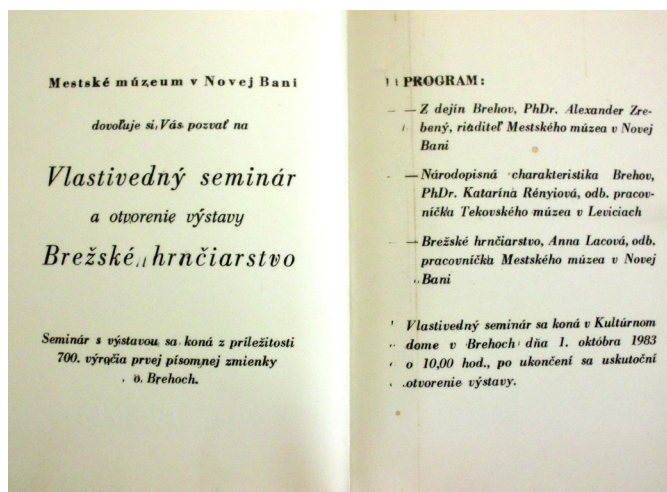
¹⁵ Bližšie FEJEŠOVÁ, Mária. Osobnosti slovenského archívniectva (3). Peter a Vojtech Štibraní. In *Fórum archivárov*, 2020, roč. 29, č. 3, s. 67-68.

¹⁶ ŠTEFANIČÁKOVÁ, Janka. Alexander Zrebený. Heslo v internetovej databáze *Biografický slovník slovenských archivárov*. ŠTEFANIČÁKOVÁ, Janka. Štátny archív v Trenčíne. In *Fórum archivárov*, 2018, roč. 27, č. 3, s. 58-59. Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného, zbierkový fond, prírastkové č. 1988/0788.

¹⁷ ŠABA, f. Krajský archív v Bratislave (súčasť registratúry ŠABA), spisy 1954, správa ONV v Trenčíne o nezodpovednom počínaní vedúceho zberných surovín v Trenčíne z 23. 11. 1953.

¹⁸ ŠABA, f. AO KSMV v Bratislave, spisy 1954 – 1955, spis č. Ar-101/10-55 z 8. 3. 1955. Zoznam diplomových prác absolventov archívniectva na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave dostupný na <<https://fphil.uniba.sk/katedry-a-odborne-pracoviska/kapvh/studium/zaverecne-prace/diplomove-prace/>>.

¹⁹ K dejinám Skalky. In *Vlastivedný časopis*, 1968, roč. 17, č. 4, s. 182-185. Príspevok k dejinám Skalky. In *Vlastivedný zborník Múzea a hradu v Trenčíne*, 1969. Mestská škola v Trenčíne v 16. – 19. storočí. In *Vlastivedný časopis*, 1969, roč. 18, č. 4,

Pozvánka na výstavu a vlastivedný seminár o obci Brehy v októbri 1983. Zdroj: Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného.

Napriek pozitívam sa pracovné podmienky menili len veľmi pomaly a situácia okresného archívu v Trenčíne bola naďalej provizórna. Budova Domu osvetly bola v havarijnom stave, preto ONV vo februári 1966 prideliло archívu telocvičňu Učňovskej školy v Trenčíne, kam sa mali presťahovať aj dokumenty zo Župného domu.²⁰ Alexander sa toho zúčastnil, ale po 14-tich rokoch pobytu v Trenčíne sa rozhodol zmeniť prostredie. Síce mu od 1. januára 1965 zvýšili plat na 1.700 Kčs, ale to nebola nijaká veľká motivácia. Okrem iného sa nepohodol s kolegom Rudolfom Samuelom. Od 15. mája 1967 sa zamestnal v Archíve Slovenskej akadémie vied v Bratislave ako odborný pracovník. Zdržal sa tam len krátko a k 16. februáru 1968 pracovný pomer ukončil. Pobyt v Bratislave využil na doplnenie vzdelania. Pravdepodobne sa informoval o podmienkach ďalšieho vzdelávania na svojej alma mater a začal pracovať na rigoróznej práci. V roku 1969 ju mal hotovú. Mala názov *Prothocollum civitatis Trenchinensis ab anno 1564 usque ad annum 1700*. V nej na 160 stranách rozpracoval nielen paleograficko-diplomatický rozbor mestskej knihy z rokov 1564 – 1700,

ale venoval sa aj vývoju mestskej správy v Trenčíne a mestským knihám vo fonde magistrátu. Prácu obhájil a rigoróznou skúškou zložil v roku 1972.²¹

Z Bratislavy sa na začiatku roka 1968 vrátil do rodného kraja a od 16. februára si našiel miesto vedúceho v Okresnom archíve vo Zvolene. Ten sa vytvoril zlúčením okresných archívov vo Zvolene a Krupine. Krupinská pobočka podľa neho vyzerala úhľadne, ale bola to vraj iba Potemkinova dedina. Zvolenský archív bol umiestnený v zemianskej kúrii v Ostrej Lúke. Hneď po nástupe musel riešiť opravu deravej strechy kúrie. Budova zo statického hľadiska nebola vhodná na úschovu dokumentov a bola zatažená dvojnásobkom povolenej hmotnosti na 1 m². ONV vo Zvolene preto rozmyšľalo nad kúpou ďalšej kúrie vo Zvolene. Napriek slabým materiálnym podmienkam si A. Zrebený spoluprácu s nadriadenými pochvaloval. V krupinskej pobočke archívu síce dlhodobo pracovali dvaja penzisti, ale platové pomery boli oveľa lepšie ako v Trenčíne, kde podľa neho vedeniu ONV nikdy na platy archivárov nevychádzali peniaze. Hrubý nástupný plat maturanta na ONV vo Zvolene bol 2.000 Kčs a pracovník bez maturity mal 1.700 Kčs. Vedenie si podľa A. Zrebeného prácu archivárov cenilo a inteligenciu nepovažovalo za triedneho nepriateľa. Vnútorňý odbor ONV prisľúbil Alexandrovi v priebehu roka 1968 zvýšenie platu na 2.300 Kčs. Jeho úlohou bolo katalogizovať listiny z fondu Magistrát mesta Krupina, v ktorom objavil cenné informácie k mestskému právu aj národnostným zápasom. Keďže mal pracovňu na vnútornom odbore ONV vo Zvolene, listiny si previezol tam a hneď sa do nich pustil. Po spracovaní 30 kusov listín zistil, že rôzne privilégia a mandáty boli začlenené aj medzi spisy, tak raz týždenne cestoval do Krupiny, listiny vyhľadával a po spracovaní ich vrátil späť. V marci 1968 mal spracovaných asi 60 listín.²² Archívnu pomôcku nepripravil, dokončil ju krupinský archivár Michal Kľučka v roku 1975.²³ Pri katalogizácii listín sa dobre oboznámil s magistrátnym fondom v Krupine a svoje skúsenosti čoskoro publikoval.²⁴ Z archívu vo Zvolene odišiel k 31. decembru 1971.²⁵

s. 176-180. Trenčín v období protihabsburských povstaní. In *Vlastivedný časopis*, 1970, roč. 19, č. 4, s. 174-178. Príspevok k dejinám Trenčína v 16. – 17. storočí. In *Historické štúdie*, 1971, roč. 16, s. 229-256. HALAŠA, Ján – ZREBENÝ, Alexander. *Skalka. Stručný turistický sprievodca*. Bratislava: Slavín, 1968, 46 s. Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného, osobné doklady, zbierkový fond, prírastkové č. 1988/0788.

²⁰ ŠTEFANIČÁKOVÁ, Janka. Štátny archív v Trenčíne. In *Fórum archivárov*, 2018, roč. XXVII., č. 3, s. 59.

²¹ Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného, osobné doklady a iné dokumenty, zbierkový fond, prírastkové č. 1988/0788.

²² ŠTEFANIČÁKOVÁ, Janka. Alexander Zrebený. Heslo v internetovej databáze *Biografický slovník slovenských archivárov*. GRAUS, Igor. Predstavuje sa Štátny archív v Banskej Bystrici. In *Fórum archivárov*, 2018, roč. XXVII., č. 2, s. 51-52. MV SR, Štátny archív v Trenčíne, f. Peter Štibraný, list A. Zrebeného P. Štibranému z 9. 3. 1968.

²³ Informácie z evidencie archívnych fondov v aplikácii WINAFondy.

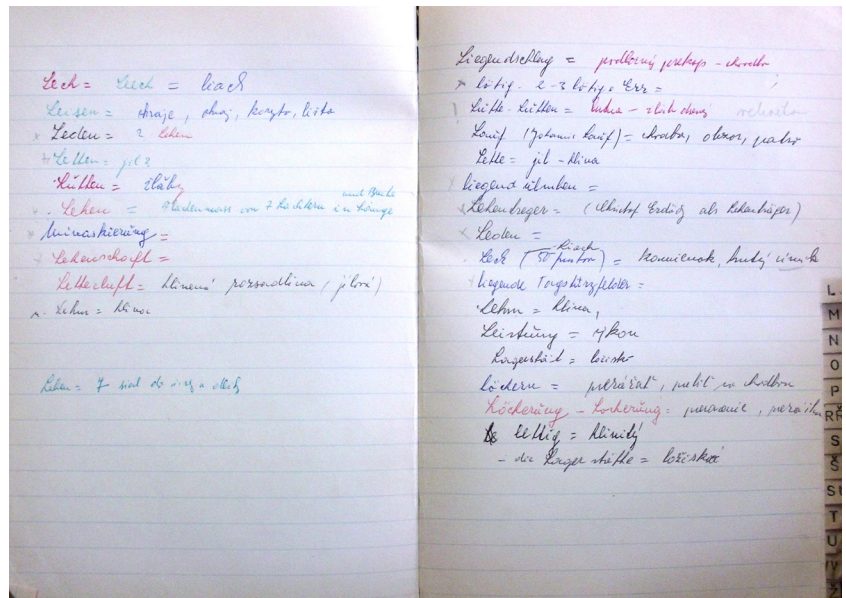
²⁴ Z minulosti Krupiny. In *Vlastivedný časopis*, 1971, roč. 20, č. 4, s. 161-172.

²⁵ Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného, zbierkový fond, prírastkové č. 1988/0788.

Múzejník

Po krátkom pôsobení v Slovenskom banskom múzeu v Banskej Štiavnici 1. júla 1972 nastúpil na pozíciu riaditeľa Mestského múzea v Novej Bani, dnešného Pohronského múzea.²⁶ V roku 1974 pripravil Izbu revolučných tradícií, prvú svojho druhu spomedzi múzeí v okrese Žiar nad Hronom. Zabezpečil nové vitríny, panely a podlahoviny, čím zmodernizoval výstavné priestory. Jeho riadiaca práca v múzeu spočívala v dohľade nad výkonom odborného prieskumu a výskumu historických, umeleckých a výtvarných diel a iných predmetov historického charakteru, nad spracovaním, dopĺňaním a ochranou zbierkových predmetov, ich kategorizáciou a vyhodnocovaním, nad vypracovaním hodnotení ohľadom vývozu umeleckých predmetov a vo vypracovávaní hodnotiacich správ, štúdií a rozborov. V Novej Bani založil krúžok mladých historikov. Bol recenzentom regionálnych monografií a členom redakčných rád Vlastivedného časopisu okresu Žiar nad Hronom a Stredoslovenského zborníka, ktorý vydávalo Stredoslovenské múzeum v Banskej Bystrici. Aj ako muzeálny pracovník sa cítil byť historikom a navštevoval odborné podujatia. V októbri 1979 sa zúčastnil sympózia *Vývoj správy miest na Slovensku* v Rožňave a v septembri 1983 sympózia *Feudálny majetok miest na Slovensku* v Liptovskej Osade-Škutovke. Udržiaval priateľské kontakty s kolegom Jozefom Vozárom či etnologičkou Ester Plickovou. Družný vzťah mal aj s archivárom Jozefom Melicherom z Levíc.²⁷

Záujem o dejiny miest a obcí stredoslovenskej banskej oblasti ho už neopustil. V roku 1974 mu vo vydavateľstve Osveta vyšlo dielo *Z feudálnych dejín Krupiny*. Ďalším publikačným počínom bola prevažne obrázková publikácia *Nová Baňa a okolie*, v ktorej sa stručne zmienil aj o historickom

Slovníček baníckej terminológie zostavený A. Zrebeným. Zdroj: Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného.

vývoji Hronského Beňadika, Žarnovice, Klaku, Ostrého Grúňa a Sandriku. Pri jej príprave v roku 1975 nemohol opomenúť preferované hospodárske dejiny a oslovil existujúce národné podniky, aby zapracovali aktuálne informácie o sídlach ich prevádzok, počte zamestnancov, ročnom objeme výroby, druhoch produktov aj miestach zahraničného vývozu.²⁸ Publikácia bola vydaná až v roku 1981. V roku 1986 mu posmrtno vyšli *Dejiny Novej Bane*. Germanista Ilpo Tapani Piirainen považoval monografie o Krupine a Novej Bani za kvalitné vedecké diela, pretože mu poskytli cenné zmienky o prameňoch k dejinám mestského práva na Slovensku.²⁹ Alexander sa venoval aj dejinám Bzovíka, Zvolena či rodnej Hodruše.³⁰ Nevyhol sa ani tendenčným dielam a v roku 1974 skoncipoval prácu *Nová Baňa v protifašistickom odboji a Slovenskom národnom povstaní*. Pravdepodobne zostala v rukopise. K 700. výročiu prvej písomnej zmienky o Brehoch sa v roku 1983 autorsky podieľal na príprave obecnej monografie. V múzeu v tom roku otvoril výstavu o hrnčiarstve v Brehoch a vystú-

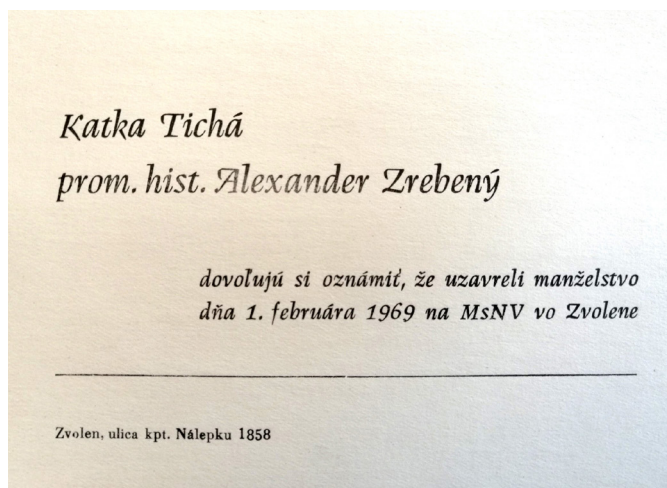
²⁶ [Pracovníci Pohronského múzea]. Uplynulo 25 rokov od smrti PhDr. Alexandra Zrebeného, riaditeľa Mestského múzea v Novej Bani. In *Novobanské noviny*, 2010, roč. 19, č. 9, s. 6. Osobný spis A. Zrebeného ako pracovníka mestského múzea by mal byť uložený na Mestskom úrade v Novej Bani, ktorý bol zriaďovateľom múzea.

²⁷ Pohronské múzeum Nová Baňa, registratúrne stredisko, osobné dokumenty A. Zrebeného; pozostalosť A. Zrebeného, zbierkový fond, prírastkové č. 1988/0788.

²⁸ Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného, zbierkový fond, prírastkové č. 1988/0788.

²⁹ PIIRAINEN, Ilpo Tapani. Začiatky a raný vývoj stredoslovenských miest podľa archívnych prameňov. In *Trnava a počiatky stredovekých miest. Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja*, 2009, roč. 12, s. 122.

³⁰ Z dejín Bzovíka. In *Vlastivedný časopis*, 1972, roč. 21, č. 3, s. 97-104. Z dejín zvolenských hradieb. In *Vpred*, 1974, roč. 15, č. 51-52, s. 11. Zo starších dejín Zvolena. In *Vlastivedný časopis*, 1976, roč. 25, č. 3, s. 114-121. Zvolen do roku 1526. In *Stredné Slovensko*, 1986, roč. 5, s. 72. K Hodruši pozri výpisky v písomnej pozostalosti. Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného, zbierkový fond, prírastkové č. 1988/0788.

Svadobné oznámenie z roku 1969. Zdroj: Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného.

A. Zrebený počas prednášky o novobanskom baníctve na konferencii 20. marca 1983 v Novej Bani. Zdroj: Pohronské múzeum Nová Baňa, Archív pozitívov, č. FA 4 000428, foto: Žňavová.

pil s prednáškou na vlastivednom seminári v Brehoch. Pripravoval aj obecnú monografiu o dejinách Žarnovice, ktorá sa však nedočkala vydania. Publikoval však čiastkovú štúdiu o histórii tohto pohronského mesta. V roku 1982 sa ako autor troch hesiel stal spolupracovníkom na projekte *Slovenský biografický slovník*.³¹

Zvlášť ho zaujímali dejiny baníctva v regióne a o problematike publikoval v Zborníku banského múzea v Banskej Štiavnici. Vytvoril si dokonca vlastný nemecko-slovenský slovník banských pojmov a baníckej terminológie. Pri regionálnom výskume využíval svoje znalosti latinčiny, nemčiny a maďarčiny. Poznatky o minulosti regiónu čerpal štúdiom dokumentov Tekovskej župy uložených v tom čase v Štátnom oblastnom archíve v Galante so sídlom v Šali. Za prameňmi cestoval aj do Krajinského archívu (Magyar országos levéltár) v Budapešti, Arcidiecézneho archívu v Ostrihome alebo Archívu Dvorskej komory vo Viedni (Hofkammerarchiv). Okrem vedeckej práce pripravoval výstavy a prednášky. V roku 1973 (pravdepodobne Slovenský) rozhlas odvysielal na pokračovanie jeho prednášky *Z dejín Novej Bane*. V roku 1978 Alexander realizoval tri výstavy, a to k 120. výročiu narodenia Terézie Vansovej, k 30. výročiu komunistického prevratu v Československu a k 50. výročiu organizovaného včelárstva v Novej Bani. V roku 1980 to bola výstava venovaná Martinovi Kukučínovi pri príležitosti 120. výročia jeho narodenia. V roku 1978 v múzeu pripravil cyklus prednášok *Poznaj svoje mesto* a v roku 1980 prednášky o školstve v Novej Bani v období od 14. do 19. storočia. Prednášal aj v Banskej Štiavnici a Banskej Bystrici.³² Pre zborník *Agrikultúra* v roku 1984 pripravoval rozsiahlu štúdiu *Hospodárske a sociálne postavenie poddaných Revištského panstva v prvej polovici 18. storočia*.³³ Jeho publikačný zámer však prekázala predčasná smrť. Zomrel 2. septembra 1985 vo Zvolene, kde je aj pochovaný. Alexander odišiel na večnosť iba mesiac a pol po smrti svojej druhej manželky Kataríny, rod. Tichej (*1934 – †1985), s ktorou sa oženil 1. februára 1969 pravdepodobne po rozvode prvého manželstva. Mali spolu syna Alexandra (*1970 – †2019).³⁴

Mária Feješová
Štátny archív v Bratislave,
pobočka Archív Modra

³¹ Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného, zbierkový fond, prírastkové č. 1988/0788. Z dejín Žarnovice. In *Vlastivedný časopis*, 1979, roč. 28, č. 4, s. 157-162.

³² Pohronské múzeum Nová Baňa, registratúrne stredisko, osobné dokumenty A. Zrebeného.

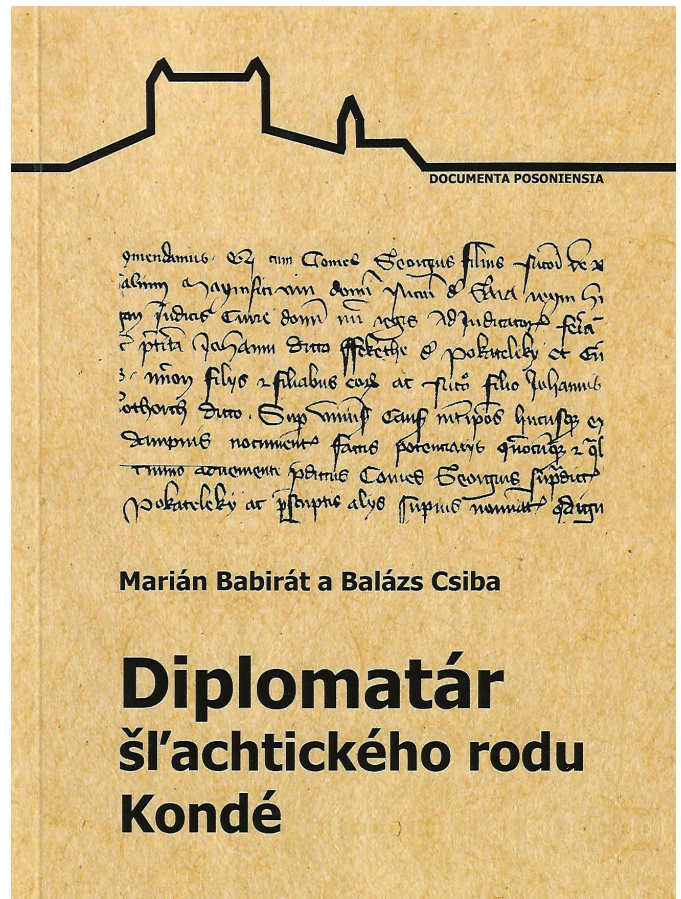
³³ Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného, zbierkový fond, prírastkové č. 1988/0788.

³⁴ ŠABA, p. Modra, f. Ján Milan Dubovský, inv. č. 12.6.37, list od A. Zrebeného z 30. 4. 1969, šk. č. 7. [Pracovníci Pohronského múzea]. Uplynulo 25 rokov od smrti PhDr. Alexandra Zrebeného, riaditeľa Mestského múzea v Novej Bani. In *Novobanské noviny*, 2010, roč. 19, č. 9, s. 6. Dostupné elektronicky na <https://www.novabana.sk/files/filelist/253/nbdoku_2010_16827-1.pdf>. Informácie z virtuálneho cintorína vo Zvolene <<https://www.cintoriny.sk>>. Pohronské múzeum Nová Baňa, pozostalosť A. Zrebeného, zbierkový fond, prírastkové č. 1988/0788. Na rozvodové konanie by nasvedčovalo písomné predvolanie na Okresný súd v Trenčíne v októbri 1963, ktoré sa nachádza medzi osobnými dokladmi. Žiaľ, dokument nehovorí, čoho sa predvolanie týkalo.

DO VAŠEJ KNIŽNICE RECENZIE

**BABIRÁT, Marián – CSIBA, Balázs (eds.).
*Documenta Posoniensia II. Diplomátár
šľachtického rodu Kondé. Bratislava:
Univerzita Komenského v Bratislave, 2019,
289 s., ISBN 978-80-223-4637-5.***

Na našom knižnom trhu sa objavila nová edícia stredovekých prameňov. Editorská dvojica Marián Babirát a Balázs Csiba pripravili v podobe knižnej publikácie kritickú edíciu prameňov do roku 1525, ktoré sú súčasťou archívneho fondu s názvom Rod Kondé z Blažova uloženého v Štátnom archíve v Bratislave. Po *Predhovore* (s. 9) od Juraja Šedivého nasleduje Úvod (s. 11 – 13), v ktorom sa čitateľ dozvedá o stručných dejinách spomínaného archívneho fondu, jeho zložení a obsahu z hľadiska bádateľského potenciálu. Čitateľ sa tu dozvie taktiež o tom, ako si editori rozdelili prácu pri príprave edície. V rámci Úvodu sa čitateľovi vysvetľuje, prečo je zaužívaný spôsob označovania rodu Kondé z Blažova chybný. Tento rod nemal v stredovekom Blažove žiadne majetky, a preto sa editori prikláňajú k jazyku prameňov a používajú pre rod prídomek „z Pókateleku“. V kapitole *Stručné dejiny rodu Kondé* (s. 15 – 19) sú v podobe krátkej odbornej genealogickej štúdie zhrnuté poznatky o tomto rode, ktoré ponúka nielen doterajšia odborná literatúra, ale aj v edícii publikované pramene. Dejiny rodu sú predstavené stručne z toho dôvodu, že vzhľadom na rozsiahlosť témy nebolo možné zapracovať do diplomátára stredoveké listiny z fondu Kisfaludyovcov uloženého v Krajinskom archíve Maďarského národného archívu. V tomto fonde sú uložené listiny týkajúce sa Kondéovcov. Editor Balázs Csiba si vzal za cieľ publikovať osobitnú edíciu prameňov k rodu Kondé uložených nielen vo fonde Kisfaludyovcov (pramene k majetkom Zomorovcov), ale aj v iných fondech. Za kapitolou o dejinách Kondéovcov sú publikované dve genealogické tabuľky, ktoré pomáhajú čitateľovi orientovať sa v rodinných väzbách v štúdiu spomínaných členov rodu. Za *Edičnými pravidlami* (s. 21 – 22) a *Použitými skratkami* (s. 23 – 25) nasleduje samotná *Edícia* (s. 27 – 244). Na konci publikácie sú *Indexy* (s. 247 – 285), kde okrem menného, miestneho a vecného indexu editori zaradili aj konkordančný zoznam názvov stolíc a štátov, ktoré sú čitateľovi veľmi dobrou pomôckou pri orientácii v latinských, slovenských a maďarských názvoch stolíc a štátov vyskytujúcich

sa v edícii. Diplomátár zakončuje *Resumé* (s. 287 – 289) v slovenskom, nemeckom a maďarskom jazyku.

V edícii je celkovo publikovaných 264 jednotiek. Každá jednotka je opatrená vedeckým aparátom primerane k spôsobu jej zachovania. Vo vedeckom (diplomatickom) aparáte sa nachádzajú informácie o zachovaní publikovanej jednotky. Edícia pracuje s týmito označeniami zachovania: originál, odpis, obsahový prepis a kópia. K týmto zachovaniam sa v prípade potreby priraďujú skratky: originál (A), odpis (O), obsahový prepis (OP) a kópia (K). Označenia zachovania sa však nepoužívajú dôsledne. „Originál“ sa používa iba v prípade, ak sa v texte kritického aparátu odvoláva na originálne zachovanie prostredníctvom skratky „A“. Pri ostatných origináloch sa upúšťa od označenia „Originál“. Zrejme sa ponecháva táto informácia na dedukciu čitateľa, keďže sa v informácii o uložení uvádza aj opis stavu písacej látky a jej rozmery. Skratky zachovania chýbajú v zozname skratiek. Označenie zachovania ako „Odpis“ nerozlišuje, či ide o konfirmáciu alebo o tranzumpt. Ten istý problém je pri slove „Kópia“. Bolo by treba vysvetliť, čo sa týmto termínom myslí. Je to fotokópia alebo ide o nejaký druh novovekého neovereného odpisu? V konkrétnom prípade listiny č. 19 ide o vyhotovenie maďarského regestu a prepisu do modernej latinky s cieľom spracovania archívneho fondu. Tu prichádza k otázke, či do edícií zapracovávať údaje o rôznych prepisoch vzniknutých počas spracovania ar-

chívneho fondu, hoci nejde o vyhotovenie vzniknuté s úradným cieľom, či o potrebu pôvodcu fondu zabezpečiť si neoverenú kópiu (stratenej?) listiny. Neodporúčal by som uvádzať pri zachovániach listiny pomocný aparát spracovávaní archívneho fondu. Pri spracovaní fondu môže prísť k rozhodnutiu, že sa takéto „kópie“ zdigitalizujú a vyradia z fondu. Nejde o archívny materiál, ktorý by mal trvalú hodnotu (hoci to do značnej miery závisí aj od rozhodnutia konkrétneho archivára), a ani z diplomatického hľadiska nie je tento údaj relevantný. V prípade listiny č. 39 je pod označením kópia uvedený novoveký overený odpis. V každom prípade by bolo vhodné pri informáciách o zachovániach odlišovať, či ide o novoveký overený odpis (č. 39), novoveký neoverený odpis (č. 19 – zachovanie vo fonde Rod Kondé) alebo pomocný archívny aparát (č. 19 – DL 40411). Nie vždy sa dôsledne uvádzajú všetky zachovania edovaného textu. Napríklad listiny č. 28 a 30 majú zachovanie aj vo forme novovekého overeného odpisu, no toto zachovanie sa uvádza len nepriamo v odkaze na ďalšiu edičnú jednotku, ktorá je konfirmáciou listiny č. 30 a v 18. storočí bol vyhotovený jej overený odpis. Ten obsahuje v plnom znení aj text listín č. 28 a 30. Pre úplnosť údajov každej jednotky by bolo dobré uvádzať všetky formy zachovania priamo v jej kritickom aparáte a pri edovaní textu zohľadniť aj prípadné odchýlky novovekého zachovania, ak sa tak editori rozhodli robiť aj pri iných jednotkách. Medzi informácie o zachovániach textu sa vplietajú informácie o edíciách. Pre zjednodušenie by bolo lepšie uviesť spojitost konkrétneho zachovania s patričnou edíciou v zátvorke so skratkou odkazu na zachovanie /napr. pri listine č. 5 uviesť zdroj textu pre Fejérovu edíciu nasledovne: CDH V/2, s. 190-196 (z O1); a neodkazovať na to pri údají o zachovaní/. Takto sa dá vyhnúť zbytočnému opakovaniu toho istého údajá v kritickom aparáte tej istej listiny.

Pri informáciách o originálnom zachovaní sa po údají o jeho uložení a stave písacej látky uvádzajú rozmery v štandardnom zložení – šírka x výška + plika. Pri rozmere sa však neuvádza jednotka dĺžky. Samozrejme, dá sa predpokladať, že ide o centimetre, no pre exaktnosť údajov vo vedeckej práci by bolo vhodné označenie jednotky dĺžky uvádzať, obzvlášť ak o tom nie sú informácie ani v kapitole o edičných pravidlách. Nasleduje informácia o prípadných poznámkach na dorze, spôsobe spečatenia a zachovaní pečate. Pri dorzálnych poznámkach by bolo dobré doplniť, či ide o písmo pisára listiny, alebo či je to písmo iného pisára z toho istého obdobia, prípadne z neskoršieho obdobia.

Po údajoch o zachovaní textu nasledujú informácie o edíciách, v ktorých jednotka už bola edovaná. Uvádzajú sa najprv diplomatáre, potom nasledujú reges-

táre. Editori si dali záležať aj na označení, ktorý odpis a ktorá edícia vychádzali z ktorého zachovania a prepájali v tomto zmysle odkazmi i jednotlivé edície.

Editori odvedli veľmi dobrú prácu pri prepisovaní textu a rekonštrukcii jeho chýbajúcich častí. Používajú vecné a textové poznámky, ktorými vysvetľujú niektoré skutočnosti alebo upozorňujú na nezrovnalosti. Prostredníctvom vecných poznámok si editori všimajú zmienky o iných listinách. Ak sa z vysvetlených dôvodov nerozhodli zaradiť deperditum ako samostatnú jednotku v edícii, upozorňujú na to vo vecnej poznámke. V prípade originálnych zachovaní by bolo dobré uvádzať aj označenie konca prvých troch riadkov textu pre lepšiu predstavu používateľa o rozložení textu na písacej látke. Editori rekonštruujú chýbajúce dátumy vydania listín kombinovaním poznatkov známych historických udalostí a archontológie svetských a cirkevných predstaviteľov.

Editori sa rozhodli do edície zahrnúť nielen listiny zo spomínaného fondu Rod Kondé z Blažova, ale doplnili ho aj jednotkami z iných fondov, hoci si tento cieľ v úvode nestanovili a ani ho bližšie nezrejmili. Ide napríklad o listiny č. 46, 69 alebo 169, ktorých originály sú uložené v Krajinskom archíve v Budapešti. Vo fonde Rod Kondé z Blažova sa zachoval len ich obsahový prepis alebo zmienka.

Recenzované dielo predstavuje kvalitnú vedeckú edíciu stredovekých prameňov. Editori odvedli svoju prácu na vynikajúcej úrovni a prispeli tak k obohateniu nielen slovenskej historickej vedy. Vďaka pomocnému aparátu vo forme konkordancie názvov a indexov sa môže užívateľ v edícii ľahko orientovať a rýchlo vyhľadať relevantné údaje. Editori dodržali aj zásadu jasného odlišenia textu prameňa od textu editorov, ktorý je výlučne v kurzíve. Na túto zásadu sa v poslednej dobe akoby začalo zabúdať. Dalo by sa možno editorov povzbudiť k precizovaniu aplikovania tejto zásady a v kurzíve uvádzať aj poradové čísla edovaných jednotiek a odkazy na vecné a textové poznámky. Takto bude jasné, že tieto odkazy nie sú skratky v pôvodnom texte prameňa, ale sú doplnené editormi. Dá sa tak vyhnúť nezrovnalostiam. Najmarkantnejšie by to bolo v prípade väčšieho počtu textových poznámok, ktoré by sa dostali až k odkazu pod písmenom o. V prípade datovacej formuly vo forme napr. M° CCC° sexto bude označenie skratky použitej v texte prameňa zhodné s označením editormi pridanej poznámky (ak táto nebude v kurzíve).

Záverom treba editorom len zagratulovať k ich práci, ktorá si isto vyžadovala odborný a sústredený prístup. Zároveň sa tešíme na vydanie edície avizovanej v kapitole *Stručné dejiny rodu Kondé*.

Jozef Meliš

Allianz – Slovenská poisťovňa, a. s., Bratislava

DO VAŠEJ KNIŽNICE ANOTÁCIE

PORUBÄN, Roman. *Drevený artikulárny kostol. JADRO, 2021, 223 s., ISBN 978-80-89426-63-8.*

Vydavateľstvo JADRO Kežmarčana Jaroslava Šlebotu sa vydávaniu kníh k dejinám Spiša a jeho osobností venuje od roku 1998. Z jeho produkcie vyšlo viacero monografií spišských miest a obcí, napr. Vikartovce (2013), Spišské Tomášovce (2017), Spišská Belá (2018) a viaceré monografie z dejín Kežmarku. Popularite čitateľov sa tešia aj životopisy významných Spišiakov – Samuel Weber (Kollárová, 2008), Dávid Fröhlich (Baráthová, 2010), Dr. Michal Greisiger (Kollárová, Novák, Soják, 2015), Dr. Alexander (Choma, 2016).

V roku 2019 vydavateľstvo JADRO vydalo knihu z pera Romana Porubäna, kežmarského evanjelického farára, s názvom *Nový evanjelický kostol v Kežmarku 1894 – 2019* pri príležitosti 125. výročia jeho postavenia.

V anotácii predstavujeme publikáciu *Drevený artikulárny kostol v Kežmarku 1717 – 2017*, vydanú pri príležitosti 300. výročia stavby tohto klenotu drevenej sakrálnej architektúry Slovenska, ktorú zostavil taktiež evanjelický farár Roman Porubän. Na realizácii vydania knihy sa finančne podieľalo Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky v rámci programu Podpora najmenej rozvinutých okresov.

Úvodné slovo tohto diela napísal Miroslav Erdinger, farár českobratskej cirkvi evanjelickej v Mělníku. Kniha má štyri základné kapitoly. V prvej kapitole je priblížený úvodný program slávností služieb Božích pri príležitosti 300. výročia pamiatky posvätenia dreveného artikulárneho kostola v Kežmarku, ktoré sa konali 27. augusta 2017. Po bohoslužbách nasledovalo odhalenie pamätnej tabule s príhovorom Jaroslava Matysa, seniora Tatranského seniorátu. Nasleduje zoznam sprievodných podujatí konaných počas celého roku 2017, ku ktorým patrili napr. slávnostné služby Božie pri príležitosti udeľovania titulu Európske mesto reformácie, ktorý získalo aj mesto Kežmarok. V júni sa uskutočnil Deň detí, rovnako aj koncert Donských kozákov. V júli bola premiéra opery Víťazoslava Kubíčku *Hrad prepevný*, v auguste sa konal benefičný koncert *Operné*

gala, v septembri sa uskutočnilo stretnutie artikulárnych zborov a napokon 4. novembra slávnostná inaugurácia poštovej známky pri príležitosti 500. výročia reformácie.

Autor v nasledujúcej rozsiahlej kapitole približuje obdobie panovania cisára Leopolda I. od jeho nástupu na trón 27. júna 1665, ktorý za svoje poslanie považoval aj zveľaďovanie katolíckej cirkvi v Uhorsku. Pri svojich absolutistických snahách našiel Leopold podporu v ostrihomskom arcibiskupovi Jurajovi Lipaiovi, za ktorého pôsobenia sa rozomohlo pôsobenie jezuitského rádu v Uhorsku.

V jednotlivých podkapitolách je podrobne rozobraná vojna s Turkami v rokoch 1663 – 1683. Do tohto obdobia spadá desaťročné trvanie násilnej rekatolizácie, ktorú inicioval ostrihomský arcibiskup Juraj Selepčeni po odhalení Vešelénihho sprisahania. Mnohí protestantskí duchovní museli od marca 1674 opustiť Uhorsko. V roku 1678 vypuklo nové protihabsburské povstanie, na čelo ktorého sa postavil kežmarský gróf Imrich Tököly.

O realizácii výstavby artikulárnych kostolov v Uhorsku, teda aj v Kežmarku, sa rozhodlo na zasadaní snemu, ktorý sa konal v Šoproni v dňoch 28. 4. – 30. 12. 1681. Cisár Leopold I. zvolal snem na základe vojenských úspechov Imricha Tökölyho. Na sneme bolo zrušené gubernium, bol obnovený palatínsky úrad na čele s Tökölyho švagrom Pavlom Esterházim, vyhlásená amnestia pre kuruckých povstalcov, potvrdené staré výsady šľachty a deklarovaná náboženská sloboda a slobodná voľba mestských magistrátov. Protestantov už nebolo možné nútiť, aby sa zúčastňovali na katolíckych obradoch. Vyhnaní evanjelickí kňazi sa mohli vrátiť, takisto sa mali protestantom vrátiť kostoly, ktoré si postavili. Ak protestanti nemali v slobodných kráľovských mestách svoj chrám, mohli si ho postaviť, ale iba drevený a na predmestí. Šopronský snem uzákonil 82 artikúl – zákonných článkov, z ktorých dva (25. a 26.) sa týkali náboženských slobôd.

V ďalšej, najrozsiahlejšej kapitole si autor všima vybudovanie prvého artikulárneho kostola v Kežmarku, v ktorom sa konali prvé bohoslužby 19. septembra 1688. Kostol slúžil nielen potrebám kežmarských evanjelikov, ale aj širokému okoliu do roku 1705.

Prvé kroky k prestavbe artikulárneho kostola v Kežmarku sa začali podnikať v apríli 1717. Zmluva so staviteľským a tesárskym majstrom Jurajom Müttermannom začala platiť od 1. júna 1717. Na výstavbu kostola boli použité peniaze vyzbierané v protestantských krajinách, od Kežmarčanov a obyvateľov z blízkeho či vzdialenejšieho okolia,

rovnako významne prispela aj spišská evanjelická šľachta. Prestavba dreveného kostola pokračovala veľmi rýchlo, a tak bol dokončený ešte v roku 1717.

Následné podkapitoly tvoria nosnú časť monografie. Podrobne je najskôr rozobraný exteriér kostola a následne aj jeho interiér. Návštevníka po vstupe do kostola pri pohľade nahor upúta nádherná klenba s vyobrazením neba s oblakmi spolu s portrétmi apoštolov. Ozdobou kostola je hlavný oltár z dielne kežmarského rezbárskeho majstra Jána Lercha z rokov 1718 – 1727. Nasledujú informácie o oltárnom chóre, kazateľnici, krstiteľnici, dlažbe, empore, laviciach, kamenných epitafoch, a napokon aj o organe pochádzajúcom z dielne levočského organára Vavrinca Čajkovského z roku 1720.

Autor spracoval bohatý poznámkový aparát na konci každej z troch hlavných kapitol, kde záujemca o hlbší historický výskum reformácie a prezentovaného kostola nájde ďalšie užitočné informácie.

Záverom treba oceniť veľmi kvalitnú prácu grafikov a tlačiarne, pretože kniha je vyhotovená na kriedovom papieri s množstvom fotografií ako historických archívnych dokumentov, tak najmä súčasnej podoby exteriéru a interiéru dreveného kostola.

Nádherná drevená stavba artikulárneho kostola v Kežmarku je aj na začiatku 3. tisícročia obdivovaná množstvom domácich i zahraničných turistov a jedným z klenotov sakrálnej architektúry historického centra bývalého slobodného kráľovského mesta Kežmarok.

*Marián Babirát
Štátny archív v Bratislave*

VĀŘEKA, Marek – ZĀŘICKÝ, Aleš (eds.).
Císařovna Marie Terezie a střední Evropa. 300 let od narození reformátorky. Hodonín, 2019, 338 s., ISBN 978-80-87375-12-9.

Osobnosť Márie Terézie, rovnako i doba jej vlády, je neustále predmetom záujmu historikov a ich výskumu. Mimoriadne množstvo konferencií a ďalších podujatí bolo tejto veľkej žene na trónoch habsburskej monarchie venovaných pri príležitosti 300. výročia jej narodenia v roku 2017. Anotovaná publikácia je výstupom jedného z nich.

Po príhovoroch Jej cisárskej a kráľovskej výsosti arcivojvodkyne Ulriky Habsbursko-Lotrinskej a ministra kultúry Českej republiky Antonína Staněka nasleduje úvodná štúdia jedného zo zostavovateľov publikácie Mareka Vařeku. V nej ozrejmil politiku Karola VI. sústreďujúcu sa na udržanie Svätej ríše rímskej a strednej Európy pod korunou Habsburgovcov, čo zahŕňalo roky trvajúce rokovania s jednotlivými európskymi štátmi o uznanie nároku jeho dcér na trón. Zaoberal sa otázkou výberu manželky pre budúcu cisárovnú i vzťahu Márie Terézie k Františkovi Štefanovi Lotrinskému, nástupom na trón a následnými vojenskými konfliktmi.

Po tomto všeobecnom úvode boli ostatné štúdie rozdelené do piatich tematických celkov: 1. Reformná snaha Márie Terézie, 2. Staviteľstvo a reprezentácia cisárskej rodiny, 3. Mária Terézia – Morava a Hodonín, 4. Hospodárske aspekty vlády cisárovej Márie Terézie a 5. Nobilitácia v dobách Márie Terézie. V prípade názvu piateho celku by pokojne postačilo spojenie „v dobe“, keďže panovníčka žila len v jednom úseku dejín.

Cieľom štúdie Zuzany Lopatkovej bolo analyzovať reformy Trnavskej univerzity, ktoré vzišli a boli realizované z iniciatívy Márie Terézie v rokoch 1769 – 1777. Panovníčka v zmysle reformy z roku 1769 podriadila univerzitu svojmu najvyššiemu dozoru a priamemu vplyvu, čím dovtedy autonómnou cirkevnú univerzitu poštátnila. Prišlo k zmene v oblasti správy univerzity, zavedeniu nových vedných disciplín a zriadením lekárskej fakulty k skompletizovaniu Trnavskej univerzity, ktorá sa stala plnohodnotnou modernou vysokou školou.

Reformami Márie Terézie a ich realizáciou v mestách Hukvaldskeho panstva sa zaoberala Lenka Nováková. Sledovala pritom tri vytýčené okruhy problémov: mestskú správu, oblasť školstva a každodenný život. Zásahmi do mestskej samosprávy sa panovníčka usilovala minimalizovať vplyv zemepanskej vrchnosti na chod mesta a posilniť pozície štátu, ako aj profesionalizovať správu

miest zvyšovaním nárokov na odborné znalosti jej zamestnancov. Autorka prišla pri sledovaní vytýčených okruhov k záveru, že postoj miest na panstve k tereziánskym reformám a nariadeniam bol zdržanlivý, predstavitelia samospráv ich realizáciu často odsúvali a v mnohých prípadoch sa nestretávali s pochopením. Tento trend môžeme sledovať aj na území Slovenska.

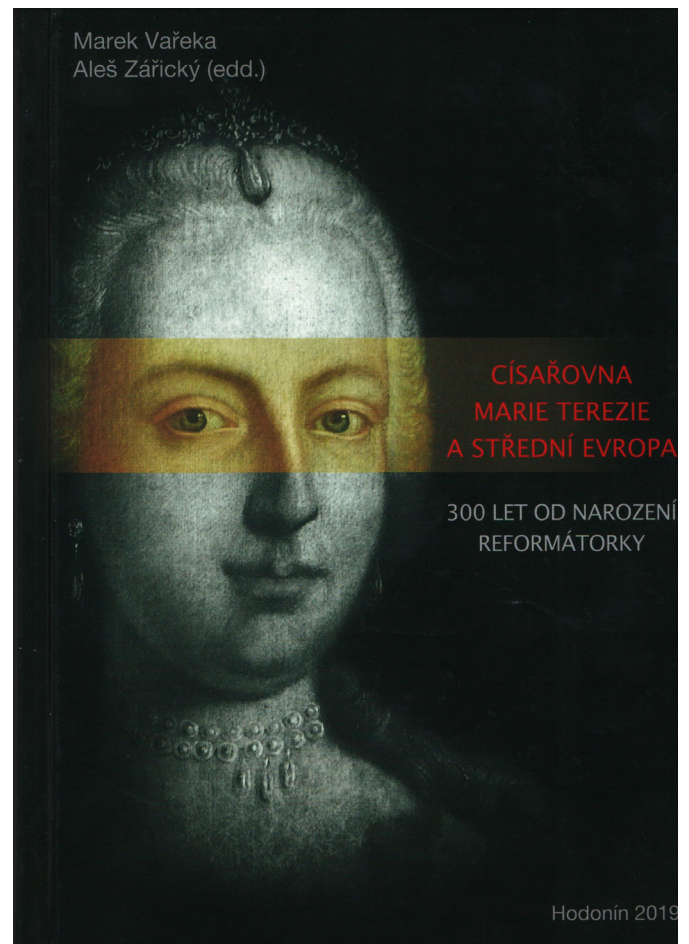
Petr Vilém Koluch sa rozhodol poukázať na málo známe architektonické prepojenie medzi Holíčskym zámkom a zámkom Hof a ich priame napojenie na viedenskú umeleckú scénu. Zámok Hof získal darom za verné služby od Karola VI. v roku 1725 princ Eugen Savojský a nechal ho prestavať vo francúzskom štýle. V roku 1755 ho odkúpila Mária Terézia a darovala ho svojmu manželovi. Po jeho smrti si ho zvolila za vdovské sídlo. Holíčsky zámok kúpil František Štefan spolu s panstvom a nechal ho prebudovať na svoju súkromnú rezidenciu. Neskôr nechala samotná Mária Terézia radikálne prestavať oba objekty v štýle tereziánskeho klasicizmu.

Na zámok v Holíči a pobyt cisárskeho páru na území slovenských cisárskych panstiev Holíč a Šaštín upriamila pozornosť Ivana Červenková. Pri rekonštrukcii pobytov Františka Štefana, Márie Terézie a ich dvora v Holíči využila rôzne druhy prameňov – denník Johanna Josepha Khevenmüllera – Metscha, hlavného dvormajstra cisárovnej, históriu domus kapucínskeho kláštora v Holíči i dokumenty hospodárskeho charakteru.

Galina Rucká v krátkom texte s názvom *Nenaplnené očakávania* si všimla jednu udalosť z dejín mesta Hodonín, a to snahu mešťanov dosiahnuť potvrdenie starších mestských výsad Máriou Teréziou, čo sa im však v konečnom dôsledku nepodarilo.

Pruskú okupáciu Moravy v rokoch 1741 – 1742 si vybral za tému svojej štúdie Miroslav Svoboda. Opísal priebeh vpádu pruských vojsk na územie korunných krajín, pri ktorom Fridrich II. porušil dovtedy uznávané pravidlo vedenia vojny, a to nebojovať v zime. Sledoval postupnosť vojenských operácií, formovanie protihabsburskej koalície, cieľ okupácie Moravy, ktorým bolo prezimovanie na jej území a vytvorenie si vhodnej pozície na pochod na Viedeň. Zaujímavým aspektom prítomnosti Prusov na Morave bolo organizovanie zemských milícií z miestnych obyvateľov, ktoré vykonávali záškodnícku činnosť, prepadávali pruské oddiely zo zálohy a spôsobovali im škody.

Oblasťou štátnej banskej správy v habsburskej monarchii a osobnosťou Karola Ferdinanda Königsegga von Erpsa sa v rozsiahlej štúdii zaoberal Miroslav Lacko. Predstavil osobnosť Karola Ferdi-

nanda, ktorý zásadným spôsobom ovplyvnil a formoval štátnu banskú správu v prvých fázach vlády Márie Terézie. Načrtnol štruktúru štátnej banskej správy boriacej sa v sledovanom období s dlhodobými problémami. Patrili k nim nárast pohľadávok súkromných ťažiarov, ako aj finančné záväzky viazané na medenej základine. Autor analyzoval obsah kontraktov uzatvorených s bankovým domom Jakoba Künera a bankárom Johannom Gollom, na ktorých výslednej podobe mal podiel práve Karol Ferdinand. Zálohovanie uhorskej medi u európskych bankových domov predstavovalo pre štát výhodný príjem financií, ktoré sa zväčša využívali pre vojenské potreby krajiny.

Tomáš Krejčík sledoval menovú politiku Márie Terézie. V obsiahlom úvode sa venoval načrtnutiu ekonomických opatrení v predchádzajúcom období, rozvoju kameralistiky za vlády cisárovnej a osobnostiam, ktoré formovali túto oblasť. V jadre štúdie priniesol prehľad mincovní v monarchii, rozdelenie mincí a následne sa venoval už samotným menovým reformám, ku ktorým patrilo napr. zavedenie medených mincí (tzv. kreditných peňazí). Spomenul i vonkajší vzhľad mincí v rokoch 1740 – 1780 a postoj Márie Terézie k súkromným mincovniam v monarchii.

Nemecky písaná štúdia Michaela Maceka pri-niesla stručný prehľad dejín cisárskej manufaktúry na porcelán vo Viedni. V roku 1718 založil C. I. Du Paquier prvú rakúsku a druhú európsku porcelánku v hlavnom meste monarchie. V roku 1744 ju prevzala cisárovná, ktorá výrazne zasiahla do jej fungovania. Ustanovila správu porcelánky, bolo zavedené označovanie výrobkov, prebehla nová organizácia odbytísk, rozšírila sa škála výrobkov, ako aj vzory ich výmalby. Viedenská manufaktúra na porcelán bola zatvorená v roku 1864.

Editor Marek Vařeka prispel do publikácie aj druhou štúdiou s názvom *Fenomén modernizácie na príklade poľnohospodárstva v Rakúskom Sliezsku v dobe vlády cisárovnej Márie Terézie*. Keďže toto územie tvorila z 54% vrchovina, museli sa pri modernizácii zohľadňovať isté špecifiká a musela sa týkať všetkých aspektov poľnohospodárstva – teda rastlinnej i živočíšnej výroby. Autor sledoval úlohu cisárovnej v celkovej zmene poľnohospodárskej politiky a bližšie sa zaoberal významom lesného poriadku pre české krajiny (1754), otázkou znižovania robôt a úlohou poľnohospodárskych spoločností pri presadzovaní modernizačných tendencií. V texte chýba viac konkrétnych príkladov uplatňovania inovácií na vymedzenom území.

Výskum Tomáša Krejčíka v oblasti nobilitácie v období vlády Márie Terézie ukázal, že v tejto dobe tvorili najväčšiu časť príjemcov nobilitačných osôb úradníci a za splnenia istých podmienok boli nobilitovaní i dôstojníci. Prišiel k záveru, že Mária Terézia našla v rozvážnej nobilitačnej politike nástroj, pomocou ktorého mohla ovplyvňovať zloženie stavovskej reprezentácie v jednotlivých častiach monarchie, čím sa skladba spoločenských elít začala meniť v prospech nových osôb.

Záverečná štúdia Jiřího Brňovjána sa venovala šľachte Rakúskeho Sliezka v období vlády Márie Terézie. Rozdelenie Sliezka v roku 1742 medzi Prusko a habsburskú monarchiu pre mnohé rody znamenalo, že ich majetky sa ocitli na oboch stranách štátnej hranice. V niektorých prípadoch hranica rozdelila predtým celistvé panstvá. Majetky v rozdelenom Sliezsku boli ponechané v rukách dovtedajších majiteľov, čím sa z mnohých stali obyvatelia dvoch štátov, ktorí boli povinní skladať hold panovníkom oboch monarchií. Autor uvádza početné príklady správania sa jednotlivých šľachticov v týchto novovzniknutých podmienkach. Niektorí šľachtici pre väzby na viedenský dvor a pôsobenie v službách Márie Terézie boli nútení predať svoje sliezske majetky, iní využili možnosti uplatnenia sa v lokálnom správnom aparáte na pruskom území.

Po záverečnej štúdii sú zaradené zoznam prameňov a literatúry, menný a miestny register i obrazová príloha, ktorá prináša čiernobiele obrázky z jednotlivých textov vo farbe. Publikácia dopĺňa ďalšie dieliky do mozaiky poznania osobnosti Márie Terézie i jej doby, ktorá bola plná významných zmien v mnohých spoločenských rovinách.

Ivana Červenková
Slovenský národný archív

ČERVENKA, Juraj. *Lietali pod vlajkou monarchie. Rakúsko-uhorskí vojenski letci z územia Slovenska v rokoch 1914 – 1918*. Martin: Matica slovenská, 2020, 192 s., ISBN 978-80-8128-253-9.

V roku 2020 vydala Matica slovenská zaujímavý titul týkajúci sa vojenských dejín Slovenska počas Veľkej vojny, ale zasahujúci aj do historiografie ostatných národov rakúsko-uhorskej monarchie. Tematika letectva a jeho nasadenia počas prvej svetovej vojny dodnes nebola na Slovensku adekvátne riešená, a práve historik a publicista Juraj Červenka predstavuje vo svojej knihe tak dlho zaznávané témy.

Kniha nie je prvým autorským výstupom pisateľa, ale predstavuje súhrn jeho dlhoročného záujmu o danú problematiku. Jeho publikačná činnosť sa dá vyčítať aj z použitej literatúry, kam ju, prirodzene, zahrnul. Samotná kniha pozostáva z viacerých častí. V úvodnom *Predhovore autora* J. Červenka vysvetľuje systém vzniku a existencie rakúsko-uhorského letectva, keď konštatuje, že sprvoti to bola záležitosť dobrovoľníkov, ktorí mali skúsenosti s letectvom z predchádzajúcej doby, alebo mali natoľko dobrodružného ducha, že sa rozhodli slúžiť v danej zložke vojska aj napriek skutočnosti, že letectvo malo percentuálne najvyššie straty zo všetkých armádných zložiek. V knihe sa autor pokúša zahrnúť nielen letcov súvisiacich s územím dnešného Slovenska, ale napr. i dolnozemske Slovákov. Výskum samotný nie je dokončený, ako sám uvádza, nie je zahrnuté napr. námorné letectvo, resp. pozemná obsluha letectva. Približuje i podmienky, za akých letci lietali, ich letecký park, vývoj lietadiel a zbraní, ale aj letecký park nepriateľa. Pozornosť venuje taktiež poveternostným a iným špecifickým podmienkam, ktoré vládli na jednotlivých

bojiskách, keďže rakúsko-uhorské letectvo bolo nasadzované na viacerých frontoch. V závere predhovoru približuje formácie, ktoré letci používali pri prieskume alebo bojových aktivitách a postupný vývoj letectva počas rokov 1914 – 1918. Následne v kapitole *Cisárske a kráľovské Letecké oddiely počas prvej svetovej vojny* nám autor priblížil začiatok budovania vojenského letectva v roku 1911, ktoré pokladá za nedostatočné, keďže v roku 1914 sa celý letecký park skladal len z cca 40 lietadiel rozličnej kvality. V kapitole *Ruské a balkánske bojisko* rozoberá rozmiestnenie jednotlivých jednotiek na fronte, venuje sa predstaveniu lietadiel, ktoré používali či už rakúsko-uhorskí letci, alebo protivníci. Približuje postupné zapájanie do bojov, keď najskôr plnili prieskumné úlohy, a až následne bojové úlohy, teda bombardovanie, ostreľovanie nepriateľských pozícií, ale aj vzdušné boje s nepriateľom. Neopomína ani počet nasadených letcov, ich súbojov či strát medzi nimi, pričom zvláštnu pozornosť venuje rodákovi zo Slovenska. Podobným spôsobom nám predstavuje v kapitole *Nástrahy talianskeho bojiska* južný, resp. juhozápadný front, na ktorom operovala cisársko-kráľovská armáda. Na tomto území pôsobila väčšina rakúsko-uhorských leteckých jednotiek, pričom nebojovali len s talianskymi protivníkmi, ale aj proti ich spojencom – Britom, Francúzom a Američanom. Na začiatku tu boli nasadené štyri roty pozostávajúce z osemnástich lietadiel, ale ako získavali boje na dôležitosti, narastal i počet leteckých útvarov. Autor plastickým spôsobom opisuje jednotlivé operácie, boje, nálety, pričom si všíma aj mimobojujúcu činnosť letcov, spočívajúcu napr. v zhadzovaní letákov, ktoré mali demoralizovať protivníka. Neopomenul postupné budovanie protileteckej obrany, či už na strane Rakúsko-Uhorska, alebo na strane Talianska. Značnú pozornosť venoval aj vplyvom počasia na výkon leteckých úloh, resp. nepriaznivým podmienkam, keď letci často lietali v hmle a ponad horské štíty s krajným vypätím svojich strojov. V nasledujúcej kapitole priblížil čitateľovi *Úlohy leteckého personálu*. Tieto spočívali vo viacerých rovinách. Sprvoti to bolo letecké pozorovanie a prieskum, spojený aj s fotografovaním nepriateľských pozícií. Postupne pribudli, s rozvojom lietadiel a ich výzbroje, aj bombardovacie nálety a podpora vlastných jednotiek. A nakoniec tieto úlohy vyústili do leteckých bojov s protivníkovými lietadlami a ochrany vlastných bombardovacích lietadiel. Kapitola *Rakúsko-uhorská letecká technika* nás bližšie oboznamuje s leteckým parkom monarchie. Počas vojny bolo vyrobených cez 5 400 lietadiel a viac než 4 300 leteckých

motorov. Najpoužívanejšími lietadlami na rakúsko-uhorskej strane boli dvojplášňiky Hansa-Brandenburg C.I. Prvé stíhačky Fokker A.III boli poskytnuté nemeckým spojencom koncom roka 1915. Najviac zostrelův zaznamenali rakúsko-uhorskí letci na lietadlách typu Albatros D.III (Oef). Autor popisuje aj ďalšie typy lietadiel, pričom rozdelil letecké jednotky na pozorovacie, stíhacie, bombardovacie. Popisuje i lietadlá nepriateľov, pričom hodnotí ich úroveň, kvalitu a konkurencieschopnosť rakúsko-uhorského letectva. Spočiatku bola letecká vojna tzv. gentlemanskou vojnou, zajatí letci sa mohli spoliehať na dobré zaobchádzanie, jednotlivé strany sa informovali o zajatých, resp. padlých letcoch. Postupne ale aj v leteckej vojne prevládla brutalita konfliktu, i keď nie vo všetkých prípadoch. Neskôr autor spomína zhodenie smútočného venca talianskym letectvom pri príležitosti pohrebu Jozefa Kissa, čo svedčí o tom, že i ku koncu vojny sa pravidlá slušnosti v niektorých prípadoch zachovávali. V nasledujúcej kapitole *Letecké boje nad Piavou* sa pisateľ podrobnejšie venuje tomuto najdôležitejšiemu bojisku rakúsko-uhorských vojsk a letectva. Popisuje veľkú leteckú prevahu spojencův, predovšetkým kvalitatívnu, keď sa na rakúsko-uhorskej strane vzhľadom na nedostatok letcov nasadzovaťo čoraz viac nedostatočne vycvičených a neskúse-

ných nováčikov. Samotné boje boli, samozrejme, poznačené poveternosťnými podmienkami, ktoré boli jedny z najnáročnejších zo všetkých frontov. V poslednej kapitole úvodnej časti knihy, pomenovanej *Vítazstvá a straty*, hodnotí autor celkový priebeh leteckých bojov počas prvej svetovej vojny. Celkovo rakúsko-uhorské letectvo vyhralo cca 800 leteckých súbojov, pričom vojaci spojení nejakým spôsobom so Slovenskom sa na tom podieľali vyše 80 víťazstvami. Najúspešnejšími letcami z územia Slovenska boli Jozef Kiss s 19 a Franz Gräser s 20 víťazstvami. Obidvaja pochádzali z Bratislavy. Autor v tejto kapitole popisuje aj taktické manévry a formácie, v ktorých lietali rakúsko-uhorskí letci a prísne podmienky, ktoré musel uchádzač o letecký kurz spĺňať.

Druhá a hlavná časť knihy sa nazýva *Príslušníci c. a k. letectva z územia Slovenska*. Obsahuje kratšie i dlhšie medailóny jednotlivých letcov spätých s územím Slovenska, či už priamo alebo nepriamo – buď sa tu narodili, alebo tu žili ich rodičia, študovali a pod. Dokopy nám predstavil leteckú kariéru 71 letcov. Pri všetkých sú informácie o ich nasadení, letoch, dosiahnutých hodnostiach a vyznamenaniach. Pri veľkej väčšine sú aj informácie o ich narodení, štúdiu, resp. o osudoch po ukončení prvej svetovej vojny. Zaujímavou skutočnosťou je, že značná časť z nich sa zúčastnila konfliktu s Maďarskou republikou rád práve na strane Maďarska. Možno konštatovať, že najviac letcov pochádzalo z Bratislavy, nasledovali Košice a iné obce Slovenska. Pri letcoch, ktorých záznamy sa zachovali vo väčšej miere, popisuje aj najúspešnejšie lety, bojové akcie, pričom si nevšima len týchto letcov, ale častokrát predstavuje i protivníkov. Informácie nečerpá len jednostranne z rakúskeho vojenského archívu, ale overuje ich napr. aj na talianskej strane, čo mu umožnilo doplniť plastickejšim spôsobom priebeh jednotlivých bojov. Vďaka tomu predstavil aj niektorých najúspešnejších letcov spojencov nasadených na talianskom fronte. Nemožno hodnotiť jednotlivé profily letcov. Niektoré sú rozsiahlejšie, iné stručnejšie, obmedzujúce sa len na ich vojenskú kariéru. Nie vždy sa dalo, prirodzene, vystopovať daného letca počas celej jeho životnej dráhy.

Na záver autor pripojil stručné prehľady pod názvami *Letci c. a k. letectva z územia Slovenska a počet ich víťazstiev*, *Rakúsko-uhorské Fliky a ich taktické určenie od roku 1917*, a samozrejme nechýba ani použitá literatúra a pramene, aj keď v danom prípade ide o výber.

Z použitej literatúry, archívnych prameňov i odkazov na zahraničných historikov, s ktorými kon-

zultoval svoje poznatky, vyplýva, že autor tému uchopil komplexne a podarilo sa mu predstaviť jednu zo zložiek rakúsko-uhorskej armády so vzťahom na územie Slovenska tak, ako sa to dosiaľ nepodarilo ani jednému slovenskému historikovi. Samozrejme, vyplýva to aj z relatívne malého množstva tých „slovenských“ letcov. Napriek tomu je za knihou badať obdivuhodnú vytrvalosť, metódickosť a odhodlanie predstaviť čo najkomplexnejšie dielo. Ako sám autor upozornil, nejde o konečný stav bádania, napr. námorné letectvo je výzvou do budúcnosti. Kniha je napísaná sviežim štýlom, predstavuje jednak osudy letectva ako zložky armády, a jednak jednotlivé osudy letcov. Jediné, čo možno vytknúť autorovi, je skutočnosť, že knihu mohol obohatiť o miestny register a mapu Slovenska s vyznačenými rodiskami letcov. Tak by mal čitateľ lepší prehľad, odkiaľ pochádzali. Možno konštatovať, že drvivá väčšina letcov pochádzala z mestského prostredia, azda to bolo zapríčinené určitou neochotou prijímať novodobé vynálezy v dedinskom prostredí, ale samozrejme aj vzdelanostnou úrovňou mestského obyvateľstva. Kniha prináša množstvo nových poznatkov a je jednou z najlepších kníh zaoberajúcich sa vojenskou problematikou prvej svetovej vojny na Slovensku.

Martin Garek
Ústav pamäti národa

KAZBUNDA, Karel. *Mé archivní poslání ve Vídni 1919 – 1923*. Kahuda, Jan (ed.). Praha: Masarykův ústav a Archiv AV ČR – Nakladatelství Lidové noviny – Národní archiv, 2020, 336 s., ISBN978-80-7422-635-9 (NLN), 978-80-88304-28-9 (MÚA), 978-80-7469-095-2 (NA).

Spisová a archivná rozluka realizovaná československým štátom po roku 1918 bola súčasťou komplikovaného procesu spojeného s rozpadom Rakúsko-Uhorska a vznikom nástupníckych štátov. Pamäti Karla Kazbundu *Mé archivní poslání ve Vídni 1919 – 1923* predstavujú detailný pohľad na proces archívnej a spisovej rozluky s Rakúskom očami jedného z jeho hlavných realizátorov. Vyšli v edičnom rade EGO vydávanom Masarykovým ústavom a Archivem Akademie věd ČR. Editor Jan Kahuda absolvoval heuristické výskumy v troch českých archívoch a v Rakúskom štátnom archíve vo Viedni, keďže jeho zámerom bolo uvádzať aj súčasné uloženie dokumentov identifikovaných v Kazbundových spomienkach.

V úvodnej štúdii – biografickom portréte Karla Kazbundu – sa Jan Hálek mohol oprieť aj o predchádzajúce práce českých historikov a archivárov, predovšetkým o zborník z vedeckej konferencie k jeho životu a dielu z roku 2013. Karel Kazbunda (1888 – 1982) patril na českej Karlo-Ferdinandovej univerzite k žiakom profesora histórie Josefa Pekařa. „Výhybku“ smerom k budúcej profesionálnej kariére archivára a historika predstavovalo Kazbundovo prevelenie do Viedne v roku 1916. Počas povojnového trojročného pôsobenia v tejto metropole sa vypracoval na jednu z ústredných postáv československo-rakúskej archívnej a spisovej rozluky. Milovanú Viedeň a jej archívy navštevoval aj po ukončení prác. V jeho odbornej činnosti dochádzalo k prelínaniu archívnej a historickej práce. Vychádzal zo zásady, že vypracovanie prehľadov archívnych fondov rakúskych ústredných štátnych a policajných úradov nie je možné bez dôkladného poznania ich dejín, vývoja a vnútornej organizácie. Hálek uvádza niekoľko charakteristík Kazbundovho historického diela zameraného na české politické dejiny druhej polovice 19. storočia. Z nich sa ako smerodajné ukazujú dôraz na pramene úradného pôvodu, detailné objasňovanie udalostí a chýbajúca metodológia. Z jeho vedeckých prác, ktoré napísal po odchode do dôchodku a vyšli až po novembrovej revolúcii, je nutné spomenúť vyše 1400-stranovú biografiu *Karel Havlíček Borovský* (2013).

V úvode svojich pamätí Kazbunda načrtáva vývoj ústredných úradov habsburskej monarchie a priebeh rokovaní Československa a ďalších ná-

stupníckych štátov s Rakúskom o podobe spisovej a archívnej rozluky. Po prvých (neúspešných) sondážach československých zástupcov vo Viedni na začiatku roka 1919 sa zápas o deľbu archívneho bohatstva preniesol na prebiehajúcu parížsku mierovú konferenciu. Všeobecne platnej zásady archívnej proveniencie sa dovoľávali obe strany, zástupcovia Československa však na konferencii požadovali uplatňovanie aj vzťahového princípu – spisy týkajúce sa vecne územia nástupníckych štátov by tak podliehali rozluke. Články Saintgermainskej mierovej zmluvy zo septembra 1919 toto hľadisko akceptovali v podobe, ktorá umožňovala jej rôznu interpretáciu. Ďalší vývoj v otázke archívnej rozluky smeroval k dvojstranným rokovaniam nástupníckych štátov s Rakúskom, ktoré mali precizovať príslušné články mierovej zmluvy. V pražskom archívnom dohovore z mája 1920 československá strana presadila, aby jej úradní zástupcovia získali voľný prístup k archívnyim fondom a registratúram s väzbou na územie ČSR, ktoré mali ostať z provenienčných dôvodov vo Viedni. Na základe reciprocity bola tiež prijatá zásada o navrátení archívnych materiálov na územie štátu, z ktorého pôvodne po-

chádzali. Z faktorov, ktoré ovplyvnili výsledné riešenie otázky archívnej rozluky, môžeme na základe Kazbundovho výkladu uviesť nestabilnú politickú a hospodársku pozíciu Rakúska, jednotný postup nástupníckych štátov v tejto problematike, odbornú pripravenosť a diplomatické schopnosti jednotlivých delegátov „na poli archívne politickém“.

Prijatím pražského archívneho dohovoru sa pre K. Kazbundu otvorila cesta k vytúženej pozícii úradníka ministerstva školstva prideleného na úrad československej reparačnej komisie vo Viedni. Zo súkromného bádateľa vo viedenskom Domácom, dvorskom a štátnom archíve (Haus-, Hof-, und Staatsarchiv) – „chráme vedy“, ako ho sám označil, sa stal odborníkom spoluzodpovedným za delimitáciu rakúskych archívov. Autor pamätí nevynechal ani pozadie menovania ďalších archívnych úradníkov na prestížne bádateľské pozície, v ktorom sa uplatňovali tak osobné kontakty, ako aj antipatia a intrigy. Ku Kazbundovým prvým krokom patrili prevoz archívu Pražského hradu, materiálov cisárskych statkov z územia Moravy a západného Slovenska, a predovšetkým najstaršieho archívneho dedičstva českých krajín – českého korunného archívu a fondu českej dvorskej kancelárie. Po overení zo strany rakúskych úradov sa jeho úlohou stala rozluka politických spisov registratúry c. a k. ministerstva zahraničia z rokov 1888 – 1918, ktoré sa vzťahovali výhradne na záležitosti a osoby podliehajúce československému štátu. Napriek svojmu postaveniu československého štátného úradníka sa snažil prihliadať na provenienčný archívny princíp. Potreba riešiť konflikt medzi štátnymi záujmami a zachovávaním odbornej neustrannosti sa prelína celým spomienkovým textom. Problém výskytu materiálov týkajúcich sa obsahovo viacerých nástupníckych štátov (napr. k všeslovanskému hnutiu) riešil Kazbunda vyhotovením súpisov, opisov a fotografických snímok spisov a v tejto otázke inicioval rokovania so zainteresovanými stranami. Ďalším Kazbundovým prostriedkom na dosiahnutie dohody boli kompenzačné ponuky. Vďaka nim mohol Kazbunda realizovať spisovú rozluku aj v materiáloch pochádzajúcich spred roka 1887 za cenu zrieknutia sa určitej registratúrnej časti, ktorú nepovažoval z hľadiska českej histórie za dôležitú. Okrem spisovej rozluky sa Kazbunda venoval prevzatíu materiálov zo staršieho obdobia – listín kláštorov zrušených Jozefom II. či spisov kancelárie Albrechta z Valdštejna. Pri kategórii štátnych zmlúv nebol uplatnený provenienčný princíp, ale ustanovenie o listinách „*právo zakládajících*“.

Vyhľadávanie archívnych materiálov súvisiacich s územím Slovenska patrilo k popredným pracov-

ným úlohám K. Kazbundu. Slovenská stopa sa vyskytla pri komplikovanej rozluke Archívu dvorskej komory. Rakúska strana po dlhom váhaní súhlasila s odovzdaním jej registratúrnej časti „Böhmen“, ktorú pôvodne pokladala len za oddelenie utvorené podľa teritoriálneho hľadiska. (Vnútorne sa s týmto názorom stotožňoval aj Kazbunda.) Vyžiadala si za to záväzok Prahy, že bude trvať na ponechaní spisov oddelenia „Hungarn“ vo Viedni. O prevzatie materiálov zo 16. – 17. storočia, vzťahujúcich sa prevažne na územie Slovenska, totiž dlhodobo prejavovala záujem maďarská diplomacia. Oprávnené nároky Maďarska na tzv. Kossuthov archív a fondy úradov dištriktuálnej správy z obdobia neoabsolutizmu (General-Gouvernement-Ungarn) Kazbunda nespochybňoval. Zameral sa preto na (úspešné) presadenie zásady voľného využívania a požičiavania, ako aj prijatia záväzku ponechať ich na mieste svojho uloženia.

Súčasnú prácu vedeckých prác mu poskytovalo viacero výhod: s jedinečnosťou pramenných materiálov oboznamoval českú odbornú verejnosť, a zároveň tým „naznačoval“ obsahové smerovanie svojho bádania. Kazbunda prebádal dovtedy neprístupné dokumenty úradnej povahy, aby „*prosvětliť*“ životné osudy Karla Havlíčka Borovského. Pri štúdiu využíval záznamy z podacích protokolov (týkali sa aj vyradených spisov) a postupoval hierarchicky od najvyšších úradov k spisom najnižších stupňov štátnej správy. Archívnu časť svojej odbornej publikačnej činnosti s praktickým využitím pre bádateľov Kazbunda názorne dokumentuje na rozbere archívneho fondu Najvyšší policajný úrad (Oberste Polizeibehörde) uverejnenom aj v *Časopise archivní školy*. Zaujímá sa o miesto úradu v systéme správneho aparátu 50. rokov 19. storočia, jeho vnútornú organizáciu s vplyvom na registratúrne členenie, spôsob vybavovania spisov, štúdium vonkajších a vnútorných znakov spisov aj úroveň poznávania rukopisov jednotlivých referentov a ich úradníckej kariéry. Nielen táto časť pamätí tak môže poslúžiť ako istý druh výučby náročnejších archívnych aktivít. Publikačnými aktivitami si upevňoval svoje postavenie v rámci viedenskej archivárskej komunity. Nasledovalo prijatie do služieb ministerstva zahraničných vecí, ktoré prevzalo agendu spisovej a archívnej rozluky v rámci plnenia mierových zmlúv.

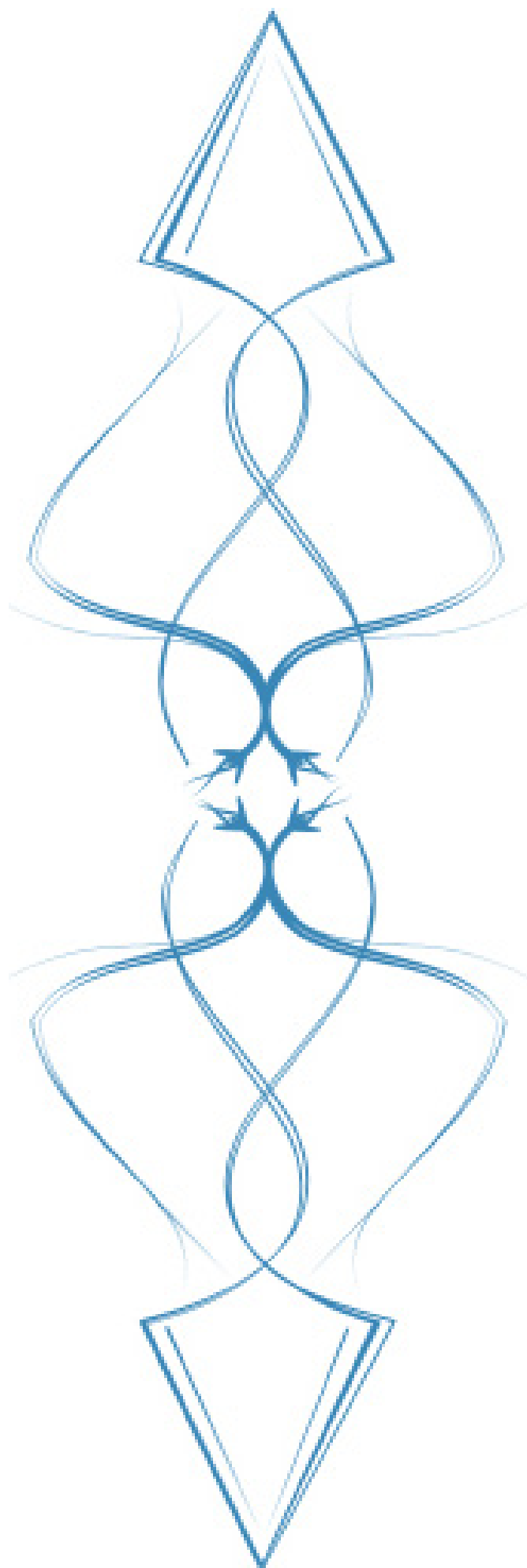
V Kazbundových pamätiach sú cenné portréty významných predstaviteľov archivárskeho spoločenstva, s ktorými sa pravidelne stretával. Spomenúť môžeme riaditeľa Domáceho, dvorského a štátného archívu a budúceho generálneho archivára Veľkonemeckej ríše Ludwiga Bittnera; z českoslo-

venskej strany likvidačného komisára Josefa Malotu, Rudolfa Koosa, zodpovedného za prevzatie listín českého korunného archívu a československého vyslanca Kamila Kroftu, pred vojnou editora bohemík z vatikánskych archívov. Medzi študentmi Štátnej archívnej školy, ktorým Kazbunda prednášal počas exkurzie v roku 1923, bola aj Mária Opočenská, zakladateľská osobnosť slovenského archívnictva. Kazbundove spomienky je možné využiť pri štúdiu (ne)pribehu archívnej rozluky s Maďarskom týkajúcej sa územia Slovenska. Príslušné články Saintgermainskej mierovej zmluvy a vcelku hladký priebeh rozluky s Rakúskom mali totiž poslúžiť ako vzor pre československo-maďarské rokovania v tejto otázke. Ako uvádza český historik Michal Ducháček v biografii *Václav Chaloupecký* (2014), maďarskí zástupcovia kategoricky trvali na nedeliteľnosti archívnych fondov bývalého Uhorského kráľovstva a rakúska ústretovosť tak nenašla svojho pokračovateľa. Východisková pozícia českých krajín s vlastnou štátoprávnou tradíciou však bola diametrálne odlišná od Slovenska.

Edičnú poznámku Jana Kahudu tvorí vnútorná a vonkajšia pramenná kritika vydaného memoárového textu. Editor rekonštruuje cestu pamäti od prvých Kazbundových úvah o ich napísaní po odovzdanie rukopisu Archivu Národného múzea v roku 1979 a jeho sprístupnenie v rámci osobného fondu. Venuje sa tiež pramenným zdrojom, o ktoré sa autor spomienok pri ich písaní opieral. V rámci vonkajšieho popisu uvádza formát, rozsah a rozdelenie rukopisu, spôsob paginácie. Editor sa opieral o zásady vydávania novovekých historických prameňov, sformulované autorským kolektívom pod vedením Ivana Štovíčka v roku 2002. V prospech súčasnej jazykovej normy bola doplnená interpunkcia, nahradené archaizmy a zjednodušený pravopis. Do editovanej práce boli zaradené tie škrtnuté časti Kazbundovho textu, ktoré ho významovo rozširovali. Povaha rukopisu prinútila editora prispôbiť podobu poznámkového aparátu. Ten tvorí jeden súvislý rad, v ktorom sú tak autorské poznámky, ako aj poznámky editora uvedené v hranatých zátvorkách. Oceniť treba tiež informačnú obsažnosť poznámkového aparátu editora. Pamäti doplnené o editorské poznámky môžu súčasnému čitateľovi poslúžiť aj ako archívny miestopis medzivojnovj Viedne.

Anotovanú publikáciu dopĺňajú obrazová príloha, zoznam skratiek, zoznam prameňov a literatúry a menný register vo forme stručných biogramov.

Erik Dulovič
Štátny archív v Košiciach

SPOMÍNAME

HELENA LALKOVÁ, ROD. JELENÍKOVÁ

* 9. marec 1951 Jasenica –

† 3. február 1998 Považská Bystrica

Každý z nás počas svojho života čelí rôznym životným a pracovným výzvam, z ktorých mnohé bývajú nepríjemné, a hoci sa ich snažíme potlačiť, nie vždy je to možné. Časom sme schopní prehodnotiť takéto udalosti a chceme si uchovať len tie pekné spomienky.

V tomto čase spomíname na našu bývalú kolegyňu a riaditeľku archívu v Považskej Bystrici Mgr. Helenku Lalkovú, rod. Jeleníkovú, ktorá navždy ticho odišla 3. februára 1998. V tomto roku by patrila k jubilatkom – sedemdesiatnikom, no osud to zariadil inak.

Narodila sa 9. marca 1951 v obci Jasenica (okres Považská Bystrica) otcovi Štefanovi Jeleníkovi a matke Františke Jeleníkovej, rod. Mikušíkovej, ako najmladšia z deviatich detí. Detstvo prežila v rodnej obci spolu s rodičmi a so staršími súrodencami, ktorí ju, ako sama často spomínala, vychovávali. Po absolvovaní základnej školy nastúpila na Strednú všeobecnovzdelávaciu školu v Považskej Bystrici. Vďaka výborným študijným výsledkom a húževnatosti bola v roku 1971 prijatá na Univerzitu Komenského v Bratislave, učiteľský smer – odbor nemčina a dejepis. Počas štúdia na vysokej škole sa v roku 1972 vydala za Ing. Jána Lalku. Počas manželstva sa im narodili dvaja synovia Ján a Miloš. Po skončení štúdia na vysokej škole začala od 1. septembra 1976 pracovať v Štátnom okresnom archíve v Považskej Bystrici so sídlom v Púchove na pozícii odbornej archivárky. Ako vyštudovaná dejepisárka mala k archívnictvu blízko. Vďaka pracovitosti sa jej podarilo veľmi rýchlo sa zorientovať v oblasti archívnictva. Po personálnych zmenách v archíve bola od 1. decembra 1979 menovaná za riaditeľku archívu.

K Helenkiným záľubám patrila história, čítanie, turistika a stanovačky, na ktoré chodievala spoločne celá rodina. Jej manžel pracoval v Považských strojárňach v Považskej Bystrici ako výrobnotechnický námestník závodu. V roku 1994 však náhle zomrel. Táto tragická udalosť ich rodinu ešte viac zomkla. Obaja synovia sa jej v tomto ťažkom období snažili byť oporou, aj keď sami boli ešte v mla-

dom veku. Helenka mala z nich, aj z ich študijných výsledkov veľkú radosť.

I napriek ťažkej životnej situácii, v ktorej sa sama ocitla, bola naďalej voči kolegom veľmi empatická, ústretová a priama. Ako riaditeľka archívu musela riešiť mnohé personálne, organizačné a prevádzkové otázky. Z jej osobnosti vyžarovala pohoda a pokoj. Tieto jej vlastnosti sa zosobili najmä pri riešení nečakaných problémov, ktoré sa vyskytli na pracovisku. Vzniknutú situáciu či problém riešila vždy rozvážne a s nadhľadom. Práve jej pričinením sa rozbehla výstavba novej účelovej budovy archívu v Považskej Bystrici. Táto úloha sa začala projektovo riešiť od roku 1978. Stavebné práce na budove sa začali v roku 1985 a trvali do jesene 1988. Táto náročná úloha si z jej strany vyžadovala veľa úsilia a oberala ju aj o osobné voľno. Mnohokrát musela najskôr ráno zájsť na stavenisko v Považskej Bystrici a až potom na pracovisko do Púchova. Toto všetko jej zabralo veľa pracovného času, pretože nemala k dispozícii služobné vozidlo. Jej snom bolo postaviť novú účelovú budovu so všetkým, čo k takej budove patrí – depoty, administratívna časť, bádateľňa, knižnica a edukačná miestnosť. Toto všetko bolo naprojektované, no podarilo sa v tom čase postaviť len časť budovy – depoty.

Samotnou kolaudáciou budovy sa to neskončilo. Helenkinou úlohou bolo zvládnuť celú logistiku presunu cca 1 856 bm archívnych dokumentov z Púchova do Považskej Bystrice a vyriešiť problematiku chýbajúcich adekvátnych priestorov: administratívnych priestorov, bádateľne, knižnice a edukačnej miestnosti. V novej účelovej budove archívu sa následne začalo s preberaním archívnych dokumentov, ktoré boli dovtedy uložené u pôvodcov registratúr. Do roku 1997, keď Helenka musela odísť na invalidný dôchodok, bolo prevzatých cca 1 000 bm archívnych dokumentov. Vzhľadom na územnú pôsobnosť archívu musela tejto úlohe venovať veľa pracovného času. K publikačnej činnosti sa vtedy ako riaditeľka archívu s minimálnym počtom pracovníkov dostala zriedka, preto vytvorila iba niekoľko príspevkov v regionálnej tlači. Významne však prispela k rozvoju a propagácii archívu v regióne formou prednášok a exkurzií. Jej ústretovosť sa prejavila v ochote pomôcť bádateľom – študentom, a taktiež pri spolupráci s obecnými kronikármi. Okrem riadiacej práce sa venovala aj sprístupňovaniu archívnych dokumentov. K jej poslednej odbornej práci v roku 1996 patrilo spracovanie inventára MNV Jasenica, jej rodnej obce, ktorý však pre náhle vážne ochorenie nedokončila. S kolektívom v archíve zostala i naďalej v úzkom kontakte a po-

kiaľ jej to zdravotný stav dovolil, prišla aj osobne do archívu, zaujímala sa o jeho fungovanie a chod. I vtedy chcela byť nápomocná aspoň dobre mienou radou. Neskôr, keď sa jej zdravotný stav zhoršil a neumožňoval jej pohyb mimo domov, tak ju zase celý kolektív archivárov navštevoval, či to už bolo v nemocnici alebo u nej doma. Takto sme to spolu „ťahali“ až do 3. februára 1998, keď sme sa s ňou u nej doma rozlúčili.

Pri príležitosti jej nedožitej 70-čky si na ňu v týchto dňoch spomíname len v dobrom. Pod jej

vedením sa sformoval kolektív archivárov v Považskej Bystrici, ktorý jej odchodom prišiel o rozvážnu, odborne zdatnú a dobrú vedúcu pracovníčku, spravodlivú, úprimnú, milú a ústretovú kolegyňu.

V našich mysliach i naďalej zostáva spomienka na Helenku, ktorú sme vždy rešpektovali, uznávali a ktorej prínos pre archív si dodnes ceníme.

Helena Hollá

*Štátny archív v Trenčíne,
pracovisko Archív Považská Bystrica*

SPOLOK PRO ARCHIVIS

&

SPOLOČNOSŤ SLOVENSKÝCH ARCHIVÁROV

almanach archívny

VÝZVA PRE PRISPIEVATEĽOV

2021

SPOLOK
PRO ARCHIVIS

Milé kolegyně, vážení kolegovia,

vydavatelia recenzovanej vedeckej archivárskej ročenky ARCHÍVNY ALMANACH si vás dovoľujú osloviť s ponukou publikovania v jej pripravovanom IV. ročníku.

Preferované zameranie príspevkov:

- ✓ archívniectvo (napr. rozbor archívneho fondu), dejiny archívov
- ✓ pomocné vedy historické (diplomatika, genealógia, heraldika, sfragistika, paleografia a ďalšie)
- ✓ história – regionálne i celoslovenské zameranie

Vítané sú príspevky do rubriek **Štúdie a články**, **Literatúra** (recenzie a anotácie), **Správy** a **Kronika** (výročia archivárov, príp. historikov).

Termín uzávierky je stanovený na 31. 10. príslušného roka.

Pokyny pre autorov nájdete na:

<http://spolokproarchivis.blogspot.com/>

O publikovaní príspevkov rozhoduje redakčná rada ročenky.

Príspevky môžete posielat' elektronicky na:

archivny.almanach@gmail.com

Tešíme sa na hodnotné príspevky a vzájomnú spoluprácu.

Redakčná rada Archívneho almanachu:

Vedecký redaktor:

prof. PhDr. Leon Sokolovský, CSc. (Katedra archívnictva a PVH FF UK v Bratislave)

Hlavný redaktor:

PhDr. Miroslav Martinický (Štátny archív v Žiline so sídlom v Bytči)

Výkonný redaktor:

Mgr. et Mgr. Jozef Meliš, PhD. (Allianz – SP, a. s.)

Jazyková redaktorka:

Mgr. Mária Feješová, PhD. (Štátny archív v Bratislave, pracovisko Archív Modra)

Členovia:

doc. Mgr. Miloš Marek, PhD. (Katedra histórie FF Trnavskej univerzity v Trnave)

PhDr. Daniel Hupko, PhD. (Múzeum mesta Bratislavy)

PhDr. Peter Keresteš, PhD. (Štátny archív v Nitre)

Mgr. Lucia Krchnáková, PhD. (Múzeum mincí a medailí v Kremnici)

Mgr. Kristína Majerová, PhD. (Archív SAV v Bratislave)

Mgr. Katarína Nádaská, PhD. (Východoslovenská galéria v Košiciach)

Mgr. Pavol Pytlík (Archív ÚPN v Bratislave).

